

T.C.
SAKARYA ÜNİVERSİTESİ
EĞİTİM BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ
TÜRKÇE VE SOSYAL BİLİMLER EĞİTİMİ ANABİLİM DALI
TÜRKÇE EĞİTİMİ BİLİM DALI

**ORTAOKUL TÜRKÇE DERS KİTAPLARINDA FANTASTİK
ÖGE İÇEREN METİNLERİN VARLIĞI VE İŞLENİŞ ŞEKLİ**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

TUĞBA HATİPOĞLU

DANIŞMAN

DR. ÖĞR. ÜYESİ MEHMET ÖZDEMİR

HAZİRAN 2019

T.C.
SAKARYA ÜNİVERSİTESİ
EĞİTİM BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ
TÜRKÇE VE SOSYAL BİLİMLER EĞİTİMİ ANABİLİM DALI
TÜRKÇE EĞİTİMİ BİLİM DALI

**ORTAOKUL TÜRKÇE DERS KİTAPLARINDA FANTASTİK
ÖGE İÇEREN METİNLERİN VARLIĞI VE İŞLENİŞ ŞEKLİ**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

TUĞBA HATİPOĞLU

DANIŞMAN

DR. ÖĞR. ÜYESİ MEHMET ÖZDEMİR

HAZİRAN 2019

BİLDİRİM

Hazırladığım tezin tamamen kendi çalışmam olduğunu, akademik ve etik kuralları gözeterek çalıştığımı ve her alıntıya kaynak gösterdiğimi taahhüt ederim.

İmza
Tuğba Hatipoğlu

JÜRİ ÜYELERİNİN İMZA SAYFASI

'Ortaokul Türkçe Ders Kitaplarında Fantastik Öge İçeren Metinlerin Varlığı ve İşleniş Şekli' başlıklı bu yüksek lisans tezi, Türkçe ve Sosyal Bilimler Eğitimi Anabilim Dalında hazırlanmış ve jürimiz tarafından kabul edilmiştir.

Başkan: Doç. Dr. Alpaslan Okur (İmza)

Üye: Dr. Öğr. Üyesi Mehmet Özdemir (İmza)

Üye: Dr. Öğr. Üyesi Cevdet Şanlı (İmza)

Yukarıdaki imzaların, adı geçen öğretim üyelerine ait olduğunu onaylıyorum.

12/06/2019

(İmza)

Prof. Dr. Ömer Faruk Tutkun

Enstitü Müdürü

ÖNSÖZ

21. yüzyıl her alanda olduğu gibi kitap içerikleri anlamında da bilimin ve hayal gücünün sınırsızlık evreninden etkilenmiştir. Bu da fantastik türünde verilen eser sayısını arttırmıştır. Özellikle çocuklar hayal etmeyi, gerçekte yaşananların dışında bir lahza sahip olmayı arzular. Günümüzde çocuk edebiyatı yazarları hem çocuk edebiyatı alanındaki çalışmaların artması hem de çocukların internet ve bilişim alanındaki yeniliklere daha meraklı olması nedeniyle, verdikleri eserlerde gerçeküstü bir kurguya yer vermektedir. Bu durumda sadece okuma kitaplarının değil ders kitaplarının da fantastik metinler bakımından incelenmesinin gerekliliğini ortaya koymaktadır.

Bu çalışmaya başlamadan önce fantastik türü ile ilgili daha önce yapılmış tezler incelenmiş ve bu tezlerden sadece ikisinin ortaokul Türkçe ders kitaplarını ele aldığı, diğerlerinin eser ya da yazar incelenmesi etrafında şekillendiği görülmüştür. 2017 yılında yenilenen Türkçe öğretim programı ile birlikte ders kitaplarında da değişiklikler yapılmıştır. Özellikle medya okuryazarlığının giderek önem kazandığı günümüzde hem sanal hem de basılı olarak okur kitlesinin ilgisini çeken fantastik metinler Türkçe öğretiminde güncelliği takip ederek amaç ve kazanımlara ulaştıracak eserlerdir. Bu çalışmada ders kitaplarında yer alan fantastik türde metinler ile fantastik öge içeren metinlerin varlığı, etkinliklere yansımaları; tema'sı, kaynağı ve görselleri ile ilişkisi ele alınmıştır.

Bu çalışma sürecinde bana destek veren Sayın Dr. Öğr. Üyesi Mehmet Özdemir Hocama ve bu alana ilgi duymamı sağlayan Doç. Dr. Bekir İnce Hocama teşekkürü bir borç bilirim.

ÖZET

ORTAOKUL TÜRKÇE DERS KİTAPLARINDA FANTASTİK ÖGE İÇEREN METİNLERİN VARLIĞI VE İŞLENİŞ ŞEKLİ

Hatipoğlu, Tuğba

Yüksek Lisans Tezi, Türkçe ve Sosyal Bilimler Eğitimi Anabilim Dalı

Türkçe Eğitimi Bilim Dalı

Danışman: Dr. Öğr. Üyesi Mehmet Özdemir

Haziran, 2019. xvii+ 82 Sayfa.

Bu çalışmada ortaokul Türkçe ders kitaplarının fantastik öge açısından incelenmesi ele alınmıştır.

Araştırmanın modeli, betimsel tarama modelidir. Araştırmanın evrenini 2006'dan günümüze yazılmış olan ders ve çalışma kitapları, örneklemini ise 2018-2019 eğitim öğretim yılında Sakarya ilinde kullanılan 5,6,7 ve 8. sınıf Türkçe ders kitapları oluşturmaktadır. Evren ve örneklemin belirlenmesinde İlköğretim Türkçe programları incelenmiş; 2006 yılına kadar yapılan programlarda öğrencinin düş gücünü geliştirmeye yönelik doğrudan ifade edilmiş bir amaç/hedef/kazanım olmadığı görülmüştür. Fantastik türünün ders kitaplarında kullanılabileceği 2006 Türkçe öğretim programında “duygu, düşünce ve hayal dünyalarını geliştirme” şeklinde ifade edilirken, 2015 Türkçe öğretim programında “Düş gücünü kullanarak şiir veya fantastik metin yazar (Milli Eğitim Bakanlığı (MEB):2015).” kazanımı ile açıkça belirtilmiştir.2018 Türkçe Öğretim Programında ise doğrudan fantastik kelimesi geçmese de düş gücünü kullanma, medya metinleri, kurgusal olanı ayırt etme gibi içeriklerle fantastik türüne yönelten kazanım sayısının arttığı görülmektedir. Bu durum, fantastik çocuk edebiyatı metinlerine ders kitaplarında da her geçen yıl daha fazla yer verilmesinin gerekliliğini ortaya koymaktadır.

Çalışmanın sonucunda 2018 Türkçe dersi öğretim programı ve buna göre hazırlanan ders kitaplarında fantastiğin doğrudan bir tür olarak yer almadığı, fantastik öge içeren metinlerin ise öyküleyici metinler arasında az sayıda türde bulunduğu tespit edilmiştir. Ders kitaplarındaki temalardan bazılarının fantastik metinleri kullanmaya

daha uygun olduğu, fantastik öge içeren metinlerin tamamının yerli yazarlara ait olduğu ve bu metinlerden bazılarının görsellerinde fantastik ögelerin temsil edildiği görölmüştür. Ayrıca bu metinlerde fantastik ögelere ait etkinlik sayısı azdır. Bu durum gösteriyor ki fantastik hem bir tür hem de yazı türleri içinde bir unsur olarak ders kitaplarında yeterince yer bulamamıştır.

Anahtar Kelimeler: Çocuk Edebiyatı, Ortaokul Ders Kitapları, Tema, Fantastik.

ABSTRACT

JUNIOR HIGH SCHOOL ENGLISH COURSE BOOKS CONTAIN FANTASTIC ELEMENTS REVEALS THE PRESENCE AND SHAPE OF PARTITIONS

Hatipoğlu, Tuğba

Master Thesis, Department of Turkish and Social Sciences Education

Turkish Language Teaching

Supervisor: Assist. Dr. Öğr. Üyesi Mehmet Özdemir

July, 2019. xvii+82 age.

In this study, the junior high school examination in terms of the fantastic element of Turkish textbooks have been addressed. The research model, descriptive scan model. Universe of research from 2006 to the present written in the sample of the lessons and workbooks, is used in the province of Sakarya 2018-2019 academic year 5, 6, 7 and 8. Class Turkish textbooks. Elementary Turkish programs examined; until the year 2006 in programs to improve the strength of the student's fall made directly expressed is not a goal/target/acquisition. Fantasy type can be used in school textbooks in 2006 Turkish curriculum "thoughts, emotions and expressing their imagination development", Turkish curriculum in 2015 "using the power of poetry or fantastic Fall text author (The Ministry of education 2015). "clearly with recovery. 2018 Turkish Word directly in the curriculum is fantasticalthough, usingthepower of media to fall late texts, with fantastic content such as to differentiate the fictional thing that leads to the type of gains that the number increases. This fantastic children's literature and textbooks text with each passing year reveals the necessity of more space.

As a result of Turkish lessons of the study curriculum and accordingly prepared textbooks as a kind of fantastic item directly because it is not included, where the text with the fantastic element of storytelling are among the few types of text identified

Some of the fantastic theme in textbooks text is more appropriate to use, all of the text containing the fantastic element that belongs to the indigenous authors and some

of this text in the Visual fantasy items are represented. In addition, this text is less than the number of activities belonging to the fantastic elements in. This suggests that a type is both fantastic in both types of writing as a could not find enough space in school textbooks.

Keywords: Children, Junior High School Textbooks, Theme, Fantastic.

İÇİNDEKİLER

Bildirim	iv
Jüri Üyelerinin İmza Sayfası	v
Önsöz	vi
Özet	vii
Abstract	ix
İçindekiler	xi
Tablolar Listesi.....	xv
Şekiller Listesi.....	xvii
1. Bölüm, Giriş.....	1
1.1 Amaç Cümlesi.....	3
1.2 Alt Amaçlar.....	3
1.3 Önem.....	3
1.4 Varsayım	5
1.5 Sınırlılıklar	5
1.6 Tanımlar	5
1.7 Kısaltmalar	5
2. Bölüm, Araştırmanın Kuramsal Çerçevesi ve İlgili Araştırmalar.....	6
2.1 Araştırmanın Kuramsal Çerçevesi	6
2.1.1 Fantastik Kavramı, Tanımı	6
2.1.2 Fantastiğin Kaynakları ve Gelişimi.....	7
2.1.3 Fantastik ve Bilimkurgu.....	8
2.1.4 Fantastik Türünün Özellikleri	9
2.1.5 Türk Edebiyatında Fantastik	12
2.1.6 Fantastik Tür Ve Fantastik Öge Ayrımı.....	14

2.1.7 Fantastik Türünün Diğer Türlerle İlişkisi	15
2.1.7.1 Masal.....	15
2.1.7.2 Destan.....	16
2.1.7.3 Efsane	16
2.1.7.4 Fabl.....	18
2.1.7.5 Roman ve hikâye.....	18
2.1.8 Türk Mitolojisi	19
2.1.9 Çocuk Edebiyatı ve Fantastik	20
2.1.10 Türkçe Öğretim Programlarında Fantastiğin Yeri	23
2.1.10.1. 2015 Türkçe Dersi (1-8. Sınıflar) Öğretim Programı.....	24
2.1.10.22018 Türkçe Dersi Öğretim Programı (İlkokul ve Ortaokul 1,2,3,4,5,6,7 ve 8. Sınıflar)	26
3. Bölüm, Yöntem	29
3.1 Araştırmanın Modeli	29
3.2 Verilerin Toplanması	29
3.3 Verilerin Analizi.....	30
4. Bölüm, Bulgular Ve Yorum.....	31
4.1 Ortaokul Türkçe Ders Kitaplarındaki Metin Türlerinin Dağılımı	31
4.1.1 5. Sınıf Ortaokul Türkçe Ders Kitabındaki Metin Türleri	31
4.1.2 6. Sınıf Ortaokul Türkçe Ders Kitabındaki Metin Türleri	33
4.1.3 7. Sınıf Ortaokul Türkçe Ders Kitabındaki Metin Türleri	34
4.1.4 8. Sınıf Ortaokul Türkçe Ders Kitabındaki Metin Türleri	35
4.2 Türkçe Ders Kitaplarında Fantastik Türde Yer Alan Metinler	36
4.3 Türkçe Ders Kitaplarında Öyküleyici Metinlerin Arasında Yer Alan Fantastik Öge İçeren Metinler	37

4.3.1 5. Sınıf Türkçe Ders Kitabındaki Fantastik Öge İçeren Metinler	37
4.3.2 6. Sınıf Türkçe Ders Kitabındaki Fantastik Öge İçeren Metinler	39
4.3.3 7. Sınıf Türkçe Ders Kitabındaki Fantastik Öge İçeren Metinler	40
4.3.4 8. Sınıf Türkçe Ders Kitabındaki Fantastik Öge İçeren Metinler	41
4.4 Fantastik Öge İçeren Metinlerin Öğrenme Alanlarına Dağılımı.....	44
4.4.1 Okuma Öğrenme Alanındaki Fantastik Öge İçeren Öyküleyici Metinler	45
4.4.2 Dinleme Öğrenme Alanındaki Fantastik Öge İçeren Öyküleyici Metinler	45
4.5. Fantastik Öge İçeren Metinlerin Türkçe Ders Kitaplarındaki Temalara Göre İncelenmesi	46
4.6 Türkçe Ders Kitaplarındaki Fantastik Öge İçeren Metinlerin Yazarlarına İncelenmesi	48
4.7 Fantastik Öge İçeren Metinlerin Basım Yılına Göre İncelenmesi	50
4.8 Fantastik Öge İçeren Metinlerin Metnin Kahramanlarına Göre İncelenmesi.....	52
4.9 Öyküleyici Metinlerin Yazma Etkinliklerinde Fantastik Ögeler	53
4.9.1 5. Sınıf Ders Kitabındaki Öyküleyici Metinlerin Yazma Etkinliklerinde Fantastik Ögelerin İncelenmesi.....	53
4.9.2 6. Sınıf Ders Kitabındaki Öyküleyici Metinlerin Yazma Etkinliklerinde Fantastik Ögelerin İncelenmesi.....	55
4.9.3 7. Sınıf Ders Kitabındaki Öyküleyici Metinlerin Yazma Etkinliklerinde Fantastik Ögelerin İncelenmesi.....	58
4.9.4 8. Sınıf Ders Kitabındaki Öyküleyici Metinlerin Yazma Etkinliklerinde Fantastik Ögelerin İncelenmesi.....	61
4.10 Ders Kitaplarındaki Çoklu Ortam Metinlerinde Fantastik Ögeler	63
4.11 Fantastik Öge İçeren Metinlerin Etkinliklerine Fantastik Ögelerin Yansıması .	64
4.12 Fantastik Ögelerin Türkçe Ders Kitabındaki Fantastik Öge İçeren Metin Görsellerine Yansıması	66
4.13 Türkçe Ders Kitabında Mitolojiye Ait Metinler	67

5. Bölüm, Tartışma, Sonuç Ve Öneriler.....	69
5.1 Tartışma.....	69
5.2 Sonuç.....	70
5.3 Öneriler	74
5.3.1 Milli Eğitim Bakanlığına Öneriler	74
5.3.2 Öğretmenlere Öneriler	76
Kaynakça.....	78
Özgeçmiş ve İletişim Bilgileri	82

TABLolar LİSTESİ

Tablo 1. 5. Sınıf Türkçe Ders Kitabında Metin Türlerinin Dağılımı	31
Tablo 2. 6. Sınıf Türkçe Ders Kitabında Metin Türlerinin Dağılımı	33
Tablo 3. 7. Sınıf Türkçe Ders Kitabında Metin Türlerinin Dağılımı	34
Tablo 4. 8. Sınıf Türkçe Ders Kitabında Metin Türlerinin Dağılımı	35
Tablo 5. 5. Sınıf Türkçe Ders Kitabındaki Hayali Öge İçeren Öyküleyici Metinler .	37
Tablo 6. 6. Sınıf Türkçe Ders Kitabındaki Hayali Öge İçeren Öyküleyici Metinler .	39
Tablo 7. 7. Sınıf Türkçe Ders Kitabındaki Hayali Öge İçeren Öyküleyici Metinler .	40
Tablo 8. 8. Sınıf Türkçe Ders Kitabındaki Hayali Öge İçeren Öyküleyici Metinler .	41
Tablo 9. Fantastik Öge İçeren Öyküleyici Metinlerin Okuma Öğrenme Alanına Göre Dağılımı	45
Tablo 10. Fantastik Öge İçeren Öyküleyici Metinlerin Dinleme Öğrenme Alanına Göre Dağılımı.....	45
Tablo 11. Türkçe Ders Kitaplarındaki Seçmeli Temaların Sınıf Seviyelerine Göre Dağılımı	46
Tablo 12. Fantastik Öge İçeren Metinlerin Türkçe Ders Kitaplarındaki Temalara Dağılımı	47
Tablo 13. Türkçe Ders Kitaplarındaki Metinlerin Yerli Ve Yabancı Yazarlara Göre Dağılımı	48
Tablo 14. Fantastik Öge İçeren Metinlerin Yerli Ve Yabancı Yazarlara Göre Dağılımı	50
Tablo 15. Fantastik Öge İçeren Metinlerin Yayınlandığı Yıla Göre Dağılımı	50
Tablo 16. Fantastik Öge İçeren Metinlerin Metnin Kahramanlarına Göre Dağılımı. 52	
Tablo 17. 5. Sınıf Ders Kitabındaki Öyküleyici Metinlerin Yazma Etkinlikleri	53
Tablo 18. 6. Sınıf Ders Kitabındaki Öyküleyici Metinlerin Yazma Etkinlikleri	55
Tablo 19. 7. Sınıf Ders Kitabındaki Öyküleyici Metinlerin Yazma Etkinlikleri	58
Tablo 20. 8. Sınıf Ders Kitabındaki Öyküleyici Metinlerin Yazma Etkinlikleri	61

Tablo 21. Çoklu Ortam Metinlerinin Sınıf Seviyelerine Göre Dağılımı	63
Tablo 22. Türkçe Ders Kitabındaki Fantastik Öge İçeren Metin Görsellerindeki Fantastik Unsurlar	66

ŞEKİLLER LİSTESİ

Şekil 1. 5. Sınıf Türkçe Ders Kitabındaki Metin Türlerinin Dağılımı Grafiği	32
Şekil 2. 6. Sınıf Türkçe Ders Kitabındaki Metin Türlerinin Dağılımı Grafiği	33
Şekil 3. 7. Sınıf Türkçe Ders Kitabındaki Metin Türlerinin Dağılımı Grafiği	34
Şekil 4. 8. Sınıf Türkçe Ders Kitabındaki Metin Türlerinin Dağılımı Grafiği	35
Şekil 5. Ders Kitaplarındaki Öyküleyici Metin Türlerinin İçinde Fantastik Ve Hayali Öge İçeren Metinlerin Dağılım Grafiği.....	44
Şekil 6. Türkçe Ders Kitaplarındaki Metinlerin Yerli Ve Yabancı Yazarlara Göre Dağılımı Grafiği	49
Şekil 7. Fantastik Öge İçeren Metinlerin Basım Yılına Göre Dağılımı Grafiği	51
Şekil 8. 5. Sınıf Ders Kitabındaki Öyküleyici Metinlerin Fantastik Öge Kullanmaya Yönlendiren Yazma Etkinlikleri	55
Şekil 9. 6. Sınıf Ders Kitabındaki Öyküleyici Metinlerin Fantastik Öge Kullanmaya Yönlendiren Yazma Etkinlikleri	57
Şekil 10. 7. Sınıf Ders Kitabındaki Öyküleyici Metinlerin Fantastik Öge Kullanmaya Yönlendiren Yazma Etkinlikleri	60
Şekil 11. 8. Sınıf Ders Kitabındaki Öyküleyici Metinlerin Fantastik Öge Kullanmaya Yönlendiren Yazma Etkinlikleri	62

BÖLÜM I

GİRİŞ

Günümüzde eğitim öğretim ortamına bilgisayar, akıllı tahta, tablet, gibi teknolojik ürünler ile bunlarda yer alan uygulamaların girmesi ile birlikte öğrenme araçları çeşitlenmiştir. Ancak öğretmen ve öğrenciler için geçmişten bu yana kullanılan ve işlevi nedeniyle gelecekte de kullanılacağını öngörebileceğimiz ders kitapları bütün dersler için önemli bir araçtır. İster pdf olarak sanal ortamda ister basılı bir kaynak olarak öğrenci ve öğretmen masalarını dolduran ders kitapları, ait olduğu alana ait bilgileri yazılı ve görsel olarak aktarır.

İnsanoğlu iletişim kurmak ve yaptıklarını gelecek nesillere ulaştırmak için yazıyı kullanmıştır. Yazma ve okuma süreci birbirini tamamlayan iki önemli unsurdur. Bu iki beceri sadece öğrenim hayatı ile sınırlı tutulamayacak kadar önemlidir. Her ne kadar insanoğlunun bilim ve teknolojik aletler konusundaki icatları gün geçtikçe insanı şaşırtacak derecede ilerlese de bu teknolojiyi kullanabilmek için –hatta daha da önemlisi doğru kullanabilmek için- her zaman iyi bir okuryazar olmaya ihtiyaç vardır. İşte bu noktada tüm dünyada ana dili derslerinin kapsamı, içeriği ve işleniş şekli önem arz eder.

Ülkemizde ilkokul ve ortaokullarda Türkçe, lisede edebiyat dersi adları altında işlenen metinler öğrencinin okuma yazmayı öğrenmesi, okuma alışkanlığı geliştirmesi, kendini ifade etmesi, özgün eserler üretmesi olarak örneklerini arttırabileceğimiz pek çok fayda sağlar. Dolayısıyla ders aracı olarak çoğunlukla metinlerden yararlanan ana dili derslerinde ders kitapları etkin olarak kullanılmaktadır.

Öğretim programları; ders kitaplarının belirlenen amaç, hedef ve kazanımlara göre hazırlanmasında yol göstericidir. Bu programlar, millî ve evrensel değerleri korurken çağın ihtiyaç ve yeniliklerine cevap verebilmek için belirli aralıklarla gözden geçirilmektedir. Türkçe dersi öğretim programı da en son 2018 yılında yeniden

düzenlenmiştir. Programda yapılan değişiklikler ders kitaplarına da yansıtılmıştır. Medyanın gazetelerden kitaplara, broşürlerden reklam panolarına, televizyonlardan cep telefonlarına kadar hayatımızın her alanını kuşattığı bu devirde öğretim programlarında medyanın doğru kullanımı ile ilgili kazanımlara yer verilmesi bir zorunluluk olduğunun göstergesidir.

Çalışmamızın konusu gereği medyanın okuma yazma alanları ile ilişkisine baktığımızda burada şöyle bir gerçekle karşılaşmaktayız. Okurun beğendiği ve bu nedenle satış rekorları kıran kitaplar bir müddet sonra farklı bir mecrada televizyon ya da sinema aracılığıyla yeniden insanlara sunulmaktadır. Bilgiye erişimin kolaylaştığı, kaynakların çeşitlendiği bu yüzyılda insanlara hayal gücünün emrinde farklı bir dünyanın kapılarını açan fantastik, edebiyat alanında adından söz ettirmeyi başarmıştır. Bir yazı türü mü yoksa türlerin içinde yer alan bir anlatım biçimi mi olduğu tartışılacaktır, fantastik kendine özgü unsurları ile hem okur hem de izleyici kitlesinin ilgisini çekmeyi başarmıştır.

İnsanoğlu var olduğu sürece dünya üzerinde keşfedilebilecek ya da icat edilebilecek her şeyin sonuna geldiğini hiçbir zaman söyleyemeyiz. Bilginin sonu yoktur, dolayısıyla insanoğlu için bazı şeyler akıl ve mantıkla açıklanamayacak kadar gizemlidir. Bu noktada fantastik olağanüstü ve doğaüstülüklerle dolu olan dünyası ile hem yetişkin hem de çocuk okurların hayatında yer edinmiştir.

Bu çalışmada da çocukların ilgisini çeken ve okumaktan, izlemekten keyif aldıkları bir tür olan fantastik ders kitaplarına yansımaları ele alınmıştır. Üretim, birikimden doğar. Ders kitaplarında yer verilen yazma etkinlikleri çocuğu; şiir, hikâye, deneme, biyografi gibi türlerde özgün bir yazı yazmaya yöneltir. Bunun öncesinde bu türlerle ilgili örnek bir metne ders kitabında mutlaka yer verilir. Fantastik türünde bir metin yazabilmesi için çocuğun bu türde yazılmış bir metinle karşılaşması gerekir. 2018 yılında Türkçe öğretim programı yenilenmiş, medya ile ilgili kazanımların sayısı artmıştır. Reklam, çizgi film, animasyon, belgesel, dizi, film vb. birçok yerde kitaplardan uyarlanmış fantastik öğelere rastlamaktayız. Fantastik, hem çocuğun bilişsel ve sosyal özelliklerine hitap eden hem de dersin amaç ve hedeflerini gerçekleştirmeye uygun bir metin türüdür. Bu nedenle ortaokul Türkçe ders kitapları fantastik türüne ait metinlerin varlığı ile fantastik öğelerin kullanılması bakımından incelenmiştir.

1.1 AMAÇ

Bu çalışmada 2018 Türkçe Öğretim Programına göre hazırlanan ortaokul Türkçe ders kitaplarındaki fantastik türünde metinler ile fantastik öge içeren metinlerin varlığı ile bu metinlere ait etkinliklerde fantastiğe dair özelliklere yer verilip verilmediğinin, bu metinlerin temalarla ilişkilendirilmesi ve yerelliğinin incelenmesi amaçlanmıştır.

1.2 ALT AMAÇLAR

1. Ortaokul Türkçe ders kitaplarında fantastik türündeki metinler ile fantastik öge içeren metinlerin varlığının tespiti,
2. Fantastik öge içeren metinlerin özelliklerinin tespiti,
3. Fantastik öge içeren metinlerin bu yönünün etkinliklerin hazırlanmasında ele alınıp alınmadığının tespiti,
4. Yenilenen Türkçe öğretim programında fantastik ögelere dair kazanımların varlığının tespiti,
5. Fantastik öge içeren metinlerin temalarla ilişkisi ve yerelliğinin tespiti,
6. Ders kitabındaki görsellere fantastik unsurların yansımalarının tespiti,
7. Fantastik öge içeren bir metnin nasıl işlenebileceğine dair örnek metnin sunulması amaçlanmıştır.

1.3 ÖNEM

2018 yılına kadar Türkçe ders kitaplarındaki fantastik ve fantastik öge içeren metinler üzerine yapılmış olan çalışma sayısı 2'dir. Bunlardan Gökmen Boztilki'nin 2012 yılında yayınlanan "Eğitim Boyutuyla Türk Edebiyatında Fantastik Ve Masalsı Ögeler" adlı doktora tezinde 1981 ve 2006 Türkçe öğretim programlarına göre hazırlanmış her sınıf düzeyinden ders kitabı ele alınıp metin türleri gruplanmış, bunlardan da fantastik unsur içeren metin özetlenip; içindeki olay, kişi, yer ve zamandaki fantastik unsur açıklanmıştır. 1981(4 ders kitabı) ve 2006 (4 MEB ve 4

özel yayın olmak üzere 8 ders kitabı)Türkçe öğretim programına göre hazırlanmış kitaplarda fantastik ve masalsı öğeler içeren metinlerin kitaplardaki toplam metin sayısına oranı saptanmıştır.Çalışmanın ikinci aşaması için anket uygulanmıştır.

Tuğba Kahraman'ın 2015 yılında yayınlanan“ Türk Edebiyatının Hayalperest Çocuğu Fantastik Edebiyatın İlköğretim (5.6.7.8.) Kitaplarına Yansıması” adlı yüksek lisans tezinde 2006 Türkçe öğretim programına göre 5. 6. 7. ve 8. sınıf ders kitaplarındaki fantastik metinler anlaticı, zaman, mekân, olay örgüsü ve kurgu olarak incelenmiştir. Çalışma kitaplarında ise bütün metinlerin etkinlikleri öğrenme alanlarına göre amaç belirtilerek –fantastik üst düzey düşünme becerisi olarak düşünülerek- fantastik türe uygun etkinlik sayısı saptanmıştır.

Görüldüğü üzere bu tezler de fantastiğin ders kitaplarındaki metinleri ve etkinlikleri incelemiştir. Bizim çalışmamız ise ders kitaplarında fantastik öge içeren metinlerin kitaptaki toplam öyküleyici metin türleri içindeki yerini, yerli ve yabancı kaynaklardan nasıl yansıtıldığını belirlemek ve bu metinlerin etkinliklerinin fantastiği ön plana çıkarıp çıkarmadığı, fantastiği bir tür olarak öğretip öğretmediğini ele alması bakımından bu tezlerden ayrılmaktadır. Nasıl ki örneğin şiir türünde verilen metnin etkinlikleri türü pekiştirici etkinliklerle destekleniyorsa fantastik için de aynı yolun izlenip izlenmediği sorgulanmalıdır. Ayrıca yukarıdaki iki tez de 2006 öğretim programına göre hazırlanan kitapları ele almıştır. 2018 Türkçe öğretim programında medya ile ilgili kazanımlara daha çok yer verilmiştir. Dolayısıyla değişen 2018Türkçe dersi öğretim programı ve buna uygun hazırlanan kitaplar dikkate alınarak fantastik konusunun yeniden ele alınması önemlidir. Çünkü günümüzde fantastik edebiyat, medya alanında da kendini gösterme imkânına kavuşmuştur. Ayrıca fantastiğin bir tür olarak edebiyatımıza girip yerli eserler verilmesini sağlamada okul çağında bu türün öğretilmesinin önemli bir yeri vardır. Unutmayalım ki roman ve hikâye de edebiyatımıza çevirilerle gelmiş, sonraları yerli eserler üreilmeye başlamıştır. Teknoloji ve bilimin, görsel işitsel sanatın hâkim olduğu bu çağda fantastik her daim kendine yer bulacaktır. Dolayısıyla çocuk destan, masal gibi kendi kültürüne ait fantastik öge içeren metinlerle kendi fantastik dünyasını keşfetmeli, yazılarında bunları kullanmalıdır.

1.4 VARSAYIM

Örnekleme için seçilen ders kitapları evreni yansıtmaktadır.

1.5 SINIRLILIKLAR

Bu çalışma 2018-2019 eğitim öğretim yılında Sakarya ilinde okutulan Milli Eğitim Bakanlığına ait ortaokul 5, 6, 7. ve 8. sınıf Türkçe ders kitapları ile sınırlandırılmıştır.

1.6 TANIMLAR

Alegori: Bir görüntü, bir yaşantı veya bir davranışın daha iyi kavranmasını sağlamak için göz önünde canlandırıp dile getirme (Türk Dil Kurumu (TDK), 2009:69).

İzlek: Biredebî eserde işlenen konunun anlamca ortaya koyduğu ana yönelim (URL1).

Uzam: 1. Algılanan nesnelere temel niteliği. 2. Bir nesnenin uzayda kapladığı yer, vüsat (TDK, 2009:2049).

1.7 KISALTMALAR

a.g.e: Adı geçen eser

Akt. : Aktaran

MEB: Milli Eğitim Bakanlığı

SOM: Serbest Okuma Metni

TDK: Türk Dil Kurumu

BÖLÜM II

ARAŞTIRMANIN KURAMSAL ÇERÇEVESİ VE İLGİLİ ARAŞTIRMALAR

2.1 ARAŞTIRMANIN KURAMSAL ÇERÇEVESİ

2.1.1 Fantastik Kavramı, Tanımı

İnsanoğlu varoluşundan itibaren bilinmeyene karşı bir merak içinde olmuştur. Bu merak dürtüsü insanı akli ve duyularının sınırlarını aşan varlıkların olduğuna inandırmış, günümüzde ilgi çeken ve gelecekte de devam edecek olan fantastik kavramının ortaya çıkmasını sağlamıştır. Fantastik kelimesinin kökenini Jean-LucSteinmetz(2006:7-8) şu şekilde açıklar:

“Sözcük Latince bir sıfat olan *fantasticum* yoluyla Yunanca bir fiile kadar uzanıyor; *phantasein*: “görünür kılmak”, “gibi görünmek”, aynı zamanda da olağanüstü olaylar söz konusu olduğunda kendini göstermek, görünmek”.

“Fantastik mantığın karşıtıdır. Bu anlamda ve sağduyu göz önünde bulundurularak hayal, yanılsama hatta delilikten sayılabilir. Sözcüğün kökenbilimi dikkati görsel bir olguya, optik bir yanılsamaya çekiyor. Fantastikte bir şey ortaya çıkar. Hayal ve düş bütün bunların ancak çığırından çıkmış bir hayal gücünden, alt üst olmuş bir ruhtan doğabileceğinin aşıkâr olduğu düşüncesiyle, gerçekliğin çiğnenmesi anlamına gelir” (Steinmetz, a.g.e.:9).

Moran (1998:60) fantastiği “gerçekçiliğin mekan, zaman, karakter kavramlarını, canlı cansız ayrımını tanımayan ve bildik dünyamızın ötesinde alternatif bir dünyayı işin içine katan anlatıların tümü” olarak tanımlar.

Fantastik(*phantastikos*), Antik Yunan’da Aristo; “boş hayaller yaratma melekesi” olarak tanımlar. Ancak daha sonra Latin dilinde sıfat değeri olarak (*phantasticus*) “hayalî, gerçek dışı” anlamını kazanır. Saint Augustin ise, ad olan “*phantasticum*” “hayalet, ikiz (*double*)” anlamında kullanır(Arslan,2008’den aktaran Ordu, 2011:74).

Fantastik kelimesi dilimize Fransızca *fantastique* kelimesinden girmiştir. Kelimenin Türkçe Sözlük’te iki anlamı vardır: “Hayali, gerçekte var olmayan, gerçek olmayan. XVIII. yüzyıldan başlayarak Fransa’da gelişen bir edebî tür”(TDK, 2009:679).

Yukarıda da belirtildiği gibi fantastik, on sekizinci yüzyıldan itibaren edebî bir tür olarak kullanılmaya başlanmıştır. Fantastik metinleri bir tür olarak ele alıp inceleyen Todorov'a(2012:31)görefantastik, “kendi doğal yasalarından başka yasa tanımayan bir öznenin görünüşte doğaüstü bir olay karşısında yaşadığı kararsızlık”tır.

Nasıl ki roman, hikâye, şiir gibi türlere ait ürünler yazıldığı döneme göre içerik ve şekil özelliklerinde değişimler yaşamışsa fantastik de Todorov'un sınırlarını çizdiği şekilde kalmamıştır. Günümüzde fantastik türü üzerine ortak bir tanıma ve sınırlara hâlâ ulaşamamıştır. Çünkü içinde doğaüstü olayların yer aldığı ya da mantığa aykırı gelen unsurların bulunduğu her metne fantastik metin diyemeyiz.

2.1.2 Fantastiğin Kaynakları ve Gelişimi

Fantastiğin kaynağının ne olduğunu bilmek türün özelliklerinin açıklanması ve zaman içindeki değişimlerini gözlemlemek açısından önemlidir. Aşağıdaki yazarların bu konuda aynı görüşte olduğu söylenebilir.

“Fantastiğin olgunluğa ulaştığı tarih (XVIII. yüzyıl) düşünülecek olursa, olağanüstü olayların anlatımında belirli bir yazım tarzının onu öncelemiş olduğu kesindir. Bu, her şeyden önce destan türüne ait gibi görünüyor”(Steinmetz, 2004:11).

“Okurun arzu ve ihtiyaçlarını giderme görevini daha önceki zamanlarda gören mitler, ilerleyen zamanlarda da hem eğlendirme hem de eğitime amacı güden halk hikâyeleri ve peri masalları fantastiğin kaynağını teşkil eder ve modern fantezi, bu türlerden aldığı geleneksel malzemeyi çok daha karmaşık hale getirerek bugünkü görünümüne kavuşmuştur”(Rabkin, 1979'dan aktaran Aslan, 2010: 18).

“Doğunun esatirinde ve Batı'nın mitlerinde yer alan fantastiğin en önemli işlevi insanın çevresindeki bilinmeyenleri, anlaşılamayanları açıklamak; korkulanı daha tanıdık ve zararsız hale getirmektir”(Güneş, 2008: 28).İnsanoğlunun “millet” olarak ayrılmadığı; yeme, içme barınma, hayatta kalma gibi temel ihtiyaçlarını gidermeye çalıştığı yıllardan itibaren onu harekete geçiren ortak bir duygu vardır: korku. Örneğin karanlığın bilinmezliği onda korku uyandırmış ve bunu ortadan kaldırmak için ateşe ihtiyaç duymuştur. Ancak evrenin büyüklüğü karşısında küçük bir varlık olarak kalan insan her bilinmeyenin sırrına akli ile varamamıştır. Bu gibi durumlarda bilinmeyenin oluşturduğu tedirginliği azaltmak için kimi zaman doğaüstü ve olağanüstü nedenleri kullanmıştır.

“Fantastik, 19. yüzyılda yeniden var olurken, bilimle hesaplaşır ve biraz da onun eksik bıraktığı alanlarda, boşluklarda varlık alanı bulur”(Tosun, 2011:60).Fantastik, insanlık tarihinde bilimin geliştiği, akılcı düşüncenin önem kazandığı bir dönemde

bile insanların akıl gücü ile açıklayamadıklarını dile getirebilmek için yararlandıkları bir tür olmuştur. Çünkü bilim ile hayal gücü birbirini tamamlar. İnsanlardaki bilinmeyi çözme dürtüsü olarak adlandırabileceğimiz merak, bilimsel gelişmeleri ortaya çıkarmıştır. Önceleri sadece bir hayalden ibaret olan icatlar zamanla somutlaşmıştır. Her icat yeni bir icat için malzeme oluşturmuştur. Burada kullanılan şey ise yine hayal gücüdür. Yani bilim ile hayal nesnellik ve öznellik bakımından birbirine zıt görünse de birlikte var olur. Bu iki unsur da bizleri fantastiğe götürür.

Fantastik, günümüzde bir tür olarak doğuşunu etkileyen unsurlarla sınırlı kalmamış hatta bunlardan çok daha farklı unsurları da içine katarak gelişimi sürdürmüştür. Todorov tarafından fantastik “kararsızlık” kavramı temel alınarak açıklanmışken günümüzde bu alanda verilen eserlerde daha farklı fantastik unsurlar bulunduğunu kabul etmemiz gerekmektedir.

2.1.3 Fantastik ve Bilimkurgu

“Eskiden bilime, tekniğe ve doğa yasalarına aykırı görünen olağanüstü, hayal mahsulü öğeler değişen zamanla birlikte bugün gerçekleşmiş ve hayal olmaktan çıkmıştır”(Sipahioğlu, 2006:10). Hayal olanın gerçekleşip günlük hayata somut bir şekilde girmesi ile birlikte bilim kurgu fantastikten ayrı bir yerinin olduğunu göstererek ortaya çıkmıştır. Fantastik, gerçek dünyanın içinden bir süreliğine uzaklaşmak isteyen kişinin oluşturduğu dünyadır. İçöz’e göre (2011:53), teknoloji çağının başlamasıyla bilimkurgu ve fantastik edebiyat okurların dikkatini çekmeye başlamış, Jules Verne (Denizler Altında Yirmi Bin Fersah) ve H.G. Wells (Zaman Makinesi) gibi bilimkurgu yazarları teknolojiden ve icatlardan bahsederken fantezi yazarları gerçeklikten mümkün olduğunca kaçmış ve yeni dünyalar yaratmışlardır. Bu yüzden fantastik edebiyat, “kaçış edebiyatı” olarak da anılmaktadır.

Çoğu zaman fantastik sanılan ve okurlar tarafından aynı başlık altında değerlendirilen bilimkurgu türü aslında fantastik türünden ayrı özellikler taşır. Her ikisinde de var olan olağanüstülükler buna zemin hazırlamıştır. Ancak bilimkurgunun gerçek olma ihtimali vardır. Yakın ya da uzak gelecekte sözü edilen unsurlar tamamen olmasa da kısmen, bazı değişikliklere uğrayarak zamanın ihtiyaçlarına da cevap verecek şekilde ortaya çıkacak, icat edilecektir. Bundan yüzyıllar önce sesin, arada görünen hiçbir şey olmamasına rağmen bir aletten

diğerine gideceğini söylemek o zaman için hayal, hatta imkânsızdı. Şimdi ise cep telefonları hepimizin elindedir ve bu “imkânsız” artık gerçekleşmiştir ve bu durağan bir süreç değil. Dolayısıyla bilimkurgu, fantastikten ayrı bir yol çizip kendisine her zaman yeni malzemeler bulmaya devam edecektir.

2.1.4 Fantastik Türünün Özellikleri

Edebiyatta pek çok türün fantastik öge barındırdığını ama bunların o eseri fantastik olarak adlandırmaya yetmeyeceğini belirtmiştik. Araştırmacılardan bazıları fantastiği belli başlı bir tür olarak kabul ederken kimileri de bir anlatım biçimi olarak kabul etmiştir.

Fantastik ile ilgili en önemli araştırmalardan birisi Todorov’a aittir. Yazarın sınırlarını çizdiği fantastik türü, zaman içerisinde yazarlar tarafından farklı yorumlanmaya başlamıştır. Ancak yine de Todorov’un fantastiğe bakış açısı türü tanımak açısından bir mihenk taşı olma özelliğini korumaktadır.

Todorov(2012:47) fantastiği bir “kararsızlık” süreci olarak görür. Okur, kitabı okurken ya da bitirdiğinde okuduklarının gerçekten yaşanmış mı yoksa sadece bir hayal mi olduğu arasında kararsızlık yaşamalıdır. Aynı kararsızlığı metnin kahramanı da yaşamalıdır. Okur kitabı bitirdiğinde, olayları açıklamak için sonunda, eğer bir nedene bağlarsa bu metnin fantastikten ayrılıp tekinsiz türe gireceğini; yeni doğaüstü kurallar üretirse de olağanüstü türe gireceğini söyler. Bu nedenle fantastiğin asli koşulu kararsızlığın devamlılığıdır.

“Fantastik, üç koşulun yerine gelmesini gerektirir. Metin öncelikle okuyucunun, öyküdeki kişilerin dünyasını canlı kişilerin yaşadığı bir dünya olarak görmesini ve anlatılan olaylarla ilgili olarak doğal bir açıklama ile doğaüstü bir açıklama arasında kararsızlık duymasını sağlamalıdır. Sonra bu kararsızlık bir öykü kişisi tarafından da hissedilmelidir; böylece okuyucunun görevi bir kişiye verilmiş olur, aynı zamanda da kararsızlık metin boyutunda ortaya konduğu içindir ki yapıtın izleklerinden biri haline gelir; saf bir okumada gerçek okuyucu öykü kişisiyle özdeşleşir. Son olarak okuyucunun metin karşısında bir tavır takınması gerekir: hem alegorik, hem de şiirsel türden yorumlamaları reddedecektir. Bu üç gereklilik eşit değere sahip değildir. Birincisi ve üçüncüsü gerçek anlamda türü oluşturur, ikincisi ise yerine getirilmese de olur” (Todorov, 2012:39).

Todorov’a (2012:94) göre fantastik öğelerin eserlere kazandırdığı üç şey vardır: “korku, dehşet ya da merak gibi özel bir etki, olay örgüsünün çok iyi oluşturulması ve dil dışında gerçekte olamayacağı anlatması.” Yani öyküleyici metinlerle karşılaştığımızda bizi eserin başından sonuna kadar bağlayan, etkileyen bir unsurun olaya, kahraman mekâna, zamana ya da bunların tümüne yansması eserin fantastik

yönü olduğunu gösterir. Fantastik eserlerin okuyucusuna sunduğu dünya bilinenin dışındadır ve bu dünya kelimelerle ifade edildiği için okur bir nevi kendi hayal gücünde üretime girer. Yazarın betimlemeleri okurun hayal gücü ile buluşur.

Todorov fantastiğin izleklerini ben izlekleri ve sen izlekleri olarak ikiye ayırmıştır. “Sen İzlekleri” başlığı altında yer verdiği izlekler şunlardır:

“Saf ve yoğun cinsel istek, şeytan ve libido, din bekaret ve anne, ensest, eşcinsellik, çoklu aşk, zevki kamçılayan ve kamçılamayan zalimlik, Ölüm:istekle yakınlığı ve eşdeğerliği, ölüseverlik ve vampirler, doğaüstü ve ideal aşk, öteki ve bilinçaltı” (Todorov, 2012:123).

Bu izlekler, çalışmamıza konu olan ortaokul Türkçe ders kitaplarındaki metinlerde çocuğa görelilik ilkesi kapsamında yer alamayacağından ötürü sadece “Ben İzlekleri”nden bahsetmek metinlerdeki fantastiği bulma açısından daha yararlı olacaktır. Ben izlekleri ise şunlardır:

“Doğaüstü öğeler:metamorfoz(başkalaşma) ve pandeterminizm, doğal doğaüstü ve modern doğaüstü, ruh ve madde, çift kişilik, nesnenin özneleşmesi, zaman ve uzamın dönüşümleri, Prenses Brambilla’da algılama, bakış, gözlükler ve ayna” (Todorov, 2012:108).

Burada sözü edilen izlekler, fantastiğin kaynağı olan yazı türlerinde de karşımıza çıkmaktadır. İzlekleri daha iyi anlamak için yazı türlerinden alınmış örneklerle açıklayalım:

Metamorfoz diğer adıyla başkalaşma bir durumdan başka bir duruma geçmeyi ifade eden bir kavramdır. Bunun için Pala’nın 2006 yılında yayınlanan çalışmasından “Ali Cengiz Oyunu”nu örnek verebiliriz. Bir halk hikâyesinden dilimize deyim olarak yerleşmiş bu hikâyede Ali Cengiz ve sihirbaz sırasıyla koç-kurt, su-ateş, çiçek-bal arısı, darı-tavuk ve tilki -en son Ali Cengiz tilki olup tavuğa dönüşen sihirbazı boğar. Yani hem sihirbaz hem de Ali Cengiz karakteri metamorfoz geçirir.

Pandeterminizm yani akla gelebilen her şeyin bir nedene bağlanması fantastik eserlerde karşılaşılan izleklerden biridir. Todorov (2012:113) pandeterminizmi, “fiziksel olanla zihinsel, maddeyle ruh, nesneyle sözcük arasındaki ilişkinin sınırının yumuşaması” olarak tanımlar. Burada doğal ya da doğaüstü diye bir ayırım yapılmadan metindeki her şey bir nedene bağlanır. Okur, okuma sırasında olaylara bir neden bulmak ister. Bunun için de zaman zaman akılla açıklanamayacak tuhaflikları doğaüstü varlıklar ile anlamlandırmaya çalışır. Tuhaf olayların nedenini bu doğaüstü güç ya da varlığa bağlar. Örneğin Ergin’in 1997 yılında yayınlanan çalışmasınının 15. sayfasında yer verdiği Dede Korkut Hikâyelerinden biri olan

“Basat’ın Tepegöz’ü Öldürmesi”nde, Konur Koca Saru Çoban’ın bir peri kızını yakalayıp münasebette bulunmasından doğan Tepegöz. Tepegöz gibi halka zarar bir varlığın ortaya çıkışı annesinin bir peri kızı olmasına bağlanmıştır. Yine Tepegöz’e kimsenin zarar verememesinin nedeni peri kızı olan annesinin verdiği yüzüktür.

Ben izleklerinin bir diğeri olan bakış; ayna, gözlük gibi bir araç ile fantastik dünyanın kapılarını açabilir. Ayna ve gözlüğün yapısını düşündüğümüzde her ikisi de gerçeği, var olanı olduğu gibi yansıtmak için icat edilmiştir. Ancak fantastik yazarı sadece bu işleve takılı kalmaz. Metnin kahramanı, yani bakan gözler aracılığıyla ayna ve gözlük fantastik bir işlev kazanır.

Ortaokul öğrencilerinin gerek ders kitaplarında gerekse okuduğu kitap türlerinin içinde roman ve hikâyenin önemli bir yeri vardır. Bu nedenle fantastiği başlı başına bir tür olmak dışında ele alan görüşlerden de söz etmek gerekir. Özlük, fantastiği bir roman türünün içinde aramış ve fantastik romanı iki başlık altında incelemiştir:

“Birinci Tür Fantastik Romanlar: Okuyucuya gerçek olanın, bilinenin dışında coğrafyalar, ırklar, hayatlar vb. sunmayı amaçlayan romanlar. J.R.R. Tolkien’in TheLord of the Rings (Yüzüklerin Efendisi) üçlemesi gibi.

İkinci Tür Fantastik Romanlar: Romanın genelinde gerçek dünyanın içinde gerçeküstü unsurlara yer vererek okuyucuyu şaşırtmayı, tedirgin etmeyi, tereddütte bırakmayı, kararsız kılmayı, kafasını karıştırmayı hatta eğlendirmeyi amaçlayan romanlar”(Özlük, 2010:19).

Fantastik metinler öyküleyici ve betimleyici anlatım biçiminden yararlanır. Bu nedenle bu metinlerde izleklerle birlikte zaman ve mekândan da yararlanarak fantastik bir kurgu oluşturulabilir. Zamanı ya da mekânı gerçeğin dışında tutmak, ya da yaşanan zaman dilimine, evrenin bilinen yerlerine tuhaflikları eklemek metinde fantastik bir etki ortaya çıkarır.

“Fantastikte okur kendisini çözümü zor durumlar karşısında bulur. Zira çözüm için herhangi bir ipucu verilmez. Arınma söz konusu değildir. Amaç ise insanı kendisiyle yüzleştirmeye çalışmak, yaşadığı dünyanın gizemlerini keşfetmeye itmektir. Böylelikle insan yaşanan gerçekliği farklı bir gözle algılamaya ve değerlendirmeye çalışacaktır” (Ertekin, 2007:45).

“Fantastikte gün ışığı gerçekliğinin dışında bir dünya kurulur. Oysa büyülü gerçekçilikte çoğunlukla mekan yaşadığımız dünyadır nesnelere ise dünyevidir”(Tosun, 2011:64).Bir metnin fantastik mi yoksa büyülü gerçeklik mi olduğunu ayırt etmek de önemlidir. Fantastik metinlerde sihir ve büyünün gizeminden yararlanır. Ancak büyülü gerçekçiliğe sahip metinler bu unsurları kullanarak isminde de belirtildiği gibi “gerçeği” ortaya çıkarmayı amaçlar.

Kurgu ile oluşturulan metinlerin olay, kişi, yer ve zaman unsurlarına sahip olduğunu düşündüğümüzde fantastiğin bu unsurlara nasıl yansıdığından söz etmek onu daha iyi anlamamızı sağlar. Toyman (2006:59-69) fantastik kurgularda insanın aklını yerle bir

edecek her şeyin mevcut olduğunu söyler. Ona göre birtakım olayların sonucunda hayatı yerle bir olan ve hayal kırıklığı yaşayan kahraman; bir maceraya atılır, fantastik bir yolculuğa çıkar, bu yolculukta gerçekten yaşayan bir insan vardır. Kurguya ben anlatıcısı hâkimdir. İnsana hayali ve gerçekte olan varlıklar eşlik eder. Kahraman bilinmezlikler içinde yaşamak, dünyayı ya da insanlığı kurtarmak, oyundan kurtulmak, hakkını aramak gibi bir amaç uğruna savaşıır.Zaman ise doğrudan verilmek yerine sezdirilir.Yazar; geçmiş, gelecek ve bugün ayrımı yapmadan, zamanın akışını hızlandırarak ya da yavaşlatarak zamanla oynar. Farklı zamanlarda yaşamış olanları bir araya getirir ancak olay örgüsü içinde bu durum okuru şaşırtmaz. Kahramanlık, dostluk, yardımseverlik, fedakârlık, iyi- kötü çatışması türün en çok karşılaşılan temalarıdır.Mekân unsuru ise değişkendir. Farklı coğrafyalar, bu coğrafyalardaki yerleşim birimleri, farklı yapılar, uydurma diller hayal gücünün eseridir. Kahraman genellikle eserin sonunda yaşadığı mekâna döner ve gerçekte kendisine huzursuzluk veren sorununu da çözer.

Yukarıda da görüldüğü üzere fantastik için bir kaçış edebiyatı denilmesi bizce de doğru bir tespittir. Bilimin ilerlediği, dünyanın farklı yerlerindeki insanların iletişime geçebildiği, mekânların ulaşım araçları ile yakınlaştığı bu çağda insanın tüm bu gerçeklikten bir nebze uzaklaşmak istemesinin doğal bir neticesidir fantastik. Var olanın içine yerleştirilen ve hayal gücünün sınırlarını zorlayan bu tür unsurlar yaşamın neredeyse her alanında küreselleşen dünyayı okur için farklı kılmaktadır.

2.1.5 Türk Edebiyatında Fantastik

Türk edebiyatı gerek yazılı gerek sözlü edebiyat ürünleri bakımından oldukça köklü bir geçmişe sahiptir. Fantastik metinler, mitolojiden yararlanır. Sözlü gelenekle günümüze kadar ulaşan masallar, destanlar, efsaneler, halk hikâyeleri gibi türlerde de Türk tarihinin en eski yazılı belgesi olan Orhun abidelerinde de mitolojik unsurlara rastlamaktayız. Kumru, 2017 yılında yayınlanan çalışmasının 17. Sayfasında “Türk tanrı ve ruhlarından Göktanrı ve Umay’ı; yedi, on yedi ve yetmiş sayılarını” Orhun Abidelerinde yer alan mitolojik unsurlar olarak gösterir.

“Dede Korkut Hikâyeleri su katılmamış Türk hayatının olduğu gibi verildiği bir eserdir”(Gökyay, 2016:7). Müslümanlık, Şamanizm ve Türk mitolojisinden izler görülür. Dolayısıyla fantastik öğelere rastlamak mümkündür. Ortaokul Türkçe ders

kitaplarında da metin olarak karşımıza çıkan bu eserde gerçek ile hayal ürünü kurgu unsurları iç içedir. Örneğin Gökyay (2016), Dede Korkut Hikâyeleri kitabının girişinde sudan çıkmış bir aygırın çayırdaki otlamakta olan bir kısrağa aşmasından doğan yarı- kahraman bidevi atlardan söz eder. Bunun dışında hikâyelerde karşımıza çıkan fantastik unsurları- tezimizin asıl konusu bu olmadığından derinliğine olmasa da - şöyle sıralayabiliriz:

Dirse Han Oğlu Boğaç Han boyunda yaralanan Boğaç Han'ın yanına Hızır gelmesi ve yarasını sıvazlayıp bu yaradan ölmeyeceğini, şifasının dağ çiçeği ile annesinin sütü söylemesi,

Salur Kazan'ın Evinin Yağmalandığı boyunda insan ejderhası Karacuk çobanın kafire, taşı tükenince sapanıyla koyun keçi atması,

Bay Büre Bey Oğlu Bamsı Beyrek boyunda oğlunun arkasından ağlamaktan kör olan gözlerinin Beyrek'in sırça (serçe) parmağının kanını sürünce açılması,

Basat'ın Tepegöz'ü Öldürdüğü boyunda peri kızları, Tepegöz gibi olağanüstü varlıklar,

Duha Koca Oğlu Deli Dumrul boyunda Deli Dumrul'un Azrail ile karşılaşması,

Salur Kazan'ın Oğlu Uruz'un Tutsaklıktan Çıkarması boyunda Oğuz beylerinin yedi gün uyuması-hatta bu nedenle uykuya küçücük ölüm derlermiş- ve Kazan'ın atıldığı kuyuda kâfirin ölümlerine verdikleri yemekleri ellerinden aldığını ve ölümler üzerine bindiğini söylemesi ve Tekür'ün karısının buna inanması.

Türklerin İslamiyeti kabul etmesi ile birlikte halk edebiyatı ürünleri devamlılığını korurken bir yandan da divan edebiyatı olarak adlandırılan dinî fikir ve yaşam tarzının yansıtıldığı bir edebiyat ortaya çıkmıştır. 1839 yılında ilan edilen Tanzimat Fermanı ile her alanda başlayan yenileşme ve Batıyı örnek alma akımı edebiyatta da kendini hissettirmiştir. Roman, hikâye türleri önce çeviri eserlerle halka tanıtılmış, sonra da yazarlarımız tarafından bu türlerde özgün eserler verilmiştir. Moran (1998: 62-63) bu dönem yazarlarının bu türleri bir araç olarak gördüğünü şu şekilde ifade eder:

“Tanzimat'ta Türk romanını başlatan Ahmet Mithat, Namık Kemal, Şemsettin Sami gibi yazarlarımız Batı romanını kendilerine örnek alırken amaçları hem olgun bir insana ve uygar bir millete yakışır yapıtlar vermek hem de bu yapıtlarla halka uygarlığı aşmaktır. Daha önceki anlatılarımızda utanılacak kadar saçma ve çocukça buldukları konular, özellikle doğaüstünü içeren yani fantastik olanlardır.”

Giritli Aziz Efendi bu dönem yazarlarının aksine içinde fantastik ögeler olduğunu söyleyebileceğimiz Muhayyelat adlı eseri kaleme almıştır. “Muhayyelat, içeriğinde bulunan cin, peri, büyü, tılsım gibi doğaüstü, olağanüstü unsurlardan dolayı dönemin edebiyatçıları tarafından hor görülmüş ve küçümsenmiştir”(Özlük, 2010:54). Ancak bu durum bu tarz eserlerin verilmesine tamamen engel olamamıştır. Gulyabani ve Matmazel Noralia'nın Koltuğu içinde fantastik ögeler barındırması ile edebiyatımızın önemli eserleri arasında yer edinmiştir.

Sipahioğlu (2006: 35-36) 1980'li yıllardan sonra fantastiğe yönelişin hız kazandığını; Nazlı Eray, Latife Tekin, Mehmet Eroğlu, Bilge Karasu gibi yazarların okuru, fantastik edebiyatın bir özelliği olan kararsızlık duygusu ile baş başa bıraktığını söyler. Ayrıca 1990'lı yıllarda fantastik edebiyatın pek bir değişikliğe uğramadan devam ettiğini, Türk edebiyatında asıl fantastik kurgunun 2000'li yıllarda başladığını ifade etmiştir.

2.1.6 Fantastik Tür Ve Fantastik Öge Ayrımı

Her edebi tür, kendine has ögeler barındırır. Bu ögeler aynı zamanda diğer türler için de malzeme oluşturur. Fantastik edebiyatını bir tür olarak sınırlarının henüz, kesin olarak çizilmediğini söylemiştik. Geçmişten günümüze pek çok eserde fantastik ögeye rastlamak mümkündür. Ancak bu ögeler o eserleri fantastik tür olarak kabul etmek için yeterli değildir. İçinde fantastik ögeler içeren metinlerin nitelikleri yüzyıllar içinde olgunlaşarak kendi türünü oluşturmuştur. Destanlar, masallar, efsaneler içinde barındırdığı fantastik ögeler ile fantastik türünün doğuşuna katkıda bulunmuş ancak bunlar fantastik bir tür olarak genel başlık altında toplanmamışlardır. Çünkü her birinin fantastik ögeleri barındırmasından daha fazla baskın kendine ait özellikleri vardır. Örneğin Küçük Prens, Alice Harikalar Diyarında, Bitmeyecek Öykü gibi eserler fantastiği bir tür olarak karşımıza çıkarırken Dede Korkut Hikâyeleri, Keloğlan masalları gibi eserler içinde fantastik ögeleri barındırır. Ancak her iki şekilde de fantastik, kendine öyküleyici metinler arasında yer bulmuştur.

2.1.7 Fantastik Türünün Diğer Türlerle İlişkisi

(Bu bölümde ortaokul Türkçe ders kitaplarında yer alan ve fantastikle ilişkilendirilebilecek metin türleri ele alınacaktır.)

Her edebî metin, dâhil olduğu türün sınırlarını genişletir, ona farklı ve yeni özellikler katar (Parla, 2002'den aktaran Aslan 2010:28). Yazarın kalemine düşen sıradan bir konu, “üslup” söz konusu olduğunda farklı bir biçim kazanır. Örneğin yüzyıllardır şiirlere, efsanelere, hikâyelere konu olmuş aşk her yazar/şair tarafından kendi birikimi ve hayal gücü ile bezenerek işlenmiştir. Hele ki sözlü gelenek yoluyla günümüze ulaşmış, ilk söyleyeni belli olmayan anonim eserler her nesilden o nesile ait değerleri alarak günümüze ulaşmıştır.

Edebî türler her dönem birbiri ile ilişki içinde olmuştur. Bu durum aynı malzemeyi kullanarak farklı türde eserler verilmesini sağlamıştır. İşte bu malzemelerden birisi de fantastik öğelerdir. Masal, efsane, destan, fabl, roman, hikâye gibi öyküleyici metin türleri içinde fantastik öğelerle karşılaşırız. Hatta bu türlerden roman ve hikâye kimi zaman konu ve anlatım biçimi nedeniyle fantastik roman ya da fantastik hikâye diye de adlandırılır. Kaynağını oluşturan türlerden günümüze kadar fantastik türlerin içinde kendine özgü dünyası ile yer almıştır.

2.1.7.1 Masal

Fantastik denildiğinde masalın diğer türlere göre ayrı bir yeri vardır. Çünkü masallar yapısı gereği olağanüstülükleri, doğaüstülükleri ve hayal ürünü olan şeyleri anlatır. Fantastik de bir nevi aynı malzemeyi kullanır. Ancak okuyucuya karşı her iki türün de duruşu farklıdır.

Masallar ile fantastik metinlerin okuyucusunda oluşturduğu hazırbulunuşluluk aynı değildir. Masal okuyucusu her şeyin hayal ürünü olduğunu bilir ve yeni bir keşif yapmaya ya da olayları sorgulamaya çalışmaz. Örneğin masalın başında yer alan “Bir varmış, bir yokmuş. Evvel zaman içinde, kalbur saman içinde; develer tellal iken, pireler berber iken...” ifadesi bile okuyucuyu, yaşananların gerçek dünyadan ziyade hayallerde var olduğuna ve eserin yaşanan çeşitli olaylardan sonra çoğunlukla iyi biten bir sona ulaşan kalıbına hazırlar. Fantastik metinlerde ise okur aktiftir, yaşananlar üzerine düşünür, gerçek ve hayal olanı sorgular.

2.1.7.2. Destan

Bütün dünya edebiyatlarının ilk türleri destanlardır. Destan; toplumu derinden etkileyen, savaş, göç, kıtlık gibi olaylar ile kainatın ve milletin yaradılışını anlatan, milletin hafızasında yer etmiş, nesilden nesile aktarılmış ve zamanla yazıya geçirilmiş olan sözlü anlatım türüdür (Gürel, Temizyürek ve Şahbaz, 2007: 84).

Türk edebiyatı Alp Er Tunga Destanı, Şu Destanı, Oğuz Kağan Destanı, Bozkurt Destanı, Ergenekon Destanı, Türeyiş Destanı, Göç Destanı, Manas Destanı gibi büyük eserlere sahiptir. Destanlar fantastik öğeler bakımından zengin eserlerdendir.

Örneğin, Oğuz Kağan Destanında karşımıza çıkan “on sekiz başlı, yedi kuyruklu ve yirmi sekiz ayaklı ejderha ile Oğuz Kağan’ın kara ormandan çıkıp ejderhanın başını halkına göstereceği sırada yer ile gök arasında bir yerden ama nereden olduğu belli olmayan sadece Oğuz Kağan’ın duyduğu ses; bir mekân olan Türkeli’nin konuşması, Oğuz Kağan’ın evlendiği kızların ışıkların arasından gelmesi, kurdun konuşması ve yol gösterici olması (Şirin, 2005’ten aktaran Gürel ve diğerleri, 2007:89).” fantastik unsurlardandır. Çünkü fantastik metinlerde gerçek ile olağanüstü ve doğaüstü iç içedir. Destanların, fantastik metinlere kaynaklık etmesi de bu nedenledir. Destanlar, milletlerin sosyal hayatını anlatırken ne kadar gerçekse anlatılan bu olağanüstü olaylar da bir o kadar hayal ürünüdür. On sekiz başlı, yedi kuyruklu ve yirmi sekiz ayaklı bir ejderha buna en somut örnektir. Yer adı olarak kullanılan “kara orman” ve bir hayvan olan kurdun insanlara yol gösterecek bir bilgeliğe sahip olması da fantastik metinlerde kullanılabilir esin kaynaklarıdır. Bu eserlerin günümüze kadar nesilden nesile sözlü gelenek yoluyla ulaştığı düşünüldüğünde gerçek ile hayalin bu eserlerde yan yana bulunması şaşırtıcı bir sonuç değildir. Destanların, günümüz edebiyatında fantastik metinlerle ilgili çalışmalarda mutlaka okutulması gereken eserler olduğu kanaatindeyiz.

2.1.7.3 Efsane

“Eski çağlardan beri söylenegelen, olağanüstü varlıkları, olayları konu edinen hayali hikâyelere efsane denir” (TDK, 2005:603). Efsaneler genellikle bir yerin, bir olayın, bir durumun bilinmezliğini açıklayabilmek için bir neden üretme çabasında olan yazılardır. Efsanelerde her milletin sosyal, tarihi, dini yaşantısının etkisiyle şekillenmiş kendine göre belirli motifleri vardır. Türk efsanelerinde en sık

karşılaşılan motiflerden birisi taş/kuşa dönüşme, taş kesilmedir. Bu yönüyle günümüz fantastik eserlerinde de kullanılan metamorfoza kaynaklık etmektedir. Efsane türü tıpkı masalda ve destanda olduğu gibi olağanüstülükler içerir. Ancak okur burada anlatılanların hayalî olmasını sorgulamaz. Gerçekten yaşanmış olduğunu kabul eder. Bunda anlatılan efsanenin somut sonucunu görme imkânının olması etkili olmaktadır. Çünkü yaşananlar gerçek dünyada gerçekleşir. Olağanüstülüğü kabul ediş ise efsaneyi diğer türlerden ayırır.

“Efsanelerde kahramanların yaşadığı olağanüstü olayların onlarda bir şaşkınlık oluşturmamıştır, olağanüstü olan garipsenmemiş, aksine sıradanlaştırılmıştır” (Bars, 2013:135). Bu yönüyle efsane, fantastikten ayrılmaktadır. Çünkü fantastik anlatılarda okur anlatılanları garipser, kuşku duyar.

Gerçek ve hayalin bir arada sunulması; olağanüstü, mucizevî olaylar, nedensellik ve metamorfoz yönünden efsane ve fantastik türünü kesişmektedir. Efsanelerin içinde fantastik öğelerin varlığını da şu örnek üzerinden inceleyelim.

“Harput’a musallat olan bir ejderha halka korku salmaktadır. Halk, ejderhanın korkunç gürültülerle geldiği bir gece devrin âlimlerinden olan Fetahmet Baba’dan yardım ister. Fetahmet baba halka korkmamalarını, ejderhanın onlara bir şey yapamayacağını söyler. Fetahmet baba halkın aksine ejderhanın geldiği yöne doğru gider. Herkes kaçtığı için yalnız kalan baba Allah’a dua eder. Duasını bitirdiğinde üstüne gelmekte olan ejderhanın taş kesildiğini görür” (Sakaoğlu, 2003: 34-35).

Ejderha TDK Türkçe Sözlük’te (2005:609) “türlü biçimlerde tasarlanan korkunç bir masal canavarı, ejder, dragon” olarak tanımlanıyor. Bu tanımdan yola çıkarak ejderhayı fantastik bir öge olarak kabul edebiliriz. Efsanelerde inanç önemlidir. Ejderhanın hayal ürünü olduğunu okur bilse de onun yaşamış olduğunu kabul eder. Hatta onun taşla dönüşmüş olduğuna da inanır. Çünkü efsaneler sadece hayal ürünü değildir tarihi gerçeklerden, kahramanlardan, zaman ve mekândan yararlanır. Bu da okurun gerçek ile hayali olanı birlikte kabul etmesini sağlar. Okur, fantastik metinlerde olduğu gibi anlatılanlara şüphe ile yaklaşmaz. Elçin, 2013 yılında yayınlanan çalışmasının 314. sayfasında “efsanelerin ilk devir insanların doğa olaylarını açıklamaya bilimsel olarak gücü yetmediği ve yıldızların hareketi, yağmurun yağması, dağ, taş, ateş, vb. oluşumunun korku, hayret, heyecan ve memnunluk oluşturduğu için onları birtakım hayaller kurmaya yönelttiğini; bu

hayallerin de insanın kendi yaşamını doğaya aksettirmesinden ibaret olduğunu” söyler. Fantastik metinlerde de korku, hayret, merak, gizem duyguları vardır. Ancak her olay bir sonuca bağlanmaz, okur gerçek ile hayal arasında kararsızlıkta bırakılır.

Özetle efsaneler günümüz fantastik edebiyat alanında önemli bir kaynak olma niteliğini korumaktadır.

2.1.7.4 Fabl

“Fabl, kahramanları çoklukla hayvanlardan seçilen, sonunda ders verme amacı güden genellikle manzum hikâyelerdir” (TDK, 2005:675). Hayvanların; insanlar gibi konuştuğu, düşündüğü, çeşitli olayları, durumları tecrübe ettiği bu tür anlatımı gereği düşsel öğelere sahiptir. Metnin sonunda okurun bir sonuç çıkarması üzerine kurgulanmıştır. Okur da buna hazırdır, neden-sonuç ilişkisini kurar ve yazarın vermek istediği iletiyi alır. Böylelikle metin, amacına ulaşmış olur. Ancak fantastik böyle değildir. Aslan’a (2010:22) göre “hayvan hikâyelerinde mümkün karşı oynanan imkansızlık oyunu yoktur.” Yani fantastik türünden farklıdır. Çünkü her ne kadar insani duygu ve düşüncelere sahip gibi aktarılsalar da metninde yine kendi türüne ait davranışları da sergilemeye devam eder. Ağustosböceği ile Karınca fablında olduğu gibi karınca yaradılışı gereği yiyecek taşırken, ağustosböceği ise çıkardığı ses ile birlikte verilir. Ancak bu nitelikleri insan hayatına ait kavramlarla bağdaştırılır. Dolayısıyla da okurda şüphe uyandırmaz. Fantastik metinlerde ise okur, olayın gerçek hayatta olamayacağını bilse de bundan şüphe duyar.

Todorov (2012:68) “alegorinin fantastik olamayacağını” belirtmiştir. Fabllar da alegorik eserlerdir. Çünkü metinde yaşanan olay, yer, zaman ya da kişiler olağanüstü ya da doğüstü niteliklere sahip olma yönüyle fantastik türünü çağrışırsa da okuru şaşırtan, kararsızlıkta bırakan bir durum yoktur. Okur, aslında fablda anlatılanların kullanılan bu öğelerden tamamen farklı bir durumu karşıladığını, bir ders ya da bir öğüt verme amacını taşıdığını anlar.

2.1.7.5 Roman ve hikâye

Günümüzde roman ve hikâye türündeki kitaplara olan ilgi büyüktür. Dolayısıyla fantastik, bu eserlerde de varlık göstermiştir. Hatta bu durum fantastiğin ayrı bir tür

mü yoksa bir anlatım biçimi mi olduğu konusunda çalışmalar yapılmasını gerekli kılmıştır. Dünya edebiyatında sinemaya da uyarlandığı için duymaya daha aşina olduğumuz Hobbit, Yüzüklerin Efendisi ve Harry Potter kitapları önemli fantastik eserlerdir. Türk edebiyatında ise roman ve hikâye türünün edebiyatımıza girdiği yıllardan itibaren fantastik öğeler içeren eserler verilmiştir. Bu konudan “Türk edebiyatında fantastik” başlığı altında söz edildiği için burada ayrıca ele alınmayacaktır.

Barış Müstecaplıoğlu'nun Perg Efsaneleri adlı dört kitaplık serisini fantastik roman için örnek verebiliriz. Özlük'ün 2010 yılında yayınlanan çalışmasınının 87. sayfasında “birinci tür fantastik romanlara örnek olarak verdiği Perg Efsanelerinde bilinen, yaşanan gerçek dünya üzerinde varolmayan diyarlarla birlikte varolmayan ırklar, varolmayan dillerle bir kültür, sanat, ekonomi, sosyal, siyasal hayat vücuda getirildiğini” ifade eder. Yani söz konusu unsurların eserde bu yönden fantastik bir etki yarattığını söyleyebiliriz.

2.1.8 Türk Mitolojisi

Fantastiğin kaynaklarına bakıldığında mitolojinin önemli bir yeri olduğunu söylemek yanlış olmayacaktır. 2018 Türkçe öğretim programına göre hazırlanan ders kitaplarındaki öğrenme alanlarının dinleme/izleme, okuma, konuşma ve yazma olduğu dikkate alındığında özellikle yazma alanında fantastik unsurları kullanabilmesi için çocuğun kendi kültürüne/mitolojisine ait unsurları da tanıması gereklidir. Nasıl ki dilimizi yabancı kelimelerin yerleşmesinden korumaya çalışıyorsak yerli bir fantastik edebiyat oluşturmak için de kendi köklerimize bakmamız gereklidir. Tolkien'in ünlü eseri Yüzüklerin Efendisi'nde mitolojiden yararlanır, kitapta geçen Orta Dünya, Elfler, Cüceler, Orklar bu kanıya varmamızı sağlamaktadır(URL2). Türk mitolojisinde de fantastik eserlere kaynaklık edebilecek pek çok unsur vardır. Ögel'in 1995 yılında yayınlanan çalışmasında Türk mitolojisine ait “Keloğlan, Deli Dumrul ve Tepegöz isimli kahramanlar ilerüyalılar, don değiştirme, tabiat olaylarının oluşumu, yer, gök, su, dağ, ağaç, ateş, hayvan” varlık ve olaylarında ortaya çıkabileceğini belirtmiştir. Görülüyor ki mitoloji, fantastik eserlere varlık kadrosu ile ilgili fikir vermeye müsaittir.

Uraz (1994:254) mitolojiyle ilgili kitabında“dört başı, her başında yedi yüz bin yüzü, her yüzünde bir ağzı, her ağzında bin dili, ayrıca seksen bin de boynuzu olan büyük bir yilandan” bahseder. Böyle bir varlığı tahayyül etmek düşünce gücümüzün sınırlarını elbette ki zorlayacaktır. Ancak bu ve bunun gibi olağanüstü varlıklarla gerçek dünyanın dışında bir mücadele yaşanması çocuğun gerçek hayattaki sorunlarını çözmesinde yol gösterici olabilir.

Işık, mitolojimizde önemli yeri olan unsurlardan birisidir. Önal, 2007 yılında yayımlanan çalışmasının 12. sayfasında “ışığın iyi ile kötünün, varlık ile yokluğun, bereket ile yokluğun, gece ile gündüzün, aydınlık ile karanlığın arasındaki farkı oluşturduğunu; hem gizemli hem de gerçek dünyanın oluşumunu etkilediğini” ifade eder. Dolayısıyla fantastik metin kurgusunda da bir unsur olarak kullanmak mümkündür.

Türk mitolojisi neden ders kitaplarında tanıtılmalıdır, sorusunu buradan yola çıkarak şöyle cevaplayabiliriz: Dünya kültürünü tanımak elbette önemlidir, bunun yanında çocuklar kendi kültürünü de iyi bilmelidir. Çocuklar popüler olan fantastik kahramanlar yerine kendi kaynaklarından esinlenmeli, özgün eserler oluşturmalıdır.

2.1.9 Çocuk Edebiyatı Ve Fantastik

“Çocuk edebiyatı, temel kaynağı çocuk ve çocukluk olan; çocuğun algı, ilgi, dikkat, duygu, düşünce ve hayal dünyasına uygun; çocuk bakışını ve çocuk gerçekliğini yansıtan; ölçüde dilde, düşüncede ve tiplerde çocuğa göre içeriği yalın biçimde ve içtenlikle gerçekleştiren; çocuğa okuma alışkanlığı kazandırması yanında edebiyat sanat ve estetik yönden gelişmesine katkı sağlayan, çocuğu duyarlı biçimde yetişkinliğe hazırlayan bir geçiş dönemi edebiyatıdır”(Şirin, 2007:16).

Yukarıdaki tanıma baktığımızda çocuklar için bir edebiyattan söz edebilmek için öncelikle hangi yaş gruplarına çocuk denildiğine bakmamız gereklidir. “İnsan ömrünün genellikle 2-14 yaşları arasında geçen dönemine ‘çocukluk çağı’ adı verilir”(Oğuzkan, 2001:2). Görüldüğü üzere ilkökul ve ortaokul yıllarını kapsayan bir dönemdir. Çocuğun okumayı öğrendiği andan itibaren kendisine hitap eden bir edebiyat ile karşılaşması günümüzde bir ihtiyaçtır. Hele ki ortaokul döneminin sonlarına doğru somut işlemlerden soyut işlemlere doğru geçen ve ergenlik dediğimiz bilişsel, duygusal ve fiziksel değişimlerin hızlandığı bir dönem yaşayacak olan çocuğun çeşitli sorunlar ile karşılaşması, tartışmalar yaşamaması, kendini tanıması, sosyalleşme girişimleri gibi sıralayabileceğimiz durumlar için çocuğa yol gösterici

olabilecek bir alan yaratır. Okullarda okutulan ders kitaplarındaki metinlerin seçiminde çocuk edebiyatının niteliklerinin göz ardı edilmesi düşünülemez. Tanımda da sözü edildiği gibi en önemli niteliklerden birisi de çocuk gerçekliğidir. “Çocuk gerçekliği, çocukların gerçekmiş gibi alımladıkları, fakat hiç de nesnel olmayan alımlama farklarının yakalanmasıdır” (Dilidüzgün, 1996’dan akt. Şirin, 2007:39). Örneğin bir çocuğun, yere düşen oyuncak bebeğinin canının yandığını düşündüğü için onu öpmesi ya da güneşin hava kararınca uyumaya gittiğini düşünmesi çocuk dünyasında gerçektir.

“Çocukluk kavramı 16. yüzyılda Rönesans ile ortaya çıkmasına rağmen 18. yüzyılda yani Aydınlanma döneminde ilk kez çocuk için edebiyat anlayışı oluşmuştur”(Nas, 2002’den aktaran Uğur Aslankabaklı, 2009:17). Batı’da her bir ülke kendi toplumsal koşullarının da etkisiyle bu edebiyat dalında ürünler vermeye başlamıştır. Oğuzkan, 1979 yılında yayımlanan çalışmasında bağımsız bir çocuk edebiyatı girişiminin ilk olarak İngiltere’de başladığını söyler ve günümüzde çocuk edebiyatı klasikleri arasında sayabileceğimiz eserlerin çeşitli Batı ülkelerinde ve Amerika’da birbirini takip ettiğini ifade eder. Bu eserler ülkelere göre aşağıda verilmiştir:

“İngiltere’de Daniel De Foe’nun Robinson Crusoe(1719-1720), Jonathan Swift’in Gülliver’in Gezileri(1726), Dorrington’un Philip’in Serüvenleri(1727), Johann David Wyss’in İsviçreli Robinson Ailesi (1814) Lewis Carroll’un Alice Harikalar Diyarında(1865) ve Aynanın Ötesi(1872), George MacDonald’ın Prenses ve Çirkin Cüce(1872), James M. Barrie’nin Peter Pan(1904);

Fransa’da Alexandre Dumas’ın Üç Silahşorlar (1844), Jules Verne’in Balonla Gezi(1851), Antoine De Saint-Exupery’nin Küçük Prenses(1943);

Almanya’da Grimm Kardeşler’in derlediği masallar(1812-15) ile E.T.A. Hoffmann, Karl May ve Erich Kästner’ in eserleri;

Danimarka’da Anderson’ın Ocakbaşı Hikâyeleri(1884);

İsveç’te Selma Lagerlöf’un Nils Holgersson’un Eşsiz İsveç Yolculuğu (1906)

Amerika Birleşik Devletleri’nde Louisa May Alcott’un Küçük Kadınlar(1868,1869), Mark Twain’in Tom Sawyer (1876) ve Huckleberry Finn (1885), L. Frank Baum’un Oz Büyücüsü(1900)” (Oğuzkan:1979).

Yukarıdaki örneklerden de görüleceği üzere ülkelerin tarihi ve toplumsal yaşantıları yazarları çocuk edebiyatında da zaman zaman realizme, zaman zaman da romantizme doğru yönelmiştir. Bu gelişmelerin ışığında fantastik de çocuk edebiyatında kendisine bir ifade alanı bulmuştur.

Fantastik çocuk edebiyatı alanındaki gelişmeler elbette sadece yukarıda ismi geçen ülkelerle ve yıllarla sınırlı kalmamıştır. Uğur Aslankabaklı 2009 yılında yayınlanan

çalışmasında yer verdiği İtalyan Carlo Collodi'nin Pinokyo (1883) adlı kitabı ile İsveçli Astrid Lingren'in Uzunçorap Pippi (1945) adlı kitabı bu listeye eklenmelidir. Günümüze doğru ilerledikçe fantastik çocuk edebiyatı alanındaki eserlerde artış yaşanmıştır.

Dünyada çocuk edebiyatı alanında yaşanan gelişmelerden ülkemiz de etkilenmiştir. Batılı anlamdaki çocuk edebiyatı ülkemizde Batı'dan neredeyse bir buçuk asır sonra ortaya çıkmıştır. Gülerüz, 2006 yılında yayımlanan çalışmasında “çocuk edebiyatımızın Tanzimat Döneminde Şinasi, Recaizade Mahmut Ekrem, Ahmet Mithat Efendi ve Muallim Naci'nin Fransızcadan yaptıkları fabl çevirileri ile başladığını; bunu Batı'da ünlenmiş günümüzde de çocuk klasikleri arasında sayılan Robenson Kruzo(1864), Güliiver'in Gezileri(1872), Seksen Günde Devrialem(1880), Merkezi Arza Seyahat(1887) ve Küçük Kadınlar (1878) kitaplarının izlediğini belirtir. Çocuk edebiyatıyla ilgili olumlu çabalar ise ilköğretmen okulunun kurulması (1848) ve II. Meşrutiyet(1876) ile birlikte başlar. Çevirilerle başlayan çocuk edebiyatı, yerli yazar ve şairlerin eserleri ile devam eder. Ziya Gökalp, Ömer Seyfettin, İbrahim Alaaddin Gövsa, Ali Ulvi Elöve, Tefik Fikret, Mehmet Emin Yurdakul, Hüseyin Rahmi Gürpınar cumhuriyet öncesi dönemde çocuklar için eser veren yazar ve şairlerdendir.”

Gülerüz (2006), “Cumhuriyetin ilanından sonra ise yeni edebiyatın kullanılmaya başlanması ve Türk Dil Kurumunun kurulması ile çocuk edebiyatı alanında bir canlanma başladığını ifade eder. 1940'lı yıllardan sonra halk edebiyatına yönelişle masal derlemeleri başlamıştır. Naki Tezel, Tahir Alangu, Eflatun Cem Güney, Cahit Uçuk önemli derlemecilerdir. Bu dönem çocuk edebiyatı ihtiyacının masallar ile karşılanmaya çalışıldığı söylenebilir. Doğan Kardeş dergisi ve Arkın Yayınevinin 1960'tan sonra açtığı yarışmaların, çocuk edebiyatına dikkat çekilmesinde önemli bir yeri vardır.”

Cumhuriyetin ilanından sonraki çocuk edebiyatına fantastik eserlerin ya da fantastik öge içeren eserlerin varlığı bakımından bakıldığında gerek çeviri gerekse derlenen masallarla bu alana katkıda bulunduğu söylenilebilir. Kartal, 2007 yılında yayımlanan çalışmasında 1930'lu yıllarda Türk çocuk edebiyatının büyük bir gelişme gösterdiğini, fantastik ögelere yer verilen ilk roman ve hikâyelerin bu dönemde yayımlandığını; ancak çocuk edebiyatımızda roman ve hikâye türüne ait sınırlı sayıda eser olduğundan fantastik öge içeren eserlerin de az olduğunu belirtir. 1940'lı

yıllarda ise fantastik edebiyat alanında çeviri ve adaptasyon masallarının yanında, roman ve hikâye türündeki eser sayısında artış görülür. Ancak Kartal, bu yıllarda masallara olan yoğun ilginin roman ve hikâye türünde fantastik öğelerin kullanılmasını engellediğini söyler. Masallara olan ilgi 1950 ve 1960'lı yıllarda da devam eder.”

Buraya kadar çocuk edebiyatı geçmişimize baktığımızda ve masalların fantastik türünün kaynağı olduğunu düşündüğümüzde bu tarihten sonra verilen eserlerde fantastik öğelerin kullanımının yaygınlaşması beklenebilirdi. Ancak bir toplumun edebiyatı, onun tarihi ve toplumsal koşullarından etkilenir. “1960'lı yıllarda Kemalettin Tuğcu'nun eserlerinde toplumsal konulara değinmesiyle birlikte çocuk edebiyatımızda bu yönde bir eğilim başlamıştır. Ayrıca 1960'lı yıllarda birçok bayan iş gücüne katılmış ve dışarıda çalışmaya başlamıştır. Çalışan annelerin artması ile birlikte günlük bakım merkezlerine, fabrikalardaki çocuk bakım ünitelerine, kreşlere ve anaokullarına büyük bir ihtiyaç duyulmuştur”(Erdoğan, 1995'ten aktaran Levent, 2010:8). Ülkemizde toplumsal alanda yaşanan bu gelişme çocuk edebiyatı ürünlerine daha çok gereksinim duyulmasını sağlamıştır.

1980den günümüze kadar fantastik çocuk edebiyatı ürünlerinde artış yaşanmıştır. Gülten Dayıoğlu, Aslı Der, Tuncel Altinköprü, Ayla Çınaroğlu, Bilgin Adalı bu alanda eser veren yazarlarımızdandır. Özellikle 1990'lı yıllardan sonra medya ile edebiyat dünyası arasında kurulan bağın bu alanda eser verilmesini özendirdiği söylenebilir. Neydim, Harry Potter ve Yüzüklerin Efendisi gibi popüler kültür ürünü olarak piyasaya sürülen ve büyük bir okur kitlesine ulaşan bu eserlerin yayınevleri tarafından da fark edilip yerli yazarlara fantastik ürünler ısmarlama sürecine girdiğini söyler (URL3). Dolayısıyla günümüzde ve gelecekte de fantastik edebiyatın çocuk edebiyatı alanında da varlık göstereceği kuşkusuzdur.

2.1.10 Türkçe Öğretim Programlarında Fantastiğin Yeri

Cumhuriyetin ilanından günümüze kadar hazırlanıp uygulanmış olan ilköğretim ikinci kademe Türkçe öğretim programları şunlardır:

1. “1924 Lise Birinci Devre Müfredat Programı
2. Lise Müfredat Programlarının Esbab-ı Mucibe Layihası
3. 1929 Ortamektep Türkçe Programı
4. 1931–1932 Ders Senesi Tadilatı Türkçe Programı
5. 1938 Ortaokul Türkçe Programı

6. 1949 Ortaokul Türkçe Programı
7. 1962 Ortaokul Türkçe Programı
8. 1981 Temel Eğitim Okulları Türkçe Eğitim
9. 2006 İlköğretim Okulları Türkçe Dersi Öğretim Programı”(Boztilki, 2012:81).

2006 yılına kadar davranışçı kuram esas alınırken 2006’dan itibaren yapılandırmacı yaklaşım ile program hazırlanmıştır. 2006 öğretim programı bir süre kullanıldıktan sonra program iki kere daha değişmiştir. Bunlar aşağıdaki gibidir:

10. 2015 Türkçe Dersi (1-8. Sınıflar) Öğretim Programı
11. 2018 Türkçe Dersi Öğretim Programı (İlkokul ve Ortaokul 1,2,3,4,5,6,7 ve 8. Sınıflar)

Boztilki (2012:107) 1981 programında fantastik öğeler içeren metinlere yer verilmesi ve öğrencilerin düş güçlerinin geliştirilmesine yönelik bir amaç bulunmadığını ancak 2006 programının genel amaçlarından biri olan “Okuduğu, dinlediği ve izlediğinden hareketle, söz varlığını zenginleştirerek dil zevki ve bilincine ulaşmaları; duygu düşünce ve hayal dünyalarını zenginleştirmeleri” maddesinin içinde yer alan “duygu düşünce ve hayal dünyalarını zenginleştirmeleri” kısmının doğrudan çocukların hayal dünyalarını geliştirmeye yönelik metin türlerinin Türkçe derslerinde kullanımıyla ilgili olduğunu belirtmiştir. Bunun dışında 2006 programında yer alan aşağıdaki kazanımlar da fantastik öge içeren metinlerle ilişkilendirilmeye uygundur:

“Metnin öncesi ve/veya sonrasına ait kurgular yapar.
Duygu, düşünce, hayal, izlenim ve deneyimlerini yazarak ifade eder.
Dinlediklerinin/ izlediklerinin öncesi ve /veya sonrasına ait kurgular yapar.
Görsel/işitsel unsurlarla dinledikleri/izledikleri arasında ilgi kurar.
Şiir, hikâye, masal dinletilerine katılır.
Duygu, düşünce, hayal, izlenim ve deneyimlerini sözlü olarak ifade eder” (MEB:2006).

Bu kazanımlar 6, 7 ve 8. sınıflar için ortaktır. 2006 programının çalışmamızın konusu olan fantastik öğeler barındıran metinlerin ders kitaplarında bulunmasını hem amaç hem de kazanımlarla desteklediğini söylemek doğru olacaktır.

2006 yılından sonra hazırlanan Türkçe öğretim programlarında fantastik ise bu tezde ele alınacaktır.

2.1.10.1 2015 Türkçe dersi (1-8. sınıflar) öğretim programı

05.08.2015 tarihli ve 71 sayılı kararıyla kabul edilen ilköğretim Türkçe dersi (1 2 3 4 5 6 7 ve 8 sınıflar) öğretim programı 2016-2017 eğitim öğretim yılından itibaren 1 ve 5. sınıflardan başlamak üzere kademeli olarak uygulanmasına karar verilmiştir. Ancak program, 2017 yılında müfredatın yenilenmesi ile sadece iki eğitim öğretim yılı geçerli olmuştur.

Bu programda öğrenme alanları sözlü iletişim, okuma ve yazma olarak üç başlık altında toplanmıştır. Sözlü iletişim, 2006 Türkçe öğretim programında dinleme ve konuşma olarak iki ayrı öğrenme alanıydı. 2015 programında aynı başlık altına toplanmıştır. Okuma öğrenme alanı ise anlama, akıcı okuma ve söz varlığı olarak üç kısma ayrılmıştır. Dil bilgisi kazanımlarına “söz varlığı” başlığı altında yer verilmiştir. Yazma bölümünde de yazma becerisine yönelik olarak dil bilgisi kazanımlarına yer verilmiştir.

2015 programında yer alan aşağıdaki kazanımlar fantastik öge içeren metinlerle ilişkilendirilmeye uygundur:

“Düş gücünü kullanarak şiir veya fantastik metin yazar.
Dinlediklerinde gerçek ve kurgu olanı ayırt eder.
Gerçek ve kurguyu ayırt eder.
Okudukları ile izlediklerini karşılaştırır.
Bir eserin yazılı metni ile aynı eserin medya sunumunu karşılaştırır.
Kurgu metinler ile anonim eserleri karşılaştırır.” (MEB:2015)

2015 Türkçe öğretim programının en önemli yanı “fantastik” kelimesine yer vermesidir. 2006 Türkçe öğretim programında programın genel amaçlarından biri ile ilişkilendirilip ortaya konulan fantastik metinler bu programın bir kazanımında doğrudan karşımıza çıkar. 7. ve 8. sınıf yazma kazanımı olan madde şudur: “*Düş gücünü kullanarak şiir veya fantastik metin yazar.*” Bu durum fantastik öğelerin ve fantastik türünün öğretilmesinin gerekliliğini göstermektedir.

Fantastik metinler ile ilişkilendirilebilecek diğer bir kazanım da 5. ve 6. sınıf Sözlü İletişim kazanımı olan “*Dinlediklerinde gerçek ve kurgu olanı ayırt eder.*” ile 5. ve 6. sınıf Okuma kazanımı olan “*Gerçek ve kurguyu ayırt eder.*” diyebiliriz. Çünkü fantastik gerçek olan ile kurmaca olan arasında yaşanan kararsızlıktır. Çocuğun bu ayrımı keşfetmesini sağlayacak en iyi metin örneğinin fantastik olacağını söylemek yanlış olmayacaktır.

7. ve 8. sınıf Okuma kazanımı olan “*Okudukları ile izlediklerini karşılaştırır.*” maddesi de fantastik metinleri desteklemektedir. Şöyle ki bu metinlerdeki karakterler, kahramanlar, mekânlar yazarın kaleminden çıkıp beyaz perdede kendine yer bulduğunda okuyan kendi hayal gücünde ürettiği ile izlediğini kıyaslayacaktır. Fantastik buna çok müsait bir türdür. Harry Potter, Yüzüklerin Efendisi gibi fantastik edebiyatın bilinen eserlerini buna örnek verebiliriz. Ya da çocuk edebiyatının önemli eserlerinden biri olan Alice Harikalar Diyarında kitabından alınan bir bölüme ders

kitabında yer verildiğini düşünelim. Metnin okunup arkasından da filminden o sahnenin izletilmesi ve karşılaştırma yapmasını istenilebilir.

8. sınıf okuma-anlama kazanımları olan “*Bir eserin yazılı metni ile aynı eserin medya sunumunu karşılaştırır.*” ile “*Kurgu metinler ile anonim eserleri karşılaştırır. (Kurgu metinlerin; geleneksel masallar, kahramanlar, temalar, inançlar veya değerlerden nasıl yararlandığını veya etkilendiğini fark etmesi sağlanır.)*” maddeleri de fantastik ile ilişkilendirilebilir. Çünkü fantastik medya dünyası ile iç içedir. Ayrıca bu madde çalışmamızda aradığımız “yerli fantastiği fark ettirme ve oluşturma” amacını desteklemektedir.

2.1.10.2 2018 Türkçe dersi öğretim programı (ilkokul ve ortaokul 1,2,3,4,5,6,7 ve 8. sınıflar)

2015 Türkçe dersi öğretim programı ve 17/07/2017 tarihli ve 100 sayılı kararla kabul edilen ilkokul(1-4. sınıflar) ortaokul ve imam hatip ortaokulu (5-8. sınıflar) Türkçe dersi öğretim programı 2018-2019 eğitim öğretim yılında tüm sınıf düzeylerinden kaldırılmıştır. 19/01/2018 tarih ve 44 sayılı kararla kabul edilen 2018 Türkçe dersi öğretim programının nitelikleri ise aşağıdaki gibidir:

Bu program, çağın ihtiyaçlarına cevap verecek şekilde çok yönlü olarak değerlendirilmiş ve hazırlanmıştır. Çalışmamızda sadece fantastiği dolaylı ya da doğrudan ilgilendiren değişiklikler ele alınacaktır. Öğrenme alanları dinleme /izleme, okuma, konuşma ve yazma olarak tekrar dörde çıkarılmıştır. Okuma alanı 2015 programında olduğu gibi kendi içinde akıcı okuma, söz varlığı ve anlama olarak üç başlığa ayrılmıştır. Dil bilgisi kazanımlarına ayrıca bir başlık açılmamış, okuma başlığı altında yer verilmiştir.

5. Sınıftan 8. Sınıfa kadar olan kazanımlar incelendiğinde fantastik unsurlar ya da fantastik türünü doğrudan ele alan kazanım olmadığı görülmüştür. 2015 programında açıkça belirtilen “Fantastik metin yazar.” kazanımına bu programda yer verilmemiştir. Ancak program, medya metinleri ile ilgili şu kazanımları bakımından fantastik ile ilişkilendirilebilir:

“Medya metinlerini değerlendirir. İnternet, sinema ve televizyonun verdiği iletileri değerlendirmeleri sağlar. (6. ve 7. Sınıf okuma-anlama kazanımı)

Medya metinlerini analiz eder. Medya metinlerinin amaçlarının (kültür aktarma, olay yorumlama, bilgilendirme, ikna etme, eğlendirme) belirlenmesi sağlanır. (8. Sınıf okuma-anlama kazanımı)

Edebî eserin yazılı metni ile medya sunumunu karşılaştırır. Kahramanlar, mekân zaman ve olay yönünden karşılaştırılması sağlanır. (8. Sınıf okuma-anlama kazanımı)

Metinlerin yazılı hali ile medya sunumlarını karşılaştırır. a) Hikâye, masal, fıkra gibi metinlerin; çizgi film, animasyon gibi medya sunumları ile karşılaştırması sağlanır. b) kahramanlar, mekân, zaman ve olay yönlerinden karşılaştırılması sağlanır. (7. Sınıf okuma-anlama kazanımı)” (MEB:2018a).

Öğrenciler genellikle izledikleri filmin kitabını okumakta ya da okudukları kitabın filmini de izlemektedir. Akıllı tahtaların eğitim öğretim ortamına girmesiyle birlikte sınıfta medya araçlarını ve verilerini kullanmak öğrencilerin dikkat ve algısını olumlu etkilemiştir. Fantastiğin görsellikle bağı düşünüldüğünde bu kazanımın fantastik metinlerin ders kitaplarında gerekliliğini desteklediğini söyleyebiliriz.

“Metinlerdeki gerçek ve kurgusal olanları ayırt eder. (5, 6, 7 ve 8. Sınıf okuma – anlama kazanımı)

Hikâye edici metin yazar. a) Öğrencilerin anlatımın türü ve konusuna göre gerçekçi veya hayali öğeleri tasarlamaları, uyumlu bir zaman ve mekân kurgusu yapmaları serim, düğüm ve çözüm bölümlerine yer vermeleri sağlanır. (8. Sınıf yazma kazanımı)” (MEB:2018a).

Görüldüğü üzere fantastik türü ile ilişkilendirilebilecek kazanımlar özellikle 8. Sınıf düzeyinde yoğunlaşmıştır. Özellikle “hayali öğeler tasarlamak” öğrencinin önbilgilerini kullanmasını gerektirir. Dolayısıyla ders kitapları çocukları fantastik karakterlerle, olaylarla buluşturmalıdır ki onlar da kendi yazısını oluşturabilsin. Ancak bunun yeni bir ürün ortaya koymak gibi üst düzey düşünme becerisi isteyen bir kazanım olduğu düşünülürse 5,6 ve 7. sınıf düzeylerinde gerekli alt yapının öğrenciye kazandırılması gerekmektedir. Bunun için tüm sınıf düzeylerinde metinlerdeki gerçek ile kurgusal olanları ayırt eder, kazanımına yer verilmesi uygun bir çalışmadır.

Sonuç olarak 2006, 2015 ve 2018 programları fantastik öğeler içeren metinlerle ilişkilendirilen amaç/hedef/kazanıma yer vermiştir. Bu durum fantastiğin hem diğer

türler içinde bir unsur hem de belli başlı bir yazı türü olarak ders kitaplarında kullanılması gerektiğini göstermektedir.

BÖLÜM III

YÖNTEM

Bu bölümde araştırma modeli, evren ve örneklem, veri toplama aracı ve verilerin analizi açıklanmıştır.

3.1 ARAŞTIRMANIN MODELİ

Ortaokul Türkçe ders kitaplarındaki fantastik öge içeren metinleri ve etkinliklerini incelemeyi amaçlayan bu araştırmanın modeli, betimsel tarama modelidir.

“Tarama modeli, geçmişte veya hâlen var olan bir durumu var olduğu şekliyle betimlemeyi amaçlayan araştırma yaklaşımlarıdır. Araştırmaya konu olan olay, birey ya da nesne, kendi koşulları içinde ve olduğu gibi tanımlanmaya çalışılır”(Karasar, 1998:77).

Bu çalışmada da 2018-2019 eğitim öğretim yılında kullanılan 2018 Türkçe dersi öğretim programına göre hazırlanmış ortaokul (5, 6, 7, 8. sınıf) ders kitapları inceleneceğinden tarama modeli seçilmiştir.

3.2 VERİLERİN TOPLANMASI

Bu çalışmada Milli Eğitim Bakanlığı tarafından hazırlanmış olan ortaokul 5, 6, 7 ve 8. sınıf Türkçe ders kitaplarındaki metinler ve etkinlikler fantastik öğelerle ilişkisi bakımından ele alınıp değerlendirilmiştir. Verilerin toplanması “belgesel tarama” ile gerçekleştirilmiştir. “Varolan kayıt ve belgeleri inceleyerek veri toplamaya belgesel tarama denir” (Karasar, 1998: 183). Ders kitapları yazılı belgeler grubuna girmektedir. Bu kapsamda “belgesel tarama, belli bir amaca dönük olarak, kaynakları bulma, okuma, not alma ve değerlendirme işlevlerini kapsar.” (Karasar, 1998: 183).

3.3 VERİLERİN ANALİZİ

Verilerin analizi belgesel tarama türlerinden içerik çözümlemesi ile gerçekleştirilmiştir. Buna göre öncelikle 2018 Türkçe dersi öğretim programı ve ortaokul Türkçe ders kitapları fantastik ile ilişkisi incelenmiştir. Ders kitaplarındaki metinler programda belirtilen yazı türlerine göre gruplandırılıp, fantastik öge içeren öyküleyici metinler ve etkinliklerinin ele alınışına göre başlıklar altında değerlendirilmiştir.

BÖLÜM IV

BULGULAR

4.1 ORTAOKUL TÜRKÇE DERS KİTAPLARINDAKİ METİN TÜRLERİNİN DAĞILIMI

2018 Türkçe dersi öğretim programında metin türleri öyküleyici, bilgilendirici ve şiir olmak üzere üç ana biçim altında toplanmıştır. Bunlardan öyküleyici metinler hikâye, roman, tiyatro, fabl, mizahi fıkra, masal, efsane, destan, çizgi roman ve karikatür türlerini kapsamaktadır. Programda öyküleyici metinlerin 5, 6, 7 ve 8. sınıfların tamamında kullanılabileceği belirtilmiştir (MEB, 2018a:18). Dinleme izleme alanında kullanılan çoklu ortam metinleri ayrı başlık altında verilmiştir. Dinleme izleme metinlerinden ses dosyası şeklinde olan metinler ise; uygun olduğu türe göre öyküleyici, bilgilendirici veya şiir başlığı altında verilmiştir.

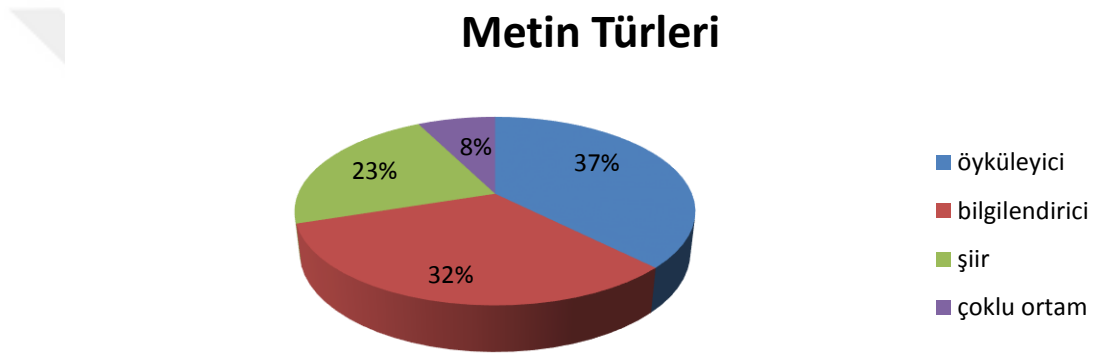
Todorov'a (2012:94) göre "fantastik öykülemenin emrindedir". Bu nedenle çalışmamızda Türkçe ders kitaplarındaki metin türlerinin dağılımı da incelenmiştir.

4.1.1 5. Sınıf Türkçe Ders Kitabında Metin Türlerinin Dağılımı

Tablo 1. 5. Sınıf Türkçe Ders Kitabında Metin Türlerinin Dağılımı

Metin Türleri	Öyküleyici	Bilgilendirici	Şiir	Çoklu Ortam
Metin Sayısı	15	13	9	3

Tablo 1'e göre 5. sınıf ders kitabında kullanılan toplam 40 metinden 15 tanesi öyküleyici metin biçiminde yer almıştır. Bunlar 8 hikâye, 1 roman, 1 masal, 1 çizgi roman, 1 tiyatro, 1 fabl, 1 karikatür ve 1 fıkra türündedir. Hikâye türünden diğer metin türlerine göre daha fazla yararlanılmıştır. Fantastik metinlerin kaynaklarından olan efsane ve destan türlerine yer verilmemiştir. Çoklu ortam başlığı altında verilen Dede Korkut- Boğaç Han adlı çizgi film ve Dersimiz Atatürk adlı film 2018 Türkçe dersi öğretim programında film ve çizgi filmler açıkça öyküleyici metinler olarak belirtilmediğinden çoklu ortam olarak değerlendirilmiştir. Çoklu ortam metni olarak bir tane de bilgilendirici video (Bilinçsiz İlaç Kullanımı) vardır.

Şekil 1. 5. Sınıf Türkçe ders kitabındaki metin türlerinin dağılımı grafiği

Şekil 1'e göre 5. sınıf ders kitabında %37 oranı ile en fazla öyküleyici metin yer almaktadır. Geriye kalan metinlerden %32'si bilgilendirici metinlere, % 23'ü şiire ve % 8'i çoklu ortam metinlerine aittir. Çoklu ortam metinleri içinde yer alan Dede Korkut- Boğaç Han kitaptan alınan bir eserin çizgi film olarak sunulmasıdır. Bu nedenle hikâye örgüsünü (olay, kişi, yer, zaman) kullanan bir metin olarak kabul edebiliriz. Bütün sınıf seviyeleri içinde şiire en fazla yer ayıran ders kitabı 5. sınıfa aittir.

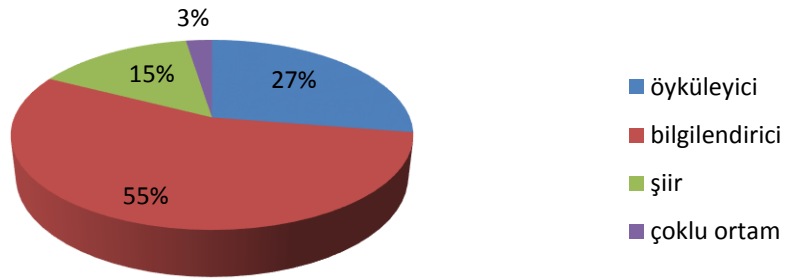
4.1.2 6. Sınıf Türkçe Ders Kitabında Metin Türlerinin Dağılımı

Tablo 2. 6. Sınıf Türkçe Ders Kitabında Metin Türlerinin Dağılımı

Metin Türleri	Öyküleyici	Bilgilendirici	Şiir	Çoklu Ortam
Metin Sayısı	11	22	6	1

Tablo 2'ye göre 6. sınıf Türkçe ders kitaplarında metin türleri dengeli olarak dağılmamıştır. Kullanılan toplam 40 metinden sadece 11'i öyküleyici metin biçimindedir. Bunlar 6 hikâye, 1 efsane, 1 masal, 1 tiyatro, 1 fabl ve 1 çizgi romandan oluşmaktadır. Roman, mizahi fıkra, destan ve karikatür türlerine yer verilmemiştir. Bilgilendirici metinler nicelik olarak diğer türlerden fazla kullanılmıştır. Dinleme/izleme metni olarak verilen 120 adlı film çoklu ortam olarak değerlendirilmiştir.

Metin Türleri

Şekil 2. 6. Sınıf Türkçe ders kitabındaki metin türlerinin dağılımı grafiği

Şekil 2'e göre öyküleyici ve bilgilendirici metin türlerinin dengesiz bir şekilde dağıldığı görülmektedir. 6. sınıf ders kitabında %55 oranı ile en fazla bilgilendirici metin yer almaktadır. Aynı zamanda 6. sınıf ders kitabı, bütün sınıflar arasında da bilgilendirici metne en fazla sahip olan sınıftır. Geriye kalan metinlerden %27'si öyküleyici metinlere, % 15'i şiire ve % 3'ü çoklu ortam metinlerine aittir. Tüm sınıf seviyeleri içinde çoklu ortam metinlerine en az yer veren ders kitabı 6. sınıflara aittir. 6. Sınıf öğrencilerinin yaş grubunun özellikleri dikkate alındığında ilgi çekme ve

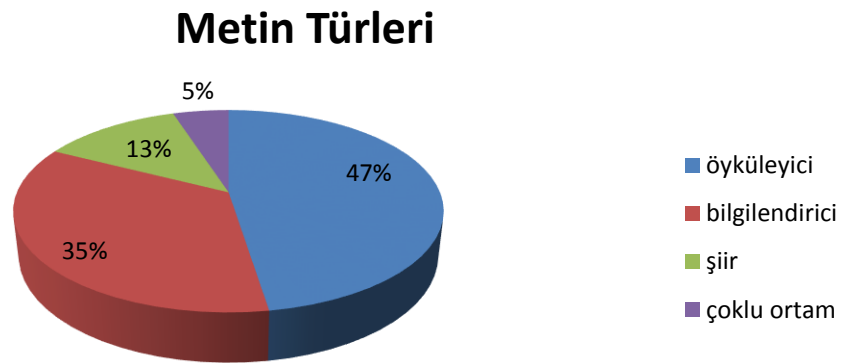
konuyu somutlama açısından çoklu ortam metinlerinin sayısı yetersizdir. 5 ve 6. sınıfın birbirini takip eden seviyeler olduğu düşünüldüğünde öyküleyici metinlere de daha fazla yer verilmesi gereklidir.

4.1.3 7. Sınıf Türkçe Ders Kitabında Metin Türlerinin Dağılımı

Tablo 3. 7. Sınıf Türkçe Ders Kitabında Metin Türlerinin Dağılımı

Metin Türleri	Öyküleyici	Bilgilendirici	Şiir	Çoklu Ortam
Metin Sayısı	19	14	5	2

Tablo 3'ye göre 7. sınıf Türkçe ders kitaplarında kullanılan toplam 40 metinden 19 tanesi öyküleyici metin biçimindedir. Bunlar 13 hikâye, 1 masal, 1 tiyatro, 1 fabl, 1 roman, 1 efsane ve 1 çizgi romandan oluşmaktadır. 7. Sınıf seviyesinde öyküleyici metinlere bilgilendirici metinlerden daha fazla yer verilmiştir. Aynı zamanda tüm sınıf seviyeleri içinde öyküleyici metinlere en çok yer veren ders kitabı 7. sınıflara aittir. Çoklu ortam başlığı altında dinleme/izleme metni olarak Mevlana Celaleddin-i Rumi ve Yaşayan İnsan Hazinesi adlı iki belgesel videosu yer almaktadır. Bu videolar bilgilendirici bir içeriğe sahiptir.

Şekil 3. 7. Sınıf Türkçe ders kitabındaki metin türlerinin dağılımı grafiği

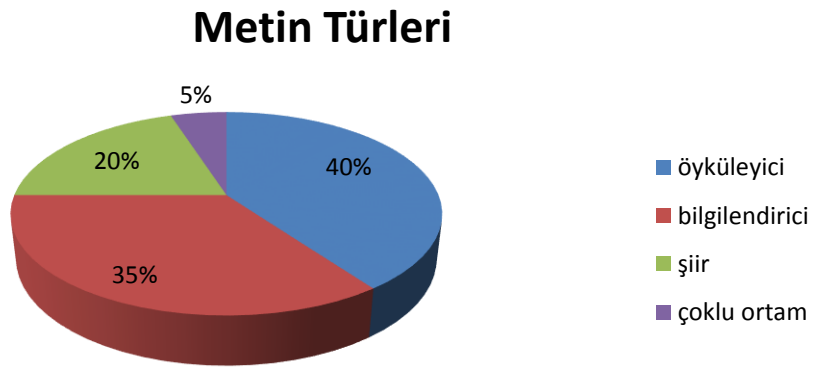
Şekil 3'e göre 7. sınıf ders kitabında %47 oranı ile en fazla öyküleyici metin yer almaktadır. Geriye kalan metinlerden %35'i bilgilendirici metinlere, % 13'ü şiire ve % 5'i çoklu ortam metinlerine aittir. 5 ve 6. sınıf seviyelerinde de olduğu gibi en az çoklu ortam ve şiir türünde metinler yer almıştır. Bütün sınıf seviyeleri içinde şiire en az yer ayıran ders kitabı 7. sınıfa aittir.

4.1.4 8. Sınıf Türkçe Ders Kitabında Metin Türlerinin Dağılımı

Tablo 4. 8. Sınıf Türkçe Ders Kitabında Metin Türlerinin Dağılımı

Metin Türleri	Öyküleyici	Bilgilendirici	Şiir	Çoklu Ortam
Metin Sayısı	16	14	8	2

Tablo 4'e göre 8. sınıf Türkçe ders kitaplarında kullanılan toplam 40 metinden 16 tanesi öyküleyici metin biçimindedir. 11 hikâye, 1 masal, 1 tiyatro, 1 fabl, 1 destan ve 1 efsaneden oluşmaktadır. Roman, mizahi fıkra, çizgi roman ve karikatür türlerine yer verilmemiştir. Çoklu ortam başlığı altında dinleme/izleme metni olarak Kahramanların Dilinden 15 Temmuz ile Türklerde Toylar, Merasimler Festivaller ve Şenlikler adlı bilgilendirici bir içeriğe sahip belgesel videosu yer almaktadır.

Şekil 4. 8. Sınıf Türkçe ders kitabındaki metin türlerinin dağılımı grafiği

Şekil 4'e göre 8. sınıf ders kitabında %40 oranı ile en fazla öyküleyici metin yer almaktadır. Geriye kalan metinlerden %35'i bilgilendirici metinlere, % 20'si şiire ve % 5'i çoklu ortam metinlerine aittir. Bilgilendirici ve öyküleyici türlerine ait metinler bu sınıf seviyesinde dengeli bir dağılım göstermiştir.

4.2 TÜRKÇE DERS KİTAPLARINDA FANTASTİK TÜRDE YER ALAN METİNLER

Çalışmanın bu bölümünde fantastik türüne ait olduğu daha önceden yapılan araştırmalar neticesinde kesin olarak kabul edilmiş metinlerin ders kitaplarındaki varlığı ele alınmıştır. Bir eserin fantastik türüne ait olup olmadığının belirlenmesi farklı bir çalışma konusudur. Bu nedenle ileride yapılacak olan araştırmalar neticesinde fantastik olduğuna karar verilecek eserler de bu çalışmada, nedenleri ile birlikte “fantastik öge içeren metinler” başlığı altında incelenecektir.

5, 6, 7 ve 8. sınıf Türkçe ders kitapları incelendiğinde her sınıf düzeyinde okuma veya dinleme metni olarak verilen toplam 40 metinden hiç biri fantastik türüne ait eserlerden seçilmemiştir.

5, 6, 7 ve 8. Sınıf Türkçe ders kitaplarının etkinlikleri incelendiğinde sadece 5. sınıf Türkçe kitabında fantastik türe ait bir eserden alınan metne yer verildiği görülmektedir. Çocuk Dünyası temasında yer alan “Anlamak” adlı dinleme izleme metninin 6. etkinliği iki bölümden oluşmaktadır. A bölümünde Küçük Prens'ten alınan bir bölüme ait üç sorunun cevaplanması istenmektedir. Bu sorular eserin fantastik yönüne vurgu yapmaktan çok çocuklar ve yetişkinlerin algısı arasındaki farkı ortaya koymaya yöneliktir. B bölümünde ise Küçük Prens'e yetişkinlerin çocukları anlaması ile ilgili bir mektup yazılması istenmektedir.

Antoine de Saint Exupery'ye (Antuandö Sent-Egzüperi) ait olan “Küçük Prens” 1943 yılında basılmış olmasına rağmen günümüzde de hem çocuk edebiyatı hem de fantastik edebiyat okurları için bilinmesi gereken bir eserdir. Ders kitabı için bu eserden seçilen bölümde fantastik öge kullanılmıştır. Küçük Prens'in varlığını anlatmak için “Küçük Prens çok güzeldi, kahkaha atıyordu ve benden bir koyun istedi (MEB, 2018b:33).” demenin yeterli olmayacağını söylediği kısım, bu metnin tam da fantastik türünü temsil ettiği özelliklerden biri ile verildiğini göstermektedir.

Çünkü yazar Küçük Prens'in var olduğunu, onu gördüğünü söylemekte; ama okuru "Acaba Küçük Prens'i gerçekten gördü mü?" sorusu ile baş başa bırakmaktadır. Ancak metne ait verilen sorularda fantastik yönünü ortaya çıkararak bir ifade yoktur. Sorular içerik üzerinde yoğunlaşmıştır.

4.3 TÜRKÇE DERS KİTAPLARINDA ÖYKÜLEYİCİ METİNLERİN ARASINDA YER ALAN FANTASTİK ÖGE İÇEREN METİNLER

Fantastik türünün ortaya çıkmasını sağlayan ve onu besleyen kaynakları olan yazı türleri (destan, efsane, masal, fabl, hikâye, roman) fantastik ögeler barındırır. Ancak olağanüstü ve doğaüstü olan her şey bu metinlerde fantastik bir öge olarak karşımıza çıkmaz. Çünkü bu türlerin kendi kurgu özellikleri çerçevesinde okurun baştan kabul ettiği durumlar vardır. Örneğin fabllarda hayvanların insanlar gibi konuşması, düşünmesi olağanüstü bir durumdur. Ancak bu durum fabllarda fantastik bir etki yaratmaz. Okur metinde hayvanların öğüt vermek ya da ders çıkarmak için kullanılan bir araç olduğunu bilir. Bu nedenle gerçek ve kurgunun birlikte yer aldığı ya da tamamen kurgu olan her metnin fantastik bir yöne sahip olduğu söylenemez. Bu kapsamda Türkçe ders kitaplarında "gerçek ve kurguyu ayırt etme"yi öğreten metinlerde fantastik unsurlar sınıf seviyelerine göre incelenmiştir. Öyküleyici metin türleri içinde yer alan hayali öge içeren metinlerin içinden fantastik öge kullanan metinler ayrıca belirtilmiştir. Tablolarda metnin başlığı ve yazarı ders kitaplarından olduğu gibi aktarılmıştır. Metin türleri ise etkinliklerde yapılan yönlendirmeler ve metnin alındığı kaynağın incelenmesi ile belirlenmiştir.

4.3.1 5. Sınıf Türkçe Ders Kitabındaki Fantastik Öge İçeren Metinler

Tablo 5. 5. Sınıf Türkçe ders kitabındaki hayali öge içeren öyküleyici metinler

Metnin Adı	Yazarı	Türü
Ben Bir Çınar Ağacıydım	Şevket Yücel	Öykü
Güneşin Uyuduğu Yer	Mevlana İdris Zengin	Öykü
Güvercin	Beydeba	Fabl

Tablo 5'e göre 5. Sınıf Türkçe ders kitaplarında kullanılan öyküleyici metinlerden 5'ihayali öge içermektedir. Bunlardan da 2 tanesinde fantastik öge vardır. "Güneşin Uyuduğu Yer" adlı hikâyede güneş, çok yorgundur ve uyumak istemektedir. Sırasıyla denize ve yağmur yüklü buluta üzerinde uyumak istediğini söyler. Ancak deniz kurursa balıkların, yağmur yüklü bulut kurursa susuzluk çeken bir ülkedeki insanların mağdur olacağını söyler. Güneş en son papatya falı bakan bir çocuğa seslenir ve çocuk onu sevecenlikle kabul eder, güneşi kalbine yatırır ve papatya falı bakmaya devam eder. Bu hikâyede kahramanlar gerçeküstü bir düzlemde seçilmiştir. Güneşin, bulutun, denizin, ağaçların, papatyaların, karıncaların konuştuğu, şaşırdığı, yorulduğu, uyuduğu bir dünyada gerçek olan tek şey çocuktur. Güneş, çocuğun gerçek dünyasına bir giriş yapar ama çocuk buna şaşırmaz. Çocuğun güneşi kalbine yatırıp papatya falına devam etmesi fantastik bir öge olarak karşımıza çıkar.

Masallar, içinde barındırdığı olağanüstülüklerle fantastik anlatım bakımından zengindir. Kuş Ağacı adlı masal da ölüp yeniden dirilme, metamorfoz, sihir ve olağanüstü varlıkları ile fantastik birçok öge barındırmaktadır. Masal "Mavi Ülke"de yaşayan yaşlı bir ağaç, bir ağaçkakan ve uzun kanatlı beyaz kuş arasında geçmektedir. Uzun kanatlı beyaz kuş bir gün gelip yaşlı ağacın üzerine konar ve ona yapraklarının bir kuş olup uymasını ve kendisini de "Anka kuşu" gibi yanıp küllerinden yeniden doğabilmesini sağlayabileceğini söyler. Yaşlı ağaç bunu kabul eder, yaşlı ağacın beyaz yaprakları kuş olup uçar. O sırada ağaçkakan yaşlı ağaca yapraklarını özlediyse geri getirebileceğini söyler ve yaşlı ağaca kuşlar döner. Yaşlı ağaç yanmaktan kaçmaya karar verir ve ağaçkakanın gözcülüğüyle geceleyin başka bir yere gider. Sabah beyaz kuş yaşlı ağacın olduğu yere gelir. Yapraklarına yeniden kavuşmasının küllerinden doğacak bir fidanla gerçek olabileceğini söyler, yaşlı ağaç kuşlarıyla vedalaşır, yanmaya başlar ve baharda bir fidan olarak yeniden filizlenir. Bu metindeki fantastik öğeleri açıklamak gerekirse ilk olarak olayların geçtiği yerden başlanabilir. Mavi Ülke olayların gerçek dünyadan farklı bir düzlemde yaşanacağına işaret etmektedir. Olayın kahramanları insan dışındaki varlıklardan seçilmiştir. Ağaçkakan ve çınar gerçek hayatta karşılığı bilinen, beyaz kuş ise betimlemeler ile

okurun hayal gücünün tasavvuruna bırakılmış bir kahramandır. Beyaz kuş, ormandaki tüm hayvanların dönüp bakacağı kadar güzeldi. Uzun beyaz kanatları ve bir ağacın tepesini yay gibi eğebilecek gövdesi ile olağanüstü bir nitelik taşımaktadır. Ayrıca beyaz kuşun gagası ile bir kere dokunması sihir etkisi yaratmaktadır. Ağaçkakan için de olağanüstülük tanımlanmıştır. Ağaçkakan üç kere gagası ile ağaca dokunmasıyla tüm kuşlar yaşlı ağaca dönmüştür. Metindeki kuşlar yaprakların metamorfoz geçirmesi ile beyaz kuşlara dönüşmüştür. Yaşlı ağacın bir fidan olarak yeniden doğuşu ise Anka kuşundan aşına olduğumuz yanıp küllerinden yeniden doğma motifi ile sağlanmıştır. Metinde ağaçkakan ile yaşlı ağaç arasında geçen “Ağaçların yürüdüğünü duymamıştım./ Konuştuklarına göre yürümeleri gerekmez mi?” ifadeleri okura fantastik bir dünyanın içinde olduğunu hatırlatmaktadır. Çocukların hayal gücünü geliştirmek için zengin bir metindir.

Güneşin Uyuduğu Yer ve Kuş Ağacı dışında kalan diğer üç metinde kişileştirme sanatı kullanılarak kurgusal bir metin oluşturulmuştur. “Ben Bir Çınar Ağacıydım” adlı öyküde insanların diğer canlılara verdiği zararlar bir çınarın dilinden anlatılmıştır. Çınar ağacı, tıpkı bir insan gibi çocukluk, delikanlılık yaşamış ve ölmüştür. “Güvercin” adlı fabl “Birlikten kuvvet doğar.” düşüncesi etrafında şekillenmiştir. Güvercinler yakalandıkları ağdan birlikte hareket ederek kurtulmuşlardır. Kar tanesi adlı öyküde ise suyun katı, sıvı ve gaz hallerine dönüşümü yeryüzünde bir çocuğun eline düşen bir kar tanesinin ağzından anlatılmıştır. Bu üç metne bakıldığında bilginin insan dışındaki varlıklar kullanılarak yapılan anlatımla verildiği sonucuna ulaşılmaktadır. Yani kar tanesi, çınar ve güvercinler bu metinde anlatılmak istenen için birer araç durumundadır.

4.3.2 6. Sınıf Türkçe Ders Kitabındaki Fantastik Öge İçeren Metinler

Tablo 6. 6. Sınıf Türkçe ders kitabındaki hayali öge içeren öyküleyicimetinler

Metnin Adı	Yazarı	Türü
Canım Kitaplığım	Celal Özcan	Öykü
Balıkçıl	La Fontaine	Fabl
Hacettepe	Sara Gürbüz Özeren	Efsane

Tablo 6'ya göre 6. Sınıf Türkçe ders kitaplarında kullanılan öyküleyici metinlerden 3'ü hayalî unsurlar içermektedir. Bunlardan sadece 2'sinde fantastik öge vardır. "Canım Kitaplığım" adlı öyküde abisinin arkadaşının hediye ettiği, kapağında silah resmi olan bir kitabı kitaplığına koyan çocuğun kitaplığındaki huzursuzluğu fark etmesi ve o kitabı kitaplığından uzaklaştırması ile kitaplıktakilerin eski mutlu günlerine dönmesi anlatılmaktadır. Yazar, kitaplar için ayrı bir dünya oluşturmuştur. Çocuk onların mutluluğunu da huzursuzluğunu da hissetmektedir. Yeni gelen kitap, kitaplıktaki diğer kitapların huzurunu kaçırmıştır. Çocuğun kitapların dünyasında olan sorunu fark edip çözmesi ise (silahlı kitabı kitaplıktan alarak) bu metnin fantastik yönünü göstermektedir. Ayrıca hikâyenin sonunda çocuğun kitaplıktan gelen sesleri duyması ve "Belki inanmazsınız. Küçük İzoMizo'nun bıyıkları kitaptan sarkmış, bana el sallıyor gibiydi. Ben de el ettim (MEB, 2018c:27)." ifadesi metnin fantastik yönünü güçlendirmiştir. Çünkü gerçek dünya ile hayali dünya arasında iletişim vardır. Olayın başkahramanı bir çocuktur.

"Hacettepe" adlı efsanede ise aç gözlü padişahın duası ile Hızır'ın yanına gelmesi ve padişahın dokunduğu her şeyin altına dönüşmesi konusu işlenmiştir. Hızır bilge olması, bir anda ortaya çıkması, olağanüstü şeyleri gerçekleştirebilmesi; padişah ise dokunduğu her şeyi altına dönüştürebilme nitelikleri ile fantastik birer ögedir.

"Balıkçıl" adlı metin ise türünün özellikleri gereği aç gözlü olmanın zararları ile ilgili bir ders vermek amacıyla yazılmıştır. Nazım biçiminde olan bu fabl üçüncü kişi ağzından anlatılmıştır. Balıkçılın kendi kendine düşünen ve zor beğenen bir varlık olarak gösterilmesi dışında hayali bir unsur yoktur.

4.3.3 7. Sınıf Türkçe Ders Kitabındaki Fantastik Öge İçeren Metinler

Tablo 7. 7. Sınıf Türkçe ders kitabındaki hayali öge içeren öyküleyicimetinler

Metnin Adı	Yazarı	Türü
Kaplumbağayla İki Ördek	La Fontaine	Fabl
Yusufçuk	Ali Püsküllüoğlu	Efsane

Tablo 7'ye göre 7. sınıf Türkçe ders kitaplarında kullanılan öyküleyici metinlerden 2'si hayalî öge içermektedir. Bunlardan sadece 1'inde -Yusufçuk- fantastik öge

vardır. “Yusufçuk” efsanesinde fantastik metinlerin izleklerinden biri olan metamorfoz ile karşılaşırız. Emine ve Yusuf kardeşlerin anneleri ölünce, babaları yeni biri ile evlenir. Üvey anne çocuklara huzur vermezmiş. Bir gün üvey anne onları oğlak otlatmaya ormana gönderir. Yusuf ve Emine ormanda göğce oğlağı kaybeder. Üvey annelerinden korktukları için eve dönemezler. Karanlık iyice çökmüştür, çocuklar “bir taş ya da bir kuş” a dönüşmek için dua ederler ve duaları kabul olur. İki de birer kuşa dönüşür. Yazar metnin sonunda bu kuşların göğce oğlağı aradığını, eğer bulurlarsa yeniden insan kılığına gireceğini söyler. Görüldüğü gibi insanken kuşa dönüşmek, bir biçimden başka bir biçime girmeyi yani metamorfozu örneklendirir. Efsanelerde taşa ya da kuşa dönüşme motifi sıklıkla karşılaşılır. Burada olağanüstü bir olay gerçekleşmektedir. Bu yönüyle efsaneler, fantastik metinlere kaynaklık etmiştir.

Kaplumbağayla İki Ördek adından da anlaşılabilceği üzere fabl türüne aittir. Ve gevezeliğin zararlarını anlatmak üzere hayvanlar üzerinden anlatılan hayali bir olay örgüsüne sahiptir.

7. sınıf Türkçe ders kitabı öyküleyici metinler bakımından diğer sınıf seviyelerine göre daha fazla metne sahip olmasına rağmen daha az hayali öge içeren metne sahiptir. Öyküleyici metinler genellikle yaşanmış ya da yaşanabilir bir gerçeklik taşımaktadır.

4.3.4 8. Sınıf Türkçe Ders Kitabındaki Fantastik Öge İçeren Metinler

Tablo 8. 8. Sınıf Türkçe ders kitabındaki hayali öge içeren öyküleyici metinler

Metnin Adı	Yazarı	Türü
Martı	Richard Bach	Öykü
Bir Kış Öyküsü	Sulhi Dölek	Öykü
Burada Dur	Saim Sakaoğlu	Efsane

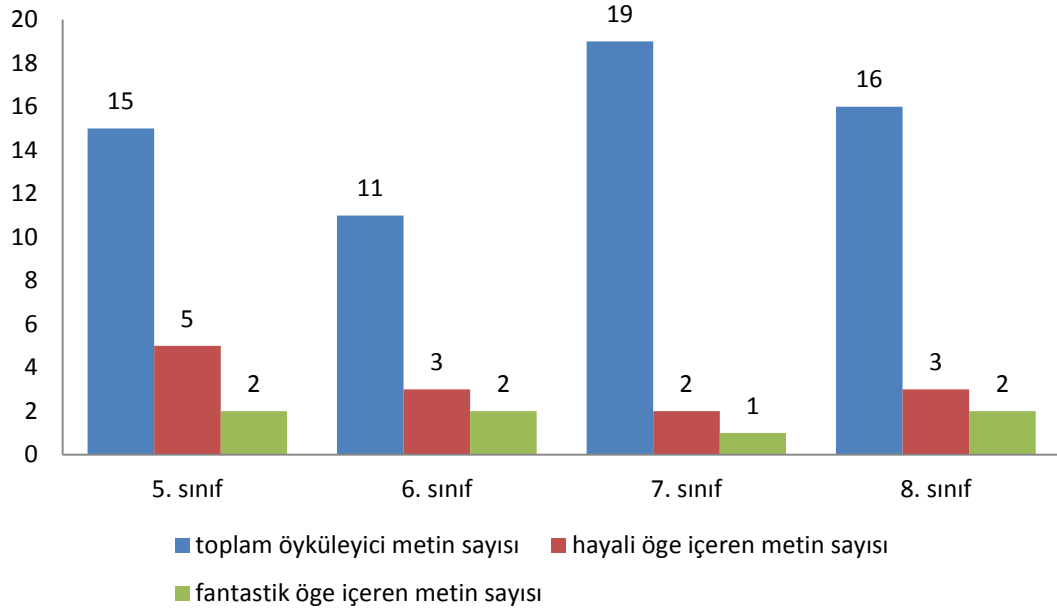
8. Sınıf Türkçe ders kitaplarında kullanılan öyküleyici metinlerden 3’ü hayali öge içermektedir. Bunlardan da 2’sinde (Burada Dur ve Bir Kış Öyküsü) fantastik öge vardır.

“Burada Dur” adlı efsanede Burdur ilinin adının nereden geldiğine dair bir öykülemeye yer verilmiştir. Fantastik metinlerde karşımıza çıkan üç ögeye yer veren bu metinde olaylar Selçuklu sultanının rüyası ile başlar. Rüyasında aksakallı Türkmen kocasını gören sultanın, bu bilge kişinin “Biz sana dur deyinceye kadar ilerle (MEB, 2018e:132).” sözü üzerine sefere çıkması ve topraklar alıp bir müddet ilerledikten sonra bir vadide giderken “Burada dur!..” diye bir ses duyması ile bulunduğu yerde konaklaması ve durduğu yerin bir yerleşim birimine dönüşmesi anlatılır. Rüya, aksakallı koca ve gaipten gelen ses fantastik birer öğedir.

Bir Kış Öyküsü, Sulhi Dölek’in Kestane Şekeri adlı kitabından alınmış bir öyküdür. Ders kitabı içindeki metinlerden kurgusu fantastik türe en yakın metindir. Bir kaval satıcısının etrafında toplanan insan kalabalığı ile arasında geçenleri konu alır. Kaval satıcısı “Her eve gerekli.” sloganıyla “marifetli” kavallarını satmaya çalışırken insanlar onunla dalga geçerler. Kaval değil sihirli değnek sanki, diyerek temel ihtiyaçların yanında aslında sözü edilemeyecek bir gereklilik olduğundan söz ederler. Ancak kaval satıcısı, kavalı üflemeğe başladığı andan itibaren orada bulunan bütün insanlar bir anda kendilerini farklı bir yerde bulurlar. Anlatıcı bu yeri, çoban, köpek, koyun ve kuzularıyla yemyeşil çayır; şehir hayatından uzak bir yer olarak betimler. Öyle ki çobanın altında oturduğu incir ağacının kokusunu bile duymaktadır. Topluluktaki diğer insanların ne gördükleri ile ilgili bilgi yoktur ancak onlar da kavalın sesi dinene kadar başka bir yere gittiğini söyleyen kürklü kadının bu sözüne karşı çıkmazlar. Bir bakıma bu bir kabullenıştır, kürklü kadın topluluğun sesi olmuştur. O sırada topluluğa yeni bir adam daha gelir ve o da geçim derdi içinde müziğin bir gereklilik olamayacağını söyler. Kavalcı yeniden kavalını üflemeğe başladığında bu sefer anlatıcı orada bulunan herkesi içine alacak şekilde betimler gittiği yeri: bir köy evinde yeşil soğan ve tandır ekmeğinin arasında beyaz peynir yiyip, ayran içerler. Kaval satıcısı üflemeği bıraktığında yine gerçek dünyaya dönerler. Kalabalığın içinden bir çocuk yaşadıklarını “Masal gibi..”, yaşlı bir adam ise kavalın olağanüstü bir gücü var diyerek dile getirir. Ve kavalcı yeniden kavalını üflemeğe başlar. Kalabalık bu sefer yeni biçilmiş buğday saplarının kokusunu duyup, değirmenin gıcirtısını dinlemiştir. Anlatıcı “Emek vermenin emeğin karşılığını almanın güzelliğini yaşadık” (Dölek, 2018:66). sözüyle burada yaşananların bir düşten fazlası olduğuna işaret eder. Bu öykü mekânlar arasında zamandan bağımsız yolculuğu ele alması ile fantastik bir etkiye sahiptir. Düz bir okuma ile müziğin

hayatımızda önemli bir yere sahiptir, ana düşüncesi etrafında şekillendiğini söyleyebiliriz. Ancak fantastiğin niteliklerinden olan okuru kararsızlıkta bırakma etkisine de sahiptir. Şöyle ki kaval burada olağanüstü bir görev üstlenmiştir. Şehir hayatı ile köy hayatı arasında git gel olayının yaşanmasının aracıdır. Kavalın sesi müddetince gerçek hayatın içinden başka bir diyarda bulunurlar. Kalabalığı oluşturan insanlar gittikleri bu yerde bir gözlemci değil, bizzat olayı yaşıyandır. Çünkü tandır ekmeğinin doyuruculuğunu bilirler, verdikleri emeğin karşılığını alırlar. Ayrıca gerçek hayatta kış yaşanmaktadır, kavalın sesiyle gittikleri yerde ise buğdaylar biçilmiştir yani yaz yaşanmaktadır. Bu nedenle burada da fantastik bir gönderme bulunmaktadır. Kalabalığı oluşturan insanların çeşitliliği de - zengin, fakir, genç, yaşlı, çocuk, kadın, şişman, zayıf insanlar- bu iki yer arasında yapılan seyahatin yani yaşananların gerçekliğini kuvvetlendirmektedir. Hissettiklerini kürklü kadın tuhaf, çocuk masal, yaşlı adam ise olağanüstü diye adlandırır. Metinde konuşturulan bu üç kahraman da farklı bilişsel ve sosyal özelliklere sahip olmasına rağmen aynı şekilde etkilenmiştir. Fantastiğin gizemli dünyasını yaşamışlardır. Yazar metnin sonunda, yaşananları mantıklı bir gerekçeye bağlamaz ya da yaşananlarla ilgili açıklama yapma gereği duymaz. Aksine kavalın sihirli etkisinin devam edip etmediği konusunda ikileme bırakır. Bunu satın aldığı kavalla “baharı getirmeye çalıştığını” söylemesinden anlarız.

Martı adlı öyküde diğer martılardan farklı bir şekilde uçmayı deneyen Martı JonathanLivingston (CanıtınLivingstın) anlatılmaktadır. Tıpkı bir insan gibi ad ve soyada sahip olan martı, başarmak için çabalaması ve pes etmemesini kendi ağzından anlatmasıyla kişileştirilmiş bir varlıktır. Ayrıca annesi ile arasında geçen konuşmalar da bu metinde hayali unsurların yer aldığını göstermektedir.

Şekil 5. Ders kitaplarındaki öyküleyici metin türlerinin içinde fantastik ve hayali öge içeren metinlerin dağılım grafiği

Şekil 5 incelendiğinde öyküleyici metin sayısının 19 metin ile en fazla 7. sınıf seviyesinde olduğu görülmektedir. Buna rağmen en az fantastik öge içeren metin sayısı da 7. sınıftadır. Bütün sınıf seviyelerinde hayali öge içeren metinlere yer verilmiştir. Ancak 5. sınıftan sonra hayali ögeler içeren metin sayısının azaltıldığı görülmektedir. Bu durum ortaokulun ilk kademesi olması nedeniyle 5. sınıf öğrencileri hayali unsurlara olan ilgisinin dikkate alındığını göstermektedir. Her sınıf seviyesinde fantastik öge içeren en az bir metne yer verilmiştir.

4.4 FANTASTİK ÖGE İÇEREN METİNLERİN ÖĞRENME ALANLARINA DAĞILIMI

2018 Türkçe öğretim programında öğrenme alanları okuma, yazma, konuşma ve dinleme/ izleme olmak üzere dört bölümden oluşmaktadır. Ders kitabındaki metinler her tema için 3 okuma, 1 dinleme/izleme metni olarak belirlenmiştir. Ayrıca her tema sonunda serbest okuma metni başlığı altında etkinlikleri olmayan okuma parçaları yer almaktadır.

4.4.1 Okuma Öğrenme Alanındaki Fantastik Öge İçeren Öyküleyici Metinler

Tablo 9. Fantastik öge içeren öyküleyici metinlerin okuma öğrenme alanına göre dağılımı

Sınıf seviyesi	Metnin adı	Öğrenme alanı
5	Güneşin Uyuduğu Yer	Okuma (SOM)
6	Canım Kitaplığım	Okuma
7	Yusufçuk	Okuma
8	Burada Dur	Okuma

Tablo 9'a göre her sınıf seviyesinde okuma metinlerinde fantastik öge içeren metin kullanılmıştır. 5. sınıf seviyesinde verilen metin etkinliklere sahip olmayan serbest okuma metnidir. Bu durum 5. sınıf seviyesinde fantastik öğelerin etkinliklerle pekiştirilememesine neden olmaktadır.

4.4.2 Dinleme Öğrenme Alanındaki Fantastik Öge İçeren Öyküleyici Metinler

Tablo 10. Fantastik öge içeren öyküleyici metinlerin dinleme öğrenme alanına göre dağılımı

Sınıf seviyesi	Metnin adı	Öğrenme alanı
5	Kuş Ağacı	Dinleme
6	Hacettepe	Dinleme
8	Bir Kış Öyküsü	Dinleme

Tablo 10'a göre 7. sınıf Türkçe ders kitabında dinleme metni olarak fantastik öge içeren metne yer verilmemiştir. Diğer sınıf seviyelerinde ise birer metin kullanılmıştır. Fantastik öge içeren metinler çocuğun hayal gücüne hitap ettiğinden her sınıf seviyesinde en az bir örneğe yer verilmesi gereklidir.

4.5. FANTASTİK ÖGE İÇEREN METİNLERİN TÜRKÇE DERS KİTAPLARINDAKİ TEMALARA GÖRE İNCELENMESİ

2018 Türkçe öğretim programına göre hazırlanan Türkçe ders kitapları 3 zorunlu, 5 seçmeli olmak üzere 8 temadan oluşmaktadır. “Milli Mücadele ve Atatürkçülük, Erdemler ve Milli kültürümüz” her sınıf düzeyinde zorunlu temalardır. 2018-2019 eğitim öğretim yılında kullanılan Türkçe ders kitaplarındaki tema dağılımı sınıf seviyelerine göre ders kitaplarından doğrudan alınarak Tablo 11’de verilmiştir.

Tablo 11. Türkçe ders kitaplarındaki seçmeli temaların sınıf seviyelerine göre dağılımı

Sınıf	Tema Adları
5	<i>Çocuk Dünyası</i> , Bilim ve Teknoloji, Okuma Kültürü, Sağlık ve Spor, Doğa ve Evren
6	Okuma Kültürü, Bilim ve Teknoloji, Doğa ve Evren, Sağlık ve Spor, Birey ve Toplum
7	<i>Duygular</i> , Okuma Kültürü, Kişisel Gelişim, Sağlık ve Spor, Sanat
8	Kişisel Gelişim, Birey ve Toplum, Sanat, <i>Zaman Ve Mekân, Hak ve Özgürlükler</i>

Tablo 11’deki dağılım incelendiğinde bilim ve teknoloji, okuma kültürü, sağlık ve spor, doğa ve evren, birey ve toplum, sanat ve kişisel gelişim temalarının farklı sınıflarda tekrarlandığı görülmektedir. 6. Sınıf seçmeli temaları tamamen tekrarlanan temalardan oluşmaktadır. 5. Sınıfta bir tema (*Çocuk Dünyası*) 7. sınıf seviyesinde bir tema (*Duygular*), 8. sınıf seviyesinde iki tema (*Zaman ve Mekan, Hak ve Özgürlükler*) farklıdır. 2018 Türkçe dersi öğretim programında bulunan “Vatandaşlık teması ile İletişim teması” seçmeli tema olarak bu ders kitaplarında yer almamıştır. Temalar; hem bilgilendirici metinlere hem de hayalî, yaşanmış ya da yaşanabilir olaylarla oluşturulmuş kurgusal metinlere yer vermeye uygun konulardan oluşmaktadır.

İçinde fantastik öge bulunan metinlerin sınıf seviyelerine göre ders kitaplarında yer aldığı temalar ise Tablo 12’de verilmiştir.

Tablo 12. Fantastik öge içeren metinlerin Türkçe ders kitaplarındaki temalara dağılımı

Sınıf	Metnin Adı	Tema Adı
5	Güneşin Uyuduğu Yer	Çocuk Dünyası
5	Kuş Ağacı	Doğa ve Evren
6	Canım Kitaplığım	Okuma Kültürü
6	Hacettepe	Birey ve Toplum
7	Yusufçuk	Milli Kültürümüz
8	Burada Dur	Milli Kültürümüz
8	Bir Kış Öyküsü	Sanat

Tablo 12'deki dağılım incelendiğinde her bir fantastik öge içeren metnin sınıf seviyelerine göre farklı temalarda yer aldığı görülmektedir. Aynı sınıf seviyesinde aynı tema içerisinde fantastik öge içeren metin yoktur. Tema konuları ile kullanılan metinler arasındaki ilişki şu şekildedir:

5. sınıf, ortaokulun başlangıcıdır. Dolayısıyla oyun dönemi içinde olan bu yaş grubunda hayallerle kurgulanan bir metne yer verilmesi doğrudur. "Çocuk Dünyası" olarak adlandırılan bu tema fantastik ögeler içeren metin türleri için diğer temalara göre daha uygundur. Gerçek ile hayali olanı ayırt etmek gibi bir kaygıya düşmeden çocuğun düş gücüne hitap eden, dolayısıyla okuma zevki kazandırmaya elverişli metinlere yer verilebilecek bir temadır. Güneşin Uyuduğu Yer adlı öykü de bu tema için uygundur. Kuş Ağacı adlı masal ise Doğa ve Evren temasının altında verilmiştir. Yaşlanmış bir ağacın ömrünü tamamlamasını, konuşan bir ağaçkakan ve beyaz kuşun olağanüstü özellikleriyle süsleyerek anlattığı için tema ile uyumludur. Aslında insan hayatında birer nesne olan hayvan ve ağaç, bu metinde özne konumuna geçmiştir. Evrenin birer parçası olan bu varlıklar, bu yönüyle fantastiğin bu temada kullanılabileceğini göstermiştir.

Canım Kitaplığım adlı metin 6. sınıf okuma kültürü teması altında verilmiştir. Tema başlığının bu şekilde belirlenmesi sadece okuma düşüncesi etrafında şekillenen metinlerden oluşmalıdır, diye bir sonuca ulaştırmaz. Okuma kültürü temasının alt konularında okuma sevgisi ve alışkanlığı kazandırma yer almaktadır. Dolayısıyla bu tema günümüz çocuğunun ilgi alanına göre şekillenmiş metinlere de yer vermelidir.

Canım Kitaplığım metninde fantastik öğelerden çok bilgilendiricilik ağır basmaktadır.

Efsane, bir milletin kültüründen izler taşır. Yusufçuk ve Burada Dur metinleri birer efsanedir. Dolayısıyla “Milli Kültürümüz” başlıklı temada yer alması hem biçim hem de içerik olarak uygundur. Fantastik metinler üretmeye kaynaklık edebilecek eserlerin ders kitaplarında yer alması için bu temanın kullanılması ve zorunlu olması olumlu bir uygulamadır.

Hacettepe efsanesi ise Birey ve Toplum teması altında yer almaktadır. Birey için çok para kazanmanın ya da zengin olmanın hayatta elzem bir durum olmadığını gösterdiği için tema ile uyumludur. Metinde dokunduğu her şey altın olan padişah ve Hızır, fantastik öğeler kullanılarak toplumsal farkındalık yaratan metinlerin bu temada yer alabileceğini göstermiştir.

Sanat teması altında yer alan Bir Kış Öyküsü ilk bakışta müziğin etkileme gücünü göstermesiyle tema için uygun bir metindir. Fantastik metinler de edebî sanat eserleridir.

Özetle fantastik öge içeren metinler ders kitaplarında farklı temalarda yer almıştır. Zorunlu ve seçmeli temaların tamamında fantastik öge içeren metinlerin öğretici bilgiler vermek için bir araç olarak kullanılması içerik olarak mümkündür. Özellikle çocuk dünyası, milli kültürümüz, duygular, zaman ve mekân ile okuma kültürü temalarının diğerlerine göre bilgilendiricilik vasfı ön planda olmadığı için fantastik türünü temsil eden metinlere yer vermesi daha elverişlidir.

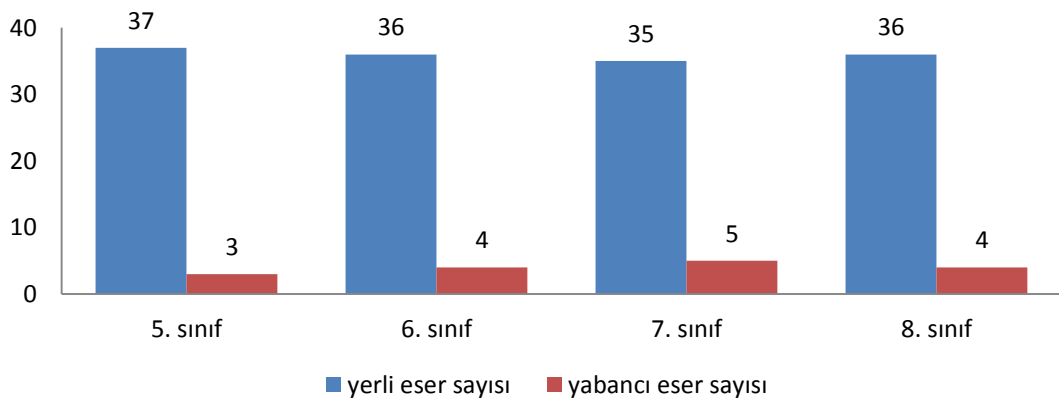
4.6 TÜRKÇE DERS KİTAPLARINDAKİ FANTASTİK ÖGE İÇEREN METİNLERİN YAZARLARINA GÖRE İNCELENMESİ

Tablo 13. Türkçe ders kitaplarındaki metinlerin yerli ve yabancı yazarlara göre dağılımı

Sınıf	Okuma metni		Dinleme metni		Serbest okuma metni		Toplam metin sayısı	
	Yerli	Yabancı	Yerli	Yabancı	Yerli	Yabancı	Yerli	Yabancı
5	21	3	8	-	8	-	37	3

6	21	3	7	1	8	-	36	4
7	22	2	7	1	6	2	35	5
8	21	3	7	1	8	-	36	4

Tablo 13'e göre Türkçe ders kitaplarında yer alan metinler çoğunlukla yerli edebiyatı ürünüdür. Yabancı kaynaklı eserlerden de 4 tanesi Türk soylu yazarlara aittir. Bunlardan Bahtiyar Vahapzade 6. ve 7. sınıf ders kitabında olmak üzere Korku ve Anadili adında iki şiiri, Resul Rıza 5. sınıf ders kitabında Vakit Varken adlı bir şiiri ile yer alır. Samed Behrengi ise Kar Tanesinin Serüveni adlı hikâyesiyle yer alır. Azeri kökenli bu sanatçılar 2018 Türkçe dersi öğretim programında da ders kitaplarında yer alması gerektiği açıkça belirtilen “Türk cumhuriyetleri ve Balkan Türkleri edebiyatını” (MEB, 2018a: 19) temsil eder. Yabancı yazara ait eserlerden 2'si La Fontaine'e ait olan Kaplumbağayla İki Ördek ve Balıkçıl adlı fabllar ile Beydeba'ya ait olan Güvercin adlı fabldır. Bunun dışında Richard Bach (Martı), Lao Tzu (Acele Karar Vermeyin), AlphonseDaudet (Satılık Ev), AleiksCabrerera (Bilge Adamın Yolu), Jean Giono (Bir Adam, Bir Köy, Bir Orman) öykü türünde eserlerle karşımıza çıkar. Anne Frank (Anne Frank'ın Hatıra Defteri) günlük;Christy Brown (A Harfi) otobiyografı;MarkBroke (Merak Ettiklerimiz) ve Halil Cibran (Dostluğa Dair) bilgilendirici yazı türlerinde yer verilen diğer yabancı yazarlardır.

Şekil 6. Türkçe ders kitaplarındaki metinlerin yerli ve yabancı yazarlara göre dağılımı grafiği

Şekil 6 incelendiğinde ders kitaplarındaki toplam 40 metin içerisinde 5. sınıfta 3, 6 ve 8. sınıfta 4, 7. sınıfta 5 yabancı yazara ait eserden alınan metne yer verildiği görülmektedir. Yerli ve yabancı yazarlardan alınan eserlerin tüm sınıf seviyelerinde yakın oranda dağılım gösterdiği görülmektedir. Türkçe ders kitaplarının işlevi düşünüldüğünde yerli edebiyat ürünlerine daha fazla yer verilmesi doğru bir tutumdur.

Tablo 14. Fantastik öge içeren metinlerin yerli ve yabancı yazarlara göre dağılımı

Sınıf	Metnin Adı	Yazarı
5	Güneşin Uyuduğu Yer	Mevlana İdris Zengin
5	Kuş Ağacı	Mustafa Ruhi Şirin
6	Canım Kitaplığım	Celal Özcan
6	Hacettepe	Sara Gürbüz Özeren
7	Yusufçuk	Ali Püsküllüoğlu
8	Burada Dur	Saim Sakaoğlu
8	Bir Kış Öyküsü	Sulhi Dölek

Tablo 14'e göre Türkçe ders kitaplarında yer alan fantastik öge içeren metinlerin tamamı yerli edebiyat eserlerinden alınmıştır. Eğitim öğretimin bir bütün ve birbirini takip eden bir süreç olduğu dikkate alındığında kültürler arası karşılaştırma yapabilmek için ders kitaplarında yer alan bu metinlerden en az birinin yabancı bir edebiyata ait fantastik unsurları barındırması gereklidir.

4.7 FANTASTİK ÖGE İÇEREN METİNLERİN BASIM YILINA GÖRE İNCELENMESİ

Tablo 15. Fantastik öge içeren metinlerin yayınlandığı yıla göre dağılımı

Sınıf	Metnin Adı	İlk Basım Tarihi
5	Güneşin Uyuduğu Yer	1990
5	Kuş Ağacı	1990
6	Canım Kitaplığım	2010

6	Hacettepe	2010
7	Yusufçuk	1993
8	Burada Dur	2000
8	Bir Kış Öyküsü	1983

Tablo 15 incelendiğinde fantastik öge içeren metinlerin ders kitaplarında basım yılına göre dengeli bir dağılım gösterdiği görülmektedir. Metinlerin yer aldığı kitaplardan 4'ü 1999 yılı ve öncesine, 3'ü 2000 yılı ve sonrasına aittir. Ancak aynı dağılım sınıf seviyelerine göre incelendiğinde bu denge bozulmaktadır. 5 ve 7. sınıf seviyelerinde 2000 ve sonrasına ait fantastik öge içeren bir metnin ders kitaplarında yer almadığı görülmektedir. 5 ve 6. sınıf seviyelerinde ikişer metin yer almasına rağmen bu iki metnin basım yılları aynıdır. Zamanın edebiyat üzerindeki etkisi, konu ve karakter çeşitlenmesi düşünüldüğünde eserin yazıldığı dönemin metin seçiminde bir kriter olarak kullanılmadığı sonucuna ulaşılmaktadır.

Fantastik öge içeren metinler

Şekil 7. Fantastik öge içeren metinlerin basım yılına göre dağılımı grafiği

Şekil 7 incelendiğinde Türkçe ders kitaplarında 2000 ve sonrasında basılan eserlerden alınan fantastik öge içeren metinlere daha az yer verildiği görülmektedir. 2000 yılından sonra bilimsel alanda yaşanan ilerleme ile bunların insan hayatında internet, akıllı cep telefonu gibi somut ürünler olarak daha çok insana ulaşması yazarların kullandığı fantastik öğelerin de çeşitlenmesini sağlamıştır. Bu nedenle ders kitaplarında günümüze yakın fantastik ya da fantastik öge içeren eserlerden yer verilmesi önem arz eder. Destan, efsane, masal gibi türler basım yılı ne olursa olsun kültüre ait fantastik unsurları fark etme amacına hizmet eder. Bu nedenle özellikle

öykü türünde *günümüzdeki fantastik anlayışını yansıtan* öğeleri kullanan metinler seçilmelidir.

4.8 FANTASTİK ÖGE İÇEREN METİNLERİN METNİN KAHRAMANLARINA GÖRE İNCELENMESİ

Tablo 16. Fantastik öge içeren metinlerin metnin kahramanlarına göre dağılımı

Sınıf	Metnin Adı	İnsanlar arasından seçilen kahramanlar	İnsan dışındaki varlıklardan seçilen kahramanlar
5	Güneşin Uyuduğu Yer	Çocuk	Güneş, bulut, deniz
5	Kuş Ağacı	-	Yaşlı ağaç, beyaz kuş, ağaçkakan
6	Canım Kitaplığım	Çocuk, ağabey, anne, baba	Kitap
6	Hacettepe	Padişah, Hızır	-
7	Yusufçuk	Yusuf (çocuk), Emine (çocuk), baba, üvey anne	-
8	Burada Dur	Selçuklu sultanı, Aksakallı koca	-
8	Bir Kış Öyküsü	Kaval satıcısı ve topluluktaki diğer insanlar	-

Tablo 16'ya göre “Kuş Ağacı” dışındaki tüm metinlerde insanın metnin akışında bir rolü olduğu görülür. İnsanlar arasından seçilen kahramanların içinde çocukların yer almaktadır ve çocuklar o metnin ana karakteri konumundadır. Bunların içinde “kaval satıcısı (mekânlar arası yolculuk) ve Hızır (dilekleri gerçekleştirme)” olağanüstü özellikleri ile diğerlerinden ayrılır. Padişah da sonradan kazanılmış olağanüstü bir yeteneğe (dokunduğunun altın olması) sahiptir. İnsan dışındaki varlıklar ise 3 metinde kullanılmıştır. Bunlardan yalnız Kuş Ağacı metninde insan unsuru yoktur. Güneş, deniz, bulut, hayvanlar, ağaç ve nesne ile kahraman bakımından metinlerde çeşitlilik sağlanmıştır. Fantastik metinler her iki grubun da özne olarak kullanılabilmesine imkân veren türlerdir.

4.9 ÖYKÜLEYİCİ METİNLERİN YAZMA ETKİNLİKLERİNDE FANTASTİK ÖGELER

Okuma, yazma, dinleme ve konuşma birbirini tamamlayan süreçlerdir. Birinin gelişmesini sağlamak diğerlerinin varlığını gerekli hatta zorunlu kılar. Bu nedenle Türkçe ders kitaplarındaki okuma ya da dinleme metinlerinde fantastik öğeleri kullanan metinlerin yer alması yeterli değildir. Metinler, öğrencide çözümleme, bir araya getirme ya da yeni bir ürün ortaya koyma gibi kazanımları gerçekleştirecek ve öğrenciye öğrendiklerini uygulama fırsatı verecek etkinliklerle desteklenmelidir. Örneğin okuma metni olarak seçilen metnin bir fabl olduğunu varsayalım. Etkinliklerde fabl türünün özelliklerini ortaya çıkaran okuduğunu anlama sorularına yer vermeli ve türe uygun unsurları doğrudan vererek ya da bu unsurlara yönlendirerek yeni bir fabl yazmaya teşvik etmelidir. Bu durum, fantastik türünün öğretimi için de fantastik öğelerin kullanımına yönlendiren etkinlikleri gerekli kılar.

2018-2019 eğitim öğretim yılında kullanılan Türkçe ders kitaplarındaki etkinliklerde doğrudan fantastik kelimesi kullanılmamıştır. Bu nedenle fantastiğin içeriğinde yer alan düş gücü, hayal, kendini yerine koyma ifadeleri ile belirtilen etkinliklerin fantastik öğelerle bağlantı kurabileceğinden yola çıkılarak sınıf seviyelerine göre yazma etkinlikleri ele alınmıştır. Tablolarda yer alan etkinlik soruları ders kitaplarından alınmıştır.

4.9.1 5. Sınıf Ders Kitabındaki Öyküleyici Metinlerin Yazma Etkinliklerinde Fantastik Öğelerin İncelenmesi

Metinlerin hangi türe ait olduğu yay araç içinde verilmiştir. Etkinlik sorularının ve yönergelerinde metin türünün belirleyiciliği de göz önüne alınarak metin türlerine de yer verilmiştir.

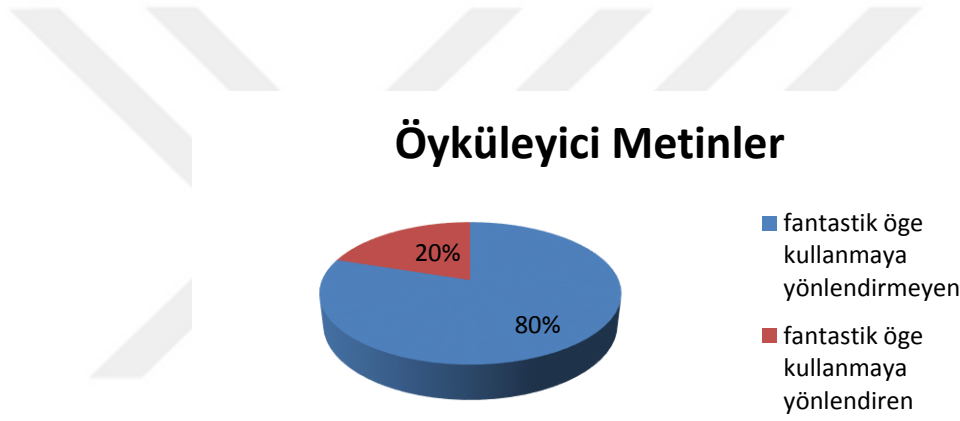
Tablo 17. 5. sınıf ders kitabındaki öyküleyici metinlerin yazma etkinlikleri

Metnin Adı	Yazma Etkinliği
Oyuncak (Hikâye)	8. etkinlik: Oyun ve oyuncak konulu bir hikâye yazınız.

Ben Bir Çınar Ağacıydım (Hikâye)	12. etkinlik: Giriş bölümü verilen hikâyeyi tamamlayınız.
Bilmeyen Var mı? (Çizgi Roman)	10. etkinlik: Ali, İstiklal Marşı'nı başarılı bir şekilde okuduktan sonra neler yaşanmış olabilir? Hikâyenin devamını yazınız.
Güvercin (Fabl)	8. etkinlik: Giriş bölümü verilen Kargayla Tilki fablını tamamlayınız.
Karagöz ile Hacivat- İncelik (Tiyatro)	9. etkinlik: Karagöz oyununda boş bırakılan yerleri oyunun içeriğine göre tamamlayınız.
Püf Noktası (Hikâye)	8. etkinlik: Sabır, dürüstlük, sevgi, saygı, dayanışma, iyilikseverlik, paylaşma, yardımlaşma konularından birini seçip bir hikâye yazınız.
Forsa (Hikâye)	6. etkinlik: Forsa hikâyesinin son kısmı verilmiştir. Bundan sonra neler olmuş olabilir? Hayal gücünüzden hareketle hikâyeyi tamamlayınız.
Karikatür (Karikatür)	3. etkinlik: Verilen karikatürlerin konusundan hareketle uygun sözler yazarak kahramanları konuşturunuz.
Kar Tanesinin Serüveni (Hikâye)	8. etkinlik: Sınıfta üçerli gruplar oluşturunuz. Gruptaki 1. kişi hikâyenin başlangıcını, 2. kişi gelişimini, 3. kişi sonucunu yazacak.
Kuş Ağacı (Masal)	7. etkinlik: Verilen sorulardan hareketle bir masal kurgulayınız. Masalınızı yazdıktan sonra derseniz çoklu medya ortamlarında paylaşabilirsiniz.

Tablo 17'ye göre 5. sınıf ders kitabında kullanılan her öyküleyici metin, yazıldığı türü örneklendiren bir yazma etkinliğine yer vermiştir. Burada kullanılan toplam 10 metinden 2'si fantastik öğeler kullanmaya açıkça yönlendirmektedir. Bunlardan Kuş Ağacı metnine ait olan etkinlikte olağanüstü kahramanlara yer verilmesini, Forsa

metninde ise hayal gücünü kullanmasını istemesi üretilecek olan yazıda fantastik öğeleri kullanmaya teşvik etmektedir. “Kuş Ağacı” metni kendi içinde de fantastik unsurlar barındırdığından yazma etkinliğinde bu yönde bir çalışmaya yer vermiştir. Ancak “Forsa” metni yaşanmış ya da yaşanabilir bir olayı konu almasına rağmen eserin sonunu okuyucunun tamamlaması istenerek hayal gücünün emrine bırakılmıştır. Bu yönüyle metnin gerçek düzleminin içinde fantastik bir sonuç yazmaya uygun bir etkinliktir. Diğer metinlerin yazma etkinliklerinde geçen “*Bir hikâye yazınız.*” cümlesi de eğer herhangi bir koşula bağlanmamışsa fantastik öğelerin kullanılmasına uygundur. Ancak burada tercih öğrenciye bırakıldığından bu ifadenin yer aldığı etkinliklerde fantastik öge kullanılan metin yazmaya yönlendirir, sonucuna ulaşamaz.

Şekil 8. 5. sınıf ders kitabındaki öyküleyici metinlerin fantastik öge kullanmaya yönlendiren yazma etkinlikleri

Şekil 8'e göre 5. sınıf Türkçe ders kitabındaki öyküleyici metinlerin yazma etkinliklerinin % 80'inde doğrudan fantastik öge kullanmaya yönlendiren bir ifade yer almamaktadır. Öyküleyici metinlerin yazma etkinliklerinde çoğunlukla metnin konusu ya da türü ile bağlantı kurulması bu duruma neden olmuştur.

4.9.2 6. Sınıf Ders Kitabındaki Öyküleyici Metinlerin Yazma Etkinliklerinde Fantastik Öğelerin İncelenmesi

Tablo 18. 6. sınıf ders kitabındaki öyküleyici metinlerin yazma etkinlikleri

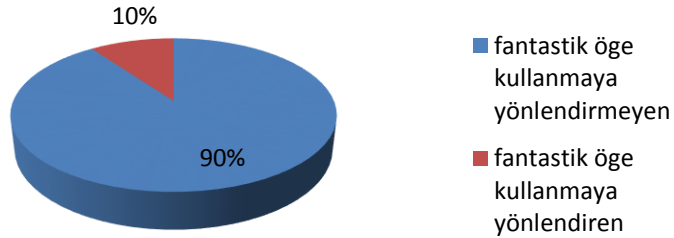
Metnin Adı	Yazma Etkinliği
------------	-----------------

Bu Da Benim Öyküm (Hikâye)	8. etkinlik: Okul kütüphanesindeki bir kitabı konuşturarak aşağıya onun duygularını anlatan hikâye edici bir metin yazınız.
Canım Kitaplığım (Hikâye)	4. etkinlik: “Kitapların dünyasında yaşamak” konulu bilgilendirici bir yazı yazınız. 6. etkinlik: Kitap sevgisi temalı bir akrostiş şiir yazınız. 7. etkinlik: Okuma kültürü tema kapağında yer alan özdeyişlerden birini seçip bilgilendirici bir metin yazınız.
Heykeli Dikilen Eşek (Hikâye)	3. etkinlik: Bir köy okulunda öğretmen olduğunuzu hayal edip okulunuzdaki ve yakın köylerdeki çocukların kitap okuyabilmesi için bir proje hazırlayınız.
Aziz Sancar (Çizgi Roman)	4. etkinlik: Verilen zaman çizelgesinde Aziz Sancar’ın hayatındaki bazı bölümler yer almaktadır. Boş bırakılan yerleri metinden yararlanarak tamamlayınız.
Vermek Çoğalmaktır (Hikâye)	4. etkinlik: A) Verilen afişleri inceleyip benzerlik ve farklılıklarını yazınız. B) Kütüphanesi olmayan bir okula kütüphane kurmak için yardım kampanyası düzenleyeceğinizi hayal edip, bu kampanya için bir afiş tasarlayınız.
Gümüş Kanat (Hikâye)	3. etkinlik: Verilen hikâyenin kalanını tamamlayınız.
Balıkçıl (Fabl)	10. Etkinlik: Kahramanları hayvanlar olan hikâye edici bir metin yazınız. Hikâyenizde konuşurma, benzetme ve abartma sanatlarından yararlanınız.
Evet Efendim (Tiyatro)	3. Etkinlik: Yaptığınız bir hatadan dolayı anne, baba veya bir arkadaşınızdan özür dileyeceğiniz bir sahne kurgulayarak “Evet Efendim” metninin tür özelliklerine uygun bir metni defterinize yazınız.

Sen De Bir İyilik Yap (Hikâye)	6. Etkinlik: Okuduğunuz hikâyede Canol'un müdür yardımcısının odasından ayrılmasından sonra sizce neler olmuştur? Düşüncelerinizden hareketle hikâye edici bir metin yazınız.
Hacettepe (Efsane)	5. Etkinlik: "Elinizde sihirli bir değnek olsaydı hayatta neleri değiştirmek isterdiniz?" sorusundan hareketle bir metin yazınız. Yazınızda yıl boyunca öğrendiğiniz deyim ve atasözlerinden yararlanınız.

Tablo 18'e göre 6. sınıf ders kitabındaki yazma etkinliklerinde fantastik öğeler kullanmaya yönlendiren etkinlik sayısı 1'dir. "Bu Da Benim Öyküm" adlı metne ait olan bu etkinlikte aslında bir nesne olan kitabın kişileştirilerek duygularını dile getirmesi istenmektedir. Bunun dışında fantastik bir araç olan "sihirli bir değneği" kullanarak oluşturulan etkinlik sorusu bilgilendirici bir metin yazmaya yönlendirmektedir. Hikâye tamamlama etkinliklerinde ise verilen kısım gerçek hayattan bir kesittir, fantastik öğelere ait bir ifade içermemektedir. Kahramanları hayvanlar olan bir metin yazılmasını isteyen etkinlik ise fabl türüne ait bir metnin etkinliği olduğundan öğrenciyi de bu türe yönlendirmektedir. İçinde "hayal etme" ifadesi geçen etkinlik soruları ise afiş ve proje hazırlamaya yöneliktir.

Öyküleyici Metinler

Şekil 9. 6. sınıf ders kitabındaki öyküleyici metinlerin fantastik öge kullanmaya yönlendiren yazma etkinlikleri

Şekil 9'a göre 6. sınıf Türkçe ders kitabındaki öyküleyici metinlerin yazma etkinliklerinin % 90'ında fantastik öge kullanmaya yönlendiren bir ifade yer almamaktadır. Yazma etkinlikleri, her metnin altında diğer sınıflara göre sayıca daha fazla olmasına rağmen yazma etkinliklerinde karşılaşılan fantastik öge kullanmaya yönelik ifade sayısı azdır. Öyküleyici metinlerin yazma etkinliklerinde afiş, proje, şiir gibi çeşitlendirmelerin yer alması bu oranın azalmasında etkili olmuştur.

4.9.3 7. Sınıf Ders Kitabındaki Öyküleyici Metinlerin Yazma Etkinliklerinde Fantastik Ögelerin İncelenmesi

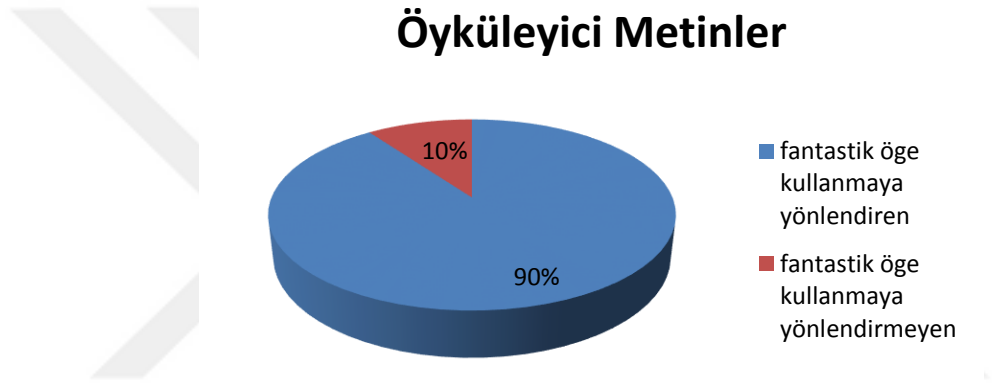
Tablo 19. 7. sınıf ders kitabındaki öyküleyici metinlerin yazma etkinlikleri

Metnin Adı	Yazma Etkinliği
Çiçek Dürbünü (Hikâye)	7. Etkinlik: Tebessüm etmenin insan ilişkileri üzerindeki etkisini anlatan bir yazı yazınız.
Ana İşsiz Kalınca (Hikâye)	8. Etkinlik: Kendinizi “Ana İşsiz Kalınca” metnindeki kahramanın yerine koyarak Türkiye’deki bir arkadaşınıza ülkenize duyduğunuz özlemi anlatan bir e posta yazınız.
Karadut (Hikâye)	10. etkinlik: Kendinize bir meyve bahçesi oluşturunuz. Oluşturduğunuz meyve bahçesini ve içinde yer alacak ağaçların özelliklerini betimleyici anlatım biçimini kullanarak yazınız.
Mürefteci Kadınlar Ve Emin Astsubay (Hikâye)	9. etkinlik: “Birlik, beraberlik, vatan, fedakârlık, savaş, özgürlük, millet” kelimelerinden yola çıkarak A4 kâğıdına “Milli Mücadele” temalı bir şiir yazınız.
Sığırtmaç Mustafa’nın Öyküsü (Hikâye)	7. etkinlik: Kendinizi “Sığırtmaç Mustafa’nın Öyküsü” metnindeki kahramanın yerine koyarak Atatürk’e bir mektup yazınız.
Penceresi Sonsuzluğa Açılan Oda (Hikâye)	6. etkinlik: Atatürk’ün gençlerde görmek istediği özellikleri ve gençlere verdiği görevleri dikkate alarak “Gençliğin

	Ata'ya Cevabı" başlıklı bir yazı yazınız.
Okumak Düşünmek İçindir (Roman)	9. etkinlik: Bir bölümü verilmiş olan yazıyı tamamlayınız. (bilgilendirici)
Tahta Bisiklet (Hikâye)	8. etkinlik: Kendinizi İlker'in yerine koyarak giriş bölümü verilmiş olan mektubu kurallarına uygun olarak tamamlayınız.
Kaplumbağayla İki Ördek (Fabl)	9. etkinlik: "Dostluk" konulu bir fabl yazınız.
Kızgın Bir Lira (Hikâye)	8. etkinlik: B) Erdemlerle ilgili oluşturduğunuz kavram haritasından yararlanarak düşüncelerinizi anlatan bilgilendirici bir metin yazınız.
Akıllı Evlat (Masal)	8. Etkinlik: Verilen unsurlardan hareketle bir masal yazınız. (129 s.)
Küçük Şeyler Üzerine Bir Öykü İki Dost Bir Kuş (Hikâye)	"9. Etkinlik: Haylaz, yolculuk, tatlı dil, mücadele, arkadaş, hedef, başarı, çalışmak" kelimelerinden hareketle bir hikâye yazınız.
Yusufçuk (Efsane)	7. etkinlik: "Türkçem" şiirini okuyunuz. Okuduğunuz şiirin sizde oluşturduğu duygu ve düşüncelerle ilgili bir deneme yazınız.
Broşür (Hikâye)	10. etkinlik: C) Verilen dilekçe örneğinden hareketle yaşadığımız bir soruna ilişkin dilekçe yazınız.
Ağaçtan Oyma Su Tası (Hikâye)	8. Etkinlik: Sanatın doğuşu ve sanat eserlerinin ortaya çıkmasıyla ilgili yaptığınız araştırmalar doğrultusunda "sanat ve insan" konulu bir yazı yazınız.

Tablo 19'a göre 7. sınıf ders kitabındaki öyküleyici metinlerin türlere ilişkin yazma etkinliklerinde fantastik öğeler kullanmaya doğrudan yönlendiren etkinlik sayısı 1'dir. "Akıllı Evlat" metnine ait bu etkinlikte masal yazma istenmektedir. Masalın

kurgusunda kullanılacak unsurlar içinde geçen Kaf Dağı'nın ardı, büyülü göl, peri kızı kelimeleri olağanüstülükleri ile fantastik birer ögedir. Bunları kullanarak yazılacak olan yazı da olay örgüsünde başka fantastik unsurlar kullanmaya öğrenciyi yönlendirecektir. “Kendini kahramanın yerine koyma” ifadesi geçen etkinliklerde ise gerçek yaşam içinde bir akış sürdürüldüğünden fantastik öge kullanma düşüncesini oluşturmamaktadır. Diğer etkinliklerde bilgilendirici ve şiir türlerine ait yazılar yazmaya yönlendiren ifadeler yer almaktadır. Yusufçuk metni fantastik ögeler içermesine rağmen metnin yazma etkinliğinde metinle ne tür ne de konu olarak bir bağlantı kurulmuştur.

Şekil 10. 7. sınıf ders kitabındaki öyküleyici metinlerin fantastik öge kullanmaya yönlendiren yazma etkinlikleri

Şekil 10'a göre 7. sınıf Türkçe ders kitabındaki öyküleyici metinlerin yazma etkinliklerinin % 90'ında fantastik öge kullanmaya yönlendiren bir ifade yer almamaktadır. Öyküleyici metinlerin yazma etkinliklerinin şekillenmesinde tema, konu ve metin türü etkilidir. Şiir, e-posta, mektup, deneme, dilekçe türlerine ait yazma etkinlikleri öğrencileri yapısal olarak fantastik ögeler kullanmaya teşvik etmemektedir. Bu durum da kullanılan metin, içinde fantastik ögeler olan öyküleyici bir metin olsa dahi yazma etkinliğinde öğrenilen fantastik ögenin pekiştirilmesine imkân tanımamaktadır.

4.9.4 8. Sınıf Ders Kitabındaki Öyküleyici Metinlerin Yazma Etkinliklerinde Fantastik Ögelerin İncelenmesi

Tablo 20. 8. sınıf ders kitabındaki öyküleyici metinlerin yazma etkinlikleri

Metnin Adı	Yazma Etkinliği
Martı (Hikâye)	9. Etkinlik: Başarı ile ilgili verilen görseli inceleyip hangi basamakta olduğunuzu ve üst basamaklara yükselmek için neler yapabileceğinizi anlatan bir yazı yazınız.
Acele Karar Vermeyiniz (Hikâye)	8. Etkinlik: Hayatta aldığımız yanlış kararlar için genellikle “keşke” doğru kararlar içinde “iyi ki” ifadesini kullanınız. Buna göre “keşke, iyi ki ve ‘iyi ki’lerimin çoğalması için” ile başlayan ifadeleri tamamlayınız.
Vatan Yahut Silistre (Tiyatro)	10. Etkinlik: Verilen gazete sayfasını inceleyip Milli Mücadele Dönemi’ni anlatan bir gazete haberi hazırlayınız.
Çocuk Ve Ekmek (Hikâye)	8. Etkinlik: Sosyal yardımlaşma ile ilgili bir sivil toplum kuruluşuna üye olduğunuzu düşünün. Bu kuruluş için yapılacak olan bir yardım etkinliğini nasıl planlarsınız?
Bir Kış Öyküsü (Hikâye)	8. Etkinlik: Türkçe defterinize herhangi bir sanat dalı ile uğraşmanın kişi üzerindeki olumlu etkilerini anlatacağımız bir yazı yazınız.
Burada Dur (Efsane)	7. Etkinlik: Defterinize yaşadığınız yeri tanıtan bir yazı yazınız.
Ergenekon Destanı (Destan)	9. Etkinlik: B) Okuduğunuz Ergenekon Destanı’nın beğendiğiniz bir bölümünü çizgi roman haline getiriniz.
Değirmende Döner Taşım (Hikâye)	8. Etkinlik: Arkadaşlarınız veya aileniz ile yapacağımız bir geziyi ya da işi “Değirmende Döner Taşım” metninin planını dikkate alarak üç bölüm halinde yazınız.
Satılık Ev (Hikâye)	8. Etkinlik: Ailenizle yaşadığınız yer ve bu yere nelerin

anlam kazandırdığı ile ilgili bir hikâye yazınız.

Emine Teyzenin
Çilek Reçeli (Hikâye)

8. Etkinlik: Komşularınızla ilgili bir anınızı yazınız.

Yürekdede İle
Padişah (Masal)

8. Etkinlik: Yürekdede ve Padişah'ın Cuma günü şehirde karşılaştığını düşünerek masalın devamını yazınız.

Bilge Adamın Yolu
(Hikâye)

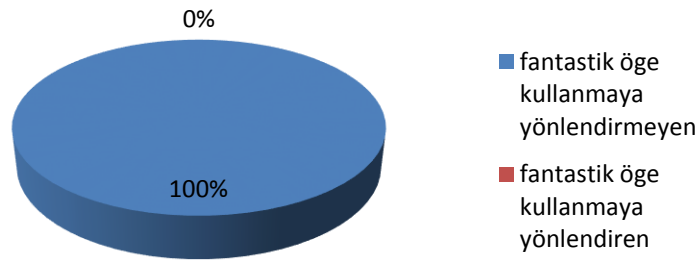
7. Etkinlik: Nasrettin Hoca'nın "Ye Kürküm Ye" fıkrasını okuyup insanlara dış görünüşlerine bakarak değer vermenin yanlışlığını anlatan ve mizahi öğelere yer veren bir yazı yazınız.

Burada Bülbül
Ağlamış (Hikâye)

7. Etkinlik: Verilen "Hayvan Hakları Bildirgesi 5. Madde"den hareketle bir fabl yazınız.

Tablo 20'ye göre 8. sınıf ders kitabındaki öyküleyici metinlerin türlere ilişkin yazma etkinliklerinde doğrudan fantastik öğeler kullanmaya yönlendiren etkinlik yoktur. Verilen yazma etkinlikleri ait olduğu metnin türünden ziyade tema'sı ile özdeşleşmektedir. Hikâye ve masal yazma/devam ettirme etkinlikleri gerçek olaylar ve kahramanlar etrafında verilmiştir.

Öyküleyici Metinler

Şekil 11. 8. sınıf ders kitabındaki öyküleyici metinlerin fantastik öge kullanmaya yönlendiren yazma etkinlikleri

Şekil 11'e göre 8. sınıf ders kitabındaki öyküleyici metinlerin tamamının yazma etkinliklerinde fantastik bir öge kullanmaya yönlendirici bir ifade yer almamaktadır.

4.10 DERS KİTAPLARINDAKİ ÇOKLU ORTAM METİNLERİNDE FANTASTİK ÖGELER

Türkçe ders kitaplarında çoklu ortam metinlerinin sayısı 5. sınıfta 3, 6. sınıfta 1, 7. sınıfta 2 ve 8. sınıfta 2'dir.

Tablo 21. Çoklu ortam metinlerinin sınıf seviyelerine göre dağılımı

Sınıf	Metnin Türü	Metnin Adı
5	Film	Dersimiz Atatürk
5	Çizgi film	Dede Korkut- Boğaç Han
5	Bilgilendirici video	Bilinçsiz İlaç Kullanımı
6	Film	120
7	Belgesel	Mevlana Celaleddin-i Rumi
7	Belgesel	Yaşayan İnsan Hazinesi
8	Belgesel	Türklerde Toylar, Merasimler, Festivaller, Şenlikler
8	Belgesel	Kahramanların Dilinden 15 Temmuz

Tablo 21 incelendiğinde dinleme izleme metni olarak verilen bu çoklu medya ürünlerinde çizgi film türünde olanında fantastik ögeler kullanıldığı görülmektedir. Dede Korkut Kitabından alınan Boğaç Han hikâyesinde “BoğaçHan”ın isim alma olayı anlatılmaktadır. Kültürel değerler yönünden zengin bir içeriğe sahip olan bu çizgi filmde yaptığı kahramanlıkla Boğaç Han ismini alan bir çocuğun hiç kimsenin yenediği boğayı tek eliyle durdurması olağanüstü bir yetenektir. Boğaç Han'ın elinin güçlü olmasını önce avucunda tuttuğu bir taşı sıkarak paramparça ettiği sahne ile gösterir. Bu, çizgi filmde fantastik öge kullanıldığını gösterir. Ders kitaplarında yer alan diğer çoklu medya ürünlerinde 2'si filmidir. Belgeseller ve video türündeki dinleme/izleme metinleri bilgilendirici bir içeriğe sahiptir.

4.11 FANTASTİK ÖGE İÇEREN METİNLERİN ETKİNLİKLERİNE FANTASTİK ÖGELERİN YANSIMASI

Türkçe ders kitaplarında amaç ve kazanımlar, metinler ve metinlere ait etkinlikler ile gerçekleştirilmektedir. Bu kapsamda diğer türlerde olduğu gibi fantastik türünün ya da fantastik öğelerin öğretilmesinde de bunların sadece metinde yer alması yeterli olmaz. Bunların keşfedilip yeniden üretim sürecinde kullanılmasını sağlayacak etkinliklere ihtiyaç vardır. Türkçe ders kitaplarında etkinlikleri olan metin sayısı 8 tema altında toplam 32'dir. Bütün metinlerde sözcük ve sözcük gruplarının anlamını bulma, metne yönelik okuduğunu anlama sorularına yanıt verme, bir konu üzerinde hazırlıklı ya da hazırlıksız konuşma yapma, yeni bir metin yazma çalışmalarına yer verilmektedir. Bu çalışmada 5, 6, 7 ve 8. sınıf Türkçe ders kitaplarında fantastik ögesi bulunan toplam 7 metin olduğu tespit edilmiştir. Metinlerde kullanılan fantastik öğelere yönelik etkinlikler şu şekilde belirlenmiştir:

5. sınıf Türkçe kitabında Güneşin Uyuduğu Yer adlı metin Çocuk Dünyası temasında yer alır. Metinde gerçek hayattaki varlıklar kişileştirilmiş ve çocuk kahraman ile iletişime sokulmuştur. Serbest okuma metni olduğu için etkinlikleri yoktur. Aynı kitapta yer alan Kuş Ağacı adlı masal ise Doğa ve Evren temasındaki bir dinleme metnidir. Metne ait 8 etkinlik vardır. Bunlardan metne ait okuma anlama sorularından oluşan 3. etkinlikteki metindeki hayal ürünü olan unsurları bulma sorusu öğrenciyi fantastik izlekleri bulmaya yönlendirmektedir. Metin gerçeküstü bir düzlemde geçmektedir. Ağacın yapraklarının beyaz kuşlara dönüşmesi, metamorfoz izleğinin yer aldığını göstermektedir. Metamorfoz izleğini öne çıkaran bir etkinlik yer almamaktadır.

6. sınıf kitabında yer alan Canım Kitaplığım metninde kitapların arasına yeni gelen bir kitabın kitaplıktaki diğer kitapları huzursuz etmesi ve çocuğun bunu fark edip kitabı alarak bu sorunu çözmesi işlenmiştir. Çocuk karakter başka bir dünyaya ait olan bir sorunu fark edip ortadan kaldırmıştır. Bu yönüyle fantastik olan bu metinde toplam 7 etkinlik vardır. Okuma anlama sorularının yer aldığı 3. etkinlikte yazarın kitaplıkta nasıl bir gariplik fark ettiği sorusu ile kitaplığında yaşananları hissetmesi ortaya çıkarılmaktadır. İnsan dışındaki başka bir varlığa ait olan başka bir dünyayı

sorması ile fantastik öge bulmaya yönelik bir sorudur. Aynı kitapta yer alan Hacettepe metninde ise olağanüstü güçlere sahip olan Hızır ve ettiği dua ile artık dokunduğu her şeyi altına çeviren bir padişah vardır. Metnin toplam 8 etkinliği vardır. Bunlardan okuma anlama sorularının yer aldığı 3. etkinlikte padişahın dileği kabul olduktan sonra neler yaşadığıyla ilgili bir soru sorulmaktadır. Doğrudan Hızır ile ilgili bir soru ya da etkinlik yoktur. 4. etkinlikte ise gerçek ile hayal olan olayların ayırt edilmesi istenmiştir. Bu soru ve etkinlik metnin fantastik yönünü buldurmaya yöneliktir.

7. sınıf ders kitabında yer alan Yusufçuk adlı metinde efsanelerde sıkça kullanılan “ya taşa ya kuşa dönüşme” motifini görürüz. Fantastik metinlerde kullanılan izleklerden biri olan metamorfozu örneklendiren bu duruma yönelik metnin etkinliklerinde doğrudan bir soru yer almamaktadır. Toplam 7 etkinlikten oluşan metin çalışmalarında 2. etkinlikteki okuma anlama sorularından olayın gerçek olup olamayacağını soran bir soru vardır. 4. etkinlikte de gerçek ve kurgusal unsurların belirlenmesi istenmiştir. Bu etkinlik metnin kahramanları olan Yusuf ve Emine'nin kuşa dönüşmesi (metamorfoz), bir gün göğce oğlağı bulduklarında tekrar insan kılığına girecek (kılık değiştirme) olmalarını buldurmaya yöneliktir. Bu yönü ile fantastik metinlerde karşılaşılan izlekleri ortaya çıkarmaktadır.

8. sınıf ders kitabında yer alan Burada Dur adlı efsanede rüya ve aksakallı koca motifini görürüz. Rüyalar bu tür metinlerde gerçek hayatta yaşanacak durumlara ilişkin bir haberci niteliğindedir. Aksakallı koca ise, Türk kültüründe bilgili olan kişi anlamındadır. Fantastik metinlerde de karşılaştığımız bu iki ögeyi bulmaya yönelik 2. etkinlikte sultanın gördüğü rüya ve rüyanın sonuçlarını soran bir soru yer almaktadır. Nereden geldiği bilinmeyen ve sultanın işittiği ses fantastik diğer bir ögedir. Geriye kalan 6 etkinlikte bu ögelerle ilgili doğrudan bir ifade bulunmamaktadır. Aynı kitapta yer alan Bir Kış Öyküsü adlı metinde ise kaval üzerinden yaratılmış sihirli bir durum söz konusudur. İnsanlar gerçek hayattadır, bundan hiç şüpheleri yoktur ancak kaval satıcısı kavalı üflemeğe başladığı anda topluluktaki tüm insanlar başka bir yerde (bir köy) bulur. Bu yolculuk kaval sesini duydukları süre boyunca vardır. Kaval sustuğunda oldukları an'a geri dönerler. Metne ait 8 etkinlik vardır. Bunlardan okuma anlama sorularının yer aldığı 2. etkinlikte kaval sesinin çevrede bulunan insanları nasıl etkilediği sorusu ile kavalcı

olsaydınız siz kavalınızla insanlara ne anlatırdınız soruları eserin fantastik öğelerini bulmaya yöneliktir.

4.12 FANTASTİK ÖGELERİN TÜRKÇE DERS KİTABINDAKİ FANTASTİK ÖGE İÇEREN METİN GÖRSELLERİNE YANSIMASI

Öyküleyici metinlerde sıkça kullanılan bir anlatım biçimi olan betimleme, yazarın kaleminden çıkan mekân ve kahramanları okurun hayal gücüyle yeni bir biçime kavuşturur. Nasıl ki betimleme için kelimelerle yapılan resim sanatı benzetmesi yapılıyorsa, resim için de çizgilerle yapılan betimleme sanatı denilebilir. Her ikisinin de çıkış noktası hayal gücüdür. Her bireyin anlama ve yeteneğini gösterme alanı farklıdır. Bu nedenle Türkçe ders kitaplarında sadece yazma değil, çizerek anlatmaya da başvurulmaktadır.

Fantastik metinlerde olağanüstü ya da doğaüstü güçleri olan birtakım varlıklara ve mekânlara verilmektedir. Dolayısıyla okur için göz ile görülenin ötesinde bir dünyanın kapıları açılmaktadır. Türkçe ders kitaplarındaki fantastik öge içeren metinlerin görsellerinde kullanılan fantastik öğeler Tablo 22’de verilmiştir.

Tablo 22. Türkçe ders kitabındaki fantastik öge içeren metin görsellerindeki fantastik unsurlar

Sınıf	Metnin Adı	Görselde Kullanılan Fantastik Varlıklar
5	Güneşin Uyuduğu Yer	Güneş, Deniz, Bulut, Ağaçlar
5	Kuş Ağacı	Beyaz Kuş
6	Canım Kitaplığım	-
6	Hacettepe	Altına Dönüşen But ve Bardak
7	Yusufçuk	-
8	Bir Kış Öyküsü	-

Tabloya göre 7 metinden 4'ü metinde geçen fantastik öğeleri metin görsellerine yansıtmıştır. “Güneşin Uyuduğu Yer” metnindeki kahramanlar olan güneş, deniz, bulut ve ağaçlar yüz ifadeleri ile çizilerek metinde kişileştirme yapılacağı ve olayların gerçek hayat dışında yaşanacağı ipuçları verilmiştir. “Kuş Ağacı” metninde ise gerçek hayatta var olmayan bir kuş tasvir edilmiştir. Kuşun sihirli olma yönünü vurgulamak için kuş resminin etrafına yıldız ve ışık motifleri eklenmiştir. Gerçek bir kuştan farklı büyük geniş beyaz kanatlı çizimi ile büyüleyici bir hava katılmıştır. “Hacettepe” metninde padişah yemek sofrasında otururken eline aldığı but ve bardak sarı renk ise gösterilmiş, padişahın dokunduklarının altına dönüşmesi resmedilmiştir. “Burada Dur” metninde ise sultanın rüyasına giren aksakallı Türkmen kocası resmedilmiştir.

4.13 TÜRKÇE DERS KİTAPLARINDA MİTOLOJİYE AİT METİNLER

Mit, geleneksel olarak yayılan veya toplumun hayal gücünün etkisiyle biçim değiştiren tanrı, tanrıça, evrenin doğuşu ile ilgili hayalî, alegorik bir anlatımı olan halk hikâyeleridir (TDK, 2005:1403). Milletler geçmişte hayranlık duyduğu, şaşırdığı, etkisinde kaldığı olayları ya da durumları bilimsel bir temele dayandıramadığı dönemlerde bunları açıklamak için olağanüstü ya da doğaüstü bazı varlıklar hayal etmiş ya da gerçek hayattaki varlıklardan bazılarını olağanüstü özellikler yüklemiştir. Bu yönüyle mitler, okura fantastik bir dünya oluşturmaktadır. Mitlerin, sözlü gelenekle başlayan yolculuğu yazının icadı ile nesilden nesle aktarılmıştır. Günümüzde ise hem basılı eserlerde hem de sinema ve televizyon gibi görsel işitsel sanat alanlarında mitolojinin yansımalarını görmekteyiz.

Mitoloji, milletlerin kültüründen de izler taşır. 2018 Türkçe öğretim programına göre “Milli Kültürümüz” teması ortaokul 5, 6, 7 ve 8. sınıflar için Türkçe ders kitaplarında zorunlu tema olarak belirlenmiştir. Milli Kültürümüz başlığı altında işlenebilecek örnek konular arasında açıkça yer almamakla birlikte mitoloji kültürel miras arasında

sayılabilecek bir zenginlik olduğundan ders kitaplarında yer alabilecek bir konudur. Çalışmamıza konu olan ders kitapları incelendiğinde doğrudan mitoloji başlığıyla verilen veya mitoloji alanıyla doğrudan ilgisi kurulmuş bir metin olmadığı görülmüştür. Mitoloji yaratılış, kutsal varlıklar, tanrılar, sayılar, hayvanlar gibi pek çok alanda etkisi olan yapısı nedeniyle ders kitaplarındaki mitolojik öğelerin bulunması ise ayrı bir çalışmanın konusu olacak kadar kapsamlıdır.

Bununla birlikte metinlerde Türk ve dünya mitolojilerine ait göndermeler yer almaktadır. 7. Sınıf ders kitabında Coşkun Ertepinar'a ait Bir Dünya Düşünürüm adlı şiirde geçen "arkadia" kelimesi vardır. Metinde dipnot olarak Arkadia Eski Yunan şiirinde cennet anlamında bir söz olarak açıklanmıştır (MEB, 2018d: 10). 7. sınıf ders kitabında La Fontaine'e ait Kaplumbağayla İki Ördek adlı fabl da ise ördekler, kaplumbağayı Amerika'ya kadar götürebileceklerini, ona Odiseus'un bile ancak bu kadar yer görmüş olabileceğini söyler. Burada Yunan mitolojisine ait olan Homeros'un Odiseus adlı eserine gönderme yapılmıştır.

BÖLÜM V

TARTIŞMA, SONUÇ VE ÖNERİLER

Çalışmanın bu bölümünde araştırma sonucu elde edilen bulgularla ilgili tartışmalara, elde edilen sonuçların yorumlanmasına ve tespit edilen sorunlara ilişkin çözüm önerilerine yer verilmiştir.

5.1 TARTIŞMA

Fantastik, edebiyatımızda hem tür hem de bir anlatım biçimi olarak kullanılan bir kavramdır. Günlük hayatta medya araçlarının da etkisiyle sıklıkla karşılaşmaya başladığımız bu kavram ders kitaplarında da doğrudan ya da dolaylı olarak yer almaktadır. Çağın ihtiyaçlarına göre öğretim programlarının yeniden düzenlenmesi ders kitaplarının da günceli, çağdaş olanı kullanma ve işleme zorunluluğunu ortaya çıkarmaktadır. Bu nedenle alanyazında ders kitaplarındaki fantastiği ele alan çalışmalar olmasına rağmen, ortaya çıkan yeni durumları değerlendirmek üzere bu konu ele alınmıştır.

Bu çalışmanın bulguları, alanyazın incelemesinde aynı konuyu ele alan çalışmaların bulguları ile paralellik göstermektedir (Boztilki, 2012; Kahraman, 2015). Bu çalışmalar 2006 ve öncesine ait öğretim programlarına göre hazırlanan ders kitaplarını ele almıştır. Bu programlarda fantastik kelimesi açıkça yer almamaktadır. Amaç, hedef ya da kazanımlardan fantastik ile bağ kurulmaya çalışılmıştır. 2006'dan sonra Türkçe öğretim programı iki kere daha değişmiştir. Öğretim programlarında fantastik metinlerin kullanılmasını açık bir şekilde destekleyen tek programın 2015 Türkçe öğretim programı olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Ancak bu öğretim programı 2017 yılında yeniden değişmiş ve yeni programda fantastik kelimesine doğrudan yer verilmemiştir. Ancak diğer öğretim programlarında olduğu gibi fantastik öğelerin

kullanımını destekleyen kazanımlar olduğu görülmüştür. Ders kitaplarına alınan metinlerin seçiminde dönemin özellikleri, ihtiyaçları dikkate alınmış ve metinlerin “öğreticilik” vasfı ön planda olmaya devam etmiştir. 2018 programına eklenen medya ile ilgili kazanımların uygulanmasında fantastik öğelerin kullanımına yönelik metin ve etkinlik sayısı yetersizdir. Özellikle yazma etkinliklerinde e posta, afiş, broşür, blog hazırlama gibi çalışmalar dikkat çekmektedir.

5.2 SONUÇ

İnsanlar, dil ve kültür ile çevrelenmiş bir dünyaya doğarlar ve dünyayı keşfetmeye yakın çevrelerinden başlarlar. Çocuğun anne babasından öğrendiği dil, okul hayatıyla birlikte kurallı bir şekilde gelişmeye devam eder. Bu noktada ana dili ders kitapları önemli bir görev üstlenir. İlkokulda okuma yazma ile başlayan süreci, ortaokul ve lisede “edebî zevk oluşturma” ile destekleyen ders kitaplarında metin seçimi önemlidir. Metinler genel anlamda dil kurallarına uygun, ilgi çekici, öğretici, yerli ve yabancı edebiyatın seçkin eserlerinden alınmış olmalıdır. Milletın tür olarak geçmişte kalan edebî hazinelerine ışık tuttuğu kadar çağın duyu ve düşünce dünyasını yansıtan türde esere de yer vermelidir.

Ders kitaplarının biçim ve içeriğinin belirlenmesi öğretim programları ile yapılır. Türkçe dersi öğretim programı en son 2018 yılında güncellenmiştir. Öğretim programında yapılan değişiklikler ders kitaplarının yeniden hazırlanmasını gerekli kılmıştır. Programda belirtilen değerler, yetkinlikler, medya okuryazarlığı gibi konular ana dili dersini, okuma yazma ve dil bilgisinden ibaret kılmayıp derse daha geniş bir bakış açısı kazandırmıştır. Türkçe ders kitaplarındaki metinler ve etkinlikler de bu çeşitlenmeden etkilenmiştir. Özellikle sanal ortama ait okuma, kendini yazarak ifade etme ve izlemenin giderek arttığı günümüzde ders kitaplarında bu güncel olgunun yansması mutlaka yer almalıdır. Okullarda kullanılan akıllı tahta teknolojisi ve uygulamaları sayesinde metinler, basılı bir eser olma boyutunun ilerisine taşınmakta, böylece dersin amaç ve kazanımlarının gerçekleştirilmesinde önemli rol oynamaktadır.

Çalışmamıza konu olan fantastik tıpkı adı gibi tür olarak da dilimize sonradan girmiş bir kelimedir. Destan, efsane, masal gibi *kültürel türler*de birçok fantastik öge ile

karşılaşırız. Ancak fantastik, bir tür olarak bu ögelerin ötesine geçmektedir. Her yazı türü, kendi alanında verilen eser sayısı arttıkça biçim ve içerik olarak daha belirgin hatlara ulaşır. Fantastiğin de bir tür olarak çeviri eserlerle kalmayıp dünya çapında başarılı yerli ürünlerinin verilebilmesi için bu türde yazılmış eserlerle okurun erken yaştan itibaren tanışması gerekmektedir. Fantastik, bilim ve teknolojinin gerçekçiliğine sırt çevirmiş, hayali olanı anlatan bir tür olarak görülse de bilim ve teknolojinin nimetlerinden en fazla yararlanan yazı türlerindedir. Günümüzde fantastik eserler animasyon, çizgi film, ya da film olarak beyaz perdeye uyarlanmaktadır. Kitap ve çoklu ortam ürünleri arasındaki bu ilişki okuma anlama çalışmalarında göz ardı edilmemesi gereken bir unsurdur.

Çalışma kapsamında öyküleyici metinler içindeki fantastik tür ve fantastik öge içeren metinlerin ders kitaplarındaki yazı türleri içindeki yeri araştırılmış ve bu metinlerin işleniş şekli; görseller, medya, yerli ve yabancı yazara aitlik, kaynaklar, özgün fantastik metin yazma çalışmalarına yer verme konuları altında incelenmiştir. Ders kitaplarında her sınıf seviyesinde toplam 40 metin yer almasına rağmen metin türlerinin bilgilendirici, öyküleyici ve şiir gruplarından farklı sayıda eser seçilmesi nedeniyle araştırmaya konu olan metin sayısı sınıf seviyelerine göre farklılık göstermiştir.

Türkçe ders kitaplarında nicelik olarak metin türleri dengeli olarak dağıtılmamıştır. Öyküleyici metin türleri içinde en fazla hikâye türü kullanılmıştır. Öyküleyici metinler çoklukla gerçeği, yaşanabilir olanı ele almıştır. Metin seçiminde öncelik, konu olarak temayı yansıtmaya niteliğine verilmiştir.

2018 Türkçe dersi öğretim programına göre hazırlanan ortaokul (5, 6, 7, 8. sınıf) Türkçe ders kitapları incelendiğinde fantastik türde bir metnin okuma ya da dinleme/izleme metinlerinde yer almadığı tespit edilmiştir. Etkinliklerde kullanılan metinlerden ise yalnız 1'i fantastik türde yazılan bir kitaptan (Küçük Prens) alınmıştır. Etkinlikte eserin fantastik yönünü ortaya koyan bir ifade yer almamaktadır. Esere, konu olarak tema ile ilişkilendirilmek üzere yer verilmiştir.

2018 Türkçe dersi öğretim programı fantastik öge içeren metinlere yer verilmesini desteklemektedir. Fantastik, programda ayrı bir yazı türü olarak verilmemiştir. Ancak fantastik ögelerin kullanılmasını destekleyen tema, yazı türü ve kazanımlara yer verilmiştir. Programda “Mili Kültürümüz” her sınıf seviyesinde *zorunlu*

tema olarak kabul edilmiştir. Bu tema, fantastiğin kaynakları olan efsane, destan ve masal türlerini herhangi bir konu bağı kurma gereksinimi duymadan ders kitabında kullanma imkânı sağlamaktadır. Yine programda öyküleyici metin türlerinin ortaokul ders kitaplarında sınıf seviyesine bakılmaksızın kullanılabilceği ifade edilmiştir. Dolayısıyla fantastik öğelerin sıklıkla kullanıldığı yazı türleri her sınıf seviyesinde öğretilmektedir. Ayrıca programda yer alan seçmeli tema türlerinden Çocuk Dünyası ve Okuma Kültürü temaları fantastik türüne ait metinlerin tema ile konu bağı kurma koşuluna gerek kalmadan yer verilebilmesine olanak sağlamaktadır. İncelenen ders kitaplarındaki metinlerde konu-tema bağı kurulmuştur. Fantastik öge içeren metinler ders kitaplarında belirli bir tema etrafında toplanmamış; Çocuk Dünyası, Doğa ve Evren, Okuma Kültürü, Birey ve Toplum, Milli Kültürümüz ve Sanat temalarına dağılmıştır.

Fantastik öge içeren metin sayısı 5, 6 ve 8. sınıfta iki, 7. sınıfta bir metin olmak üzere toplam 7'dir. Bu metinlerden 4'ü okuma, 3'ü dinleme metnidir. Dinleme metinleri ses dosyası şeklindedir. Videolarda yer alan fantastik öge içeren metinler çoklu ortam başlığı altında değerlendirilmiştir.

Metinlerden 3'ü efsane, 3'ü hikâye, 1'i de masal türüne aittir. Bu durum öyküleyici metin türlerinden sadece üç türe ait fantastik öğelerin örneklerinin ders kitaplarına alındığını göstermektedir. Özellikle efsane ve masallar, fantastik bir metin oluşturmada kullanılacak zenginlikte olağanüstü malzemelere sahip türlerdir.

Ders kitabında yer alan fantastik öge içeren metinler konu ve ana fikre doğrudan ulaşmayı sağlamaktadır. Fantastik metinlerin özelliklerinden biri olan kararsızlık, şaşırtma, her okumada yeni bir anlam/durum fark etme gibi özellikler Bir Kış Öyküsü metni dışındaki metinlerde yer almamaktadır. Bu metinde de Sanat teması altında yer alması nedeniyle öğrenciyi müzik insanlar üzerinde etkilidir, diye bir ana fikre yönlendirmektedir. Yani fantastik bir metin olarak kullanılma amacından uzaklaşmaktadır.

Fantastik öge içeren metinler yerli yazarlara ait kitaplardan alınmıştır. Bu durum öğrencinin kendi değerlerinden ve tarihi birikiminden yararlanarak yerli fantastik eser yazmada olumlu bir etkiye sahiptir. Bu metinlerin etkinliklerinde fantastik öğeler bakımından kültürler arası farklılıkları ve benzerlikleri ortaya koyacak bir ifadeye yer verilmemiştir.

Fantastik öge içeren metinler 1980-2010 yılları arasında basılan kitaplardan alınmıştır. Efsane ve masal türünde yer alan fantastik ögeler için bu nitelik hikâye türü kadar önemli değildir. Çünkü bu türlerde geçmişte oluşturulmuş olağanüstü ve doğaüstü motifler yer almaktadır. Okurun masal ve efsanelerde anlatılanlar karşısındaki duruşu bellidir. Ancak hikâyelerin kurgusu insanın dünyaya bakış açısından etkilenmeye devam etmektedir. Fantastik ögeler de, döneminin bilinmezliklerinden, keşiflerinden bağımsız değildir. Bu nedenle özellikle ders kitaplarına alınan hikâyelerde günümüze yakın eserlerin tercih edilmesi önem arz etmektedir. İncelenen metinlerden hikâye türünde olanlar 1990, 2000 ve 2010 basım yıllarına ait kitaplardan alınmıştır. Edebiyat eserlerinin tarihsel süreci ile karşılaştırıldığında hikâye türündeki fantastik öge içeren metinlerin tarihi kapsamının dar tutulduğu sonucuna ulaşılmaktadır.

Fantastik öge içeren metinlerde kahraman ve mekânlarda fantastik ögeler yer almıştır. Kahramanlardan insan dışındaki varlıklar kişileştirilip ya farklı bir dünyada ya da gerçek dünyanın içinde aktarılmıştır. İnsan karakterlerinde ise çocuk kahramanlara yer verilmesi öğrencinin metinle özdeşleşmesinde olumlu bir etkiye sahiptir. Fantastik edebiyat ürünleri arasında da çocuk kahramanlar önemli bir rol üstlenmektedir. Kahramanların isimlendirilmesinde gerçekte var olan kavramlar tercih edilmiştir. Bu metinler fantastiği bir “tür” olarak temsil etmediğinden kahramanlarda gerçekliğin dışına taşmış isimlendirmelerle karşılaşmamıştır. Hızır ve aksakallı koca fantastik metinlerde karşılaşılan “bilgin” karakterini öğrencinin kendi kültüründen keşfedip kullanmasını sağlaması yönüyle ders kitaplarında yer alması olumlu bir unsurdur. Ayrıca 7 metinden 4’ünün görselinde fantastik kahraman ve durumların temsiline yer verilmiştir. Fantastiğin kaynaklarından olan mitoloji ise ders kitaplarında bir metin olarak yer almamıştır.

Ders kitabındaki öyküleyici metinlerin yazma etkinlikleri incelendiğinde bu etkinliklerin sorularında genellikle tema ve konunun belirleyici olduğu görülmüştür. Fantastik öge içeren 7 metinden sadece 1’i (Kuş Ağacı) yazma etkinliğinde fantastik ögeler kullanmaya yönlendirmektedir. Bu durum fantastik öge kullanan metinlerin yazma etkinliklerinde bu ögelerin kullanımına yönelik yönlendirmelerin dikkate alınmadığını göstermektedir.

Ortaokul Türkçe ders kitaplarında 4 belgesel, 2 film, 1 çizgi film ve 1 bilgilendirici video olmak üzere 8 çoklu ortam metnine yer verilmiştir. Bunlardan yalnız 1’i

fantastik ögelere yer vermiştir. Dede Korkut hikâyelerinden alınan bir metnin çizgi filme dönüştürülmesi ile kitap-medya bağı kurulmuştur. Bu metinler dinleme sürecine izlemeyi de dâhil ettiğinden daha ilgi çekicidir.

Bu çalışmanın amacıyla ilgili şu sonuçlara ulaşılmıştır:

1. Fantastik ortaokul Türkçe ders kitaplarındaki metinlerde tür olarak yer almamıştır.
2. Fantastik öge içeren metinlere ise her sınıf seviyesinde bir ya da iki metinle yer verilmiştir. Bu metinlerin etkinliklerinde fantastik ögelerin öğretimine yönelik çalışmalar yetersizdir.
3. Fantastik ögeler milli kültürümüzü yansıtan yerel eserlerden seçilmiştir.
4. 2018 Türkçe Dersi Öğretim Programında yer alan temalar fantastik ögelere yer veren metinlerin ders kitaplarında yer almasını desteklemektedir.
5. Fantastik öge içeren metinler sınıf seviyelerine ve öğrenme alanlarına (okuma ve dinleme) göre dengeli dağılmıştır.

5.3 ÖNERİLER

5.3.1 Milli Eğitim Bakanlığına Öneriler

Milli Eğitim Bakanlığı tarafından hazırlanıp 2018-2019 eğitim öğretim yılından itibaren tüm sınıf seviyelerinde kullanılmasına karar verilen Türkçe ders kitaplarında fantastik tür ve ögeler incelenirken ders kitaplarındaki metinler ve etkinliklerle ilgili bazı noktalar dikkat çekmiştir. Bunlardan ilki çalışmanın da konusu olan “fantastik”in ders kitaplarında bir tür olarak yer almamasıdır. Tema- konu- metin etrafında şekillenen ders kitaplarında okuma çalışmalarının sonucunda her metinde doğrudan ulaşılan açık bir amaç ya da öğreticilik dikkat çekmektedir. Bu durum öğrencinin temadan yola çıkarak ana fikre yönelmesine, metni tek yönlü olarak yorumlamasına neden olmaktadır. Bu nedenle ders kitaplarına alınan bazı metinlerde fantastik türünde de kullanılan her okumada farklı bir boyut, anlam fark etme niteliği yer almalıdır. Bu, öğrencinin sorgulama ve üretme süreci için önemlidir. Özellikle Okuma Kültürü teması konu bağı kurulma gereksinimine gerek kalmadan fantastik türde metinlerin her sınıf seviyesinde kullanılabilmesine olanak sağlar. Fantastik türde bir metne bu tema altında yer verilebilir.

Fantastik metinler etkinlikler konusunda da çeşitliliği sağlayıcı bir özelliğe sahiptir. Anlatım biçimlerinden olan betimleme ve öykülemenin o yaş grubunun ilgisini çekecek bir çalışmaya dönüşmesini sağlar. Örneğin metinde geçen fantastik bir yer ya da kahramanın görseli verilip betimlenmesi istenebilir ya da betimlenen bir kahramanın, yerin çizilmesi istenebilir. Fantastik öğelerin olağanüstü ve doğaüstünü ele alan, bilinmeyen bu yönü öğrencinin hayal gücünü harekete geçirir. Ayrıca disiplinlerarası ilgi kurulmasını sağlar.

Fantastik türde metinler ders kitaplarına alındığında kaynağına da dikkat edilmelidir. Eğer metin yerli bir kaynaktan alınmıyorsa etkinliklerinde yabancı bir eserden alınmış metne yer verilmeli ve karşılaştırma yapılması sağlanmalıdır. Çünkü yerli fantastik edebiyatın oluşması için çocuk kendi kültüründeki fantastik öğeleri keşfetmelidir. Yabancı bir edebiyatta hayranlık duyduğu tip ya da karakter farklı bir biçimde kendi kültüründe de mevcut olabilir. Tepegöz, Keloğlan, aksakallı dede, tanrılar, kutsal varlıklar, sihirli eşyalar fantastik yönünü ön plana çıkaracak şekilde ders kitaplarına alınmalı; dünya çapında üne kavuşmuş fantastik edebiyat ürünleri ile karşılaştırılmalıdır. Bu karşılaştırmanın yapılması çocukları yazma çalışmalarında Türkçenin dil kurallarına aykırı (kelimenin başında iki ünsüzü yan yana kullanmak, ünlü harfler olmadan yazmak, alfabe olmayan harfleri kullanmak ya da alfabe olan harf yerine o harfi karşılayıcı birleştirilmiş harf kullanmak...) kelimeler kullanmaktan ve üretmekten de uzaklaştırmaya yardımcı olacaktır.

Bu konu ile ilgili dikkat çekici diğer bir nokta da fantastiğin Türkçe karşılığı olarak verilen hayali ve düşsel kavramlarının fantastiği *tür* olarak karşılamamasından doğan eksikliklerdir. Dilimize giren yabancı kelimelerin yerine Türkçelerini kullanılmasının önemi ders kitaplarında vurgulanırken fantastik için de bir karşılık üretilmelidir. Çünkü hayalî olan her şey fantastik türünü temsil etmez. Öğrencinin lisede karşılaşacağı metin türlerinin çeşitliliği düşünüldüğünde ortaokulda fantastik anlatım ile hayali olan anlatımın farkı öğretilmesi gerekmektedir.

Ders kitapları aynı yayınevi tarafından 5'den 8. sınıfa kadar bir bütün olarak hazırlanmalı ve değerlendirilmelidir. Böylece örneğin 5. sınıfta işlenen bir metne 6. sınıfta atıfta bulunularak yeni bilgilerin önceki öğrenmeler üzerine yapılandırılması sağlanabilir. Öğrenci hem aynı türe ait daha fazla metin örneği ile karşılaşır hem de türe ait özellikler pekiştirilmiş olur.

Fantastik seçmeli tema başlığı olarak ders kitaplarında yer almalıdır. Çünkü fantastik metinlerde okur aktiftir, metnin kahramanı ile özdeşleşebilir. Böylece kendi hayatında karşılaştığı bir soruna bu metinlerdeki davranış biçimlerini örnek alarak çözüm üretebilir. Ortaokul öğrencilerinin yaş (11-14 yaş) özellikleri dikkate alındığında bunun bir ihtiyaç olduğunu söyleyebiliriz. Fantastik türündeki kitaplardan alınan bölüm öğrencide gizem, merak, keşfetme duygularını harekete geçireceğinden kitabın devamını okuma isteği uyandıracaktır. Bu da okuma alışkanlığının kazandırılması için faydalı bir çalışma olacaktır. Ayrıca bu temada mitolojiyi anlatan metinlere yer verilip hayali varlıklar tanıtılabilir, öğrencinin gerçek ile kurgu olanı ayırt etmesi sağlanabilir.

Türk kültüründe yer alan fantastik öğelerin çoklu ortamdaki gösterimleri arttırılmalıdır ve ders kitaplarında ya da EBA gibi sanal öğrenme ortamlarında izlemeye yönlendirici ifadeler yer almalıdır. Çünkü fantastik türüne ait kitaplar dünya çapında ilgi gördüğünden dizi ve filmlere de uyarlanmaktadır. Bu durumda fantastik türünü kitabın yazıldığı milletin dil ve kültüründen tanımakta, kendi fantastik eserini de onlara özenerek oluşturmaktadır.

Ders kitaplarına fantastik türde eserlerden metinler ya da fantastik öğeler barındıran öyküler alınırken sınıf seviyeleri dikkate alınmalıdır. Çünkü 5. sınıf öğrencisinin duygu ve düşünce dünyası ile 8. sınıf öğrencisinininki aynı değildir. Dolayısıyla metinlerin fantastik yönü de bu nitelik dikkate alınarak seçilmelidir. Örneğin 5 ve 6. sınıflar için Fatih Erdoğan'ın "Prensi Olmayan Masal" adlı öyküsü, 7 ve 8. sınıflar için de Sulhi Dölek'in "Vidalar" adlı öyküsü kullanılabilir. Prensi Olmayan Masal öyküsünde gerçek hayatla okuduğu kitaptaki dünya arasında bir ilgi kuran çocuk anlatılmaktadır. İnce'ye (2014:103) göre bu öyküde "gerçek ve kurgu çizgisi ortadan kalkmış" yani fantastik ortaya çıkmıştır. Vidalar adlı öyküde ise metnin kahramanının nereden geldiğini bilmediği bir vidayı bulması ve bu vidaların sayıca giderek artması ele alınmaktadır. Öyküye fantastik özelliğini kazandıran şey ise metnin sonuna kadar vidaların nereden geldiğinin bilinmemesidir.

5.3.2 Öğretmenlere Öneriler

Fantastik olan ya da fantastik öğeler içeren metinlerde merak ve gizem unsurları metin boyunca canlı tutulur. Okuma süreci tek yönlü değildir, yorumlamaya açıktır.

Öğrenciyi sorgulamaya yönlendirir. Metinde anlatılanların ötesinde bir anlam çıkarmasını ve günlük hayatta karşılaştığı olay ve durumlarla bağ kurmasını sağlar. Bu noktada ders kitabındaki etkinliklerin gerçekleştirilmesinde öğretmene önemli bir görev düşmektedir.

Batı, "fantastiğini" oluştururken kendi kültürel birikiminden yararlanmıştır. Öğrencilerin çoğunlukla çeviri olan popüler fantastik eserlerle kalmayıp kendi tarihindeki, edebiyatındaki fantastik izlerin peşine düşmesi konusunda yol gösterici olmalıdır. Proje görevleri, münazara, hazırlıklı konuşma etkinlikleri ile öğrencilere fantastiği keşfetme imkânı tanınmalıdır.

Film ya da dizi olarak karşımıza çıkan fantastik kitapların her iki ortamdaki yansımaları karşılaştırılmalıdır. Fantastik öğelerin hayal gücüyle olan ilişkisi düşünüldüğünde aynı eserin yazar, yönetmen ve okur bakımından karşılaştırılması öğrencinin sorgulama ve ifade etme becerisinin gelişmesine katkı sağlayacaktır.

KAYNAKÇA

- Aslan, P. (2010). *Osmanlı/Türk Modernleşmesinin Gölgesinde Varla Yok Arası Bir Tür: Fantastik Roman (1876-1960)*. Yayımlanmamış doktora tezi. Boğaziçi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Bars, M. E. (2013). Efsanelerde Büyülü Gerçekçilik Üslubu. *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 6(27), 127-135.
http://www.sosyalarastirmalar.com/cilt6/cilt6sayi27_pdf/bars_mehmetemin.pdf Erişim Tarihi 7/05/2019.
- Boztilki, G. (2012). *Eğitim Boyutuyla Türk Edebiyatında Fantastik Ve Masalsı Ögeler*. Yayımlanmamış doktora tezi. İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Dölek, S. (2018). *Kestane Şekeri*. Ankara: Bilgi Yayınevi.
- Elçin, Ş. (2013). *Halk Edebiyatına Giriş*. Ankara: Akçağ Yayınları.
- Ergin, M. (1997). *Dede Korkut Kitabı I*. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Ertekin A. (2007). Fantastik Edebiyat Nedir? *Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*. 9(1), 35-45.
<http://edergi.atauni.edu.tr/ataunisobil/article/view/1020000391/1020000384> Erişim Tarihi 07/05/2019.
- Gökyay, O. Ş. (2016). *Dede Korkut Hikâyeleri*. İstanbul: Kabalcı Yayınevi.
- Güleryüz, H. (2006). *Yaratıcı Çocuk Edebiyatı*. Ankara: Pegem A Yayıncılık.
- Güneş, Y. (2008). *Türk Romanında Fantastiğin Yeri*. Yayımlanmamış yüksek lisans tezi. Kocaeli Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Gürel, Z., Temizyürek F. ve Şahbaz N. K. (2007) *Çocuk Edebiyatı*. Ankara: Öncü Kitap.
- İçöz, H. (2011). Fantastik Edebiyatın Dünü ve Bugünü. *Hece Öykü*, 8(44), 52-61.
- İnce, B. (2014). Jun'un Arketip Teorisi Ve Toplumsal Histerinin Çocuk Edebiyatında Dışa Vurumu: "Prensi Olmayan Masal Kitabı". *Uşak Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 7(4), 95-116.
<http://dergipark.ulakbim.gov.tr/usaksosbil/article/download/5000090758/500084176> Erişim Tarihi 07/05/2019.

- Kahraman, T. (2015). *Türk Edebiyatının Hayalperest Çocuğu Fantastik Edebiyatın İlköğretim (5.6.7.8) Kitaplarına Yansımaları*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi. Başkent Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü.
- Karasar, N. (1998). *Bilimsel Araştırma Yöntemleri*. Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.
- Kartal, S. G. (2007). *Cumhuriyet Dönemi Türk Çocuk Roman Ve Hikâyelerindeki Fantastik Ögeler (1923-1960)*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi. İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Kumru, C. (2017). Türk Mitolojisi Penceresinden Orhun Abidelerine Dair Değerlendirmeler. *Ulakbilge*, 6(20), 17-27. DOI:10.7816/ulakbilge-06-20-02
- Levent, G. (2010). *Çocuk Edebiyatı Çevirilerinde Karşılaşılan Sorunlar*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi. Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- MEB (Milli Eğitim Bakanlığı). (2006). *İlköğretimTürkçe Dersi (6,7,8. Sınıflar) Öğretim Programı*. Ankara:MEB.
- MEB (Milli Eğitim Bakanlığı).(2015). *Türkçe Dersi (1-8. Sınıflar) Öğretim Programı*.Ankara:MEB.
- MEB (Milli Eğitim Bakanlığı). (2018a). *Türkçe Dersi Öğretim Programı (İlkokul ve Ortaokul 1,2,3,4,5,6,7 ve 8. Sınıflar)*. Ankara:MEB.
- MEB (Milli Eğitim Bakanlığı). (2018b). *Ortaokul Ve İmam Hatip Ortaokulu Türkçe5 Ders Kitabı*. Ankara: Özgün Matbaacılık.
- MEB (Milli Eğitim Bakanlığı). (2018c). *Ortaokul Ve İmam Hatip Ortaokulu Türkçe 6 Ders Kitabı*. İstanbul: Netbil Basım ve Yayıncılık.
- MEB (Milli Eğitim Bakanlığı). (2018d). *Ortaokul Ve İmam Hatip Ortaokulu Türkçe 7 Ders Kitabı*. İstanbul: Netbil Basım ve Yayıncılık.
- MEB (Milli Eğitim Bakanlığı). (2018e). *Ortaokul Ve İmam Hatip Ortaokulu Türkçe 8 Ders Kitabı*. Ankara: Saray Matbaacılık.
- Moran, B. (1998). *Türk Romanına Eleştirel Bir Bakış 3*. İstanbul : İletişim Yayınları.
- Oğuzkan, A. F. (2001) *Çocuk Edebiyatı*. Ankara: Anı Yayıncılık.

- Oğuzkan, A. F. (1979). Dünyada Ve Bizde Çocuk Edebiyatının Gelişmesine Toplu Bir Bakış. *Türk Dili Dergisi*, 39(331), 261-283.
- Ordu, F. (2011). Modern Hikâyelerimizde Fantastik Unsurlar. *Hece Öykü*, 8(43), 74-85.
- Ögel, B. (1995). *Türk Mitolojisi(Kaynakları ve Açıklamaları ile Destanlar) 2. Cilt*. Ankara: Türk Tarih Kurumu Basımevi.
- Önal, M. N. (2007). Türk Mitinin Oluşumunda Işığın Rolü. *Journal of TurkishStudies, Şinasi Tekin Hatıra Sayısı 2, (Hızl. Yucel Dağlı, - YosgesDades- selim S. Kuru)*, 31(2), 145-158.
- Özlük, N. (2010). *Türk Edebiyatında Fantastik Roman*. Yayımlanmış doktora tezi. İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Pala, İ. (2006). *İki Dirhem Bir Çekirdek*. İstanbul: Kapı Yayınları.
- Sakaoğlu, S. (2003). *101 Anadolu Efsanesi*. Ankara: Akçağ Yayınları.
- Sipahioğlu, B. (2006). *1980 Sonrası Fantastik Türk Romanı*. Yayımlanmamış yüksek lisans tezi. Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Steinmetz, J. (2006). *Fantastik Edebiyat*. (Çev. H. F. Nemli).Ankara:Dost Yayınevi. (Eserin orijinali 1990'da yayımlandı).
- Şirin, M. R. (2007). *Çocuk Edebiyatına Eleştirel Bir Bakış “Çocuk Edebiyatı Nedir Ne Değildir?”*. Ankara: Kök Yayıncılık.
- Todorov, T. (2012) *Fantastik, Edebiyat Türe Yapısal Bir Yaklaşım*. (Çev. N. Öztokat). İstanbul: Metis Yayınları. (Eserin orijinali 1999'da yayımlandı).
- Tosun, N. (2011). Hayal Gücünün İmkanları: Fantastikten Büyülü Gerçekliğe. *Hece Öykü*, 8(43), 58-68.
- Toyman Y. Ö. (2006). *Nazlı Eray'ın Roman Dünyasında Düşü ve Büyülü Gerçekliğin Kurgusu ile Fantastik Unsurlar*. Yayımlanmamış yüksek lisans tezi. Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Türk Dil Kurumu. (2005). *Türkçe Sözlük*.Ankara: Türk Dil Kurumu.
- Uğur Aslankabaklı, G. (2009.) *Fantastik Çocuk Kitabı Çevirilerine Bir Bakış: Oz Büyücüsü Örneği*. Yayımlanmamış yüksek lisans tezi. Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Uraz, M. (1994). *Türk Mitolojisi*. İstanbul: Düşünen Adam Yayınları.

URL1.http://tdk.gov.tr/index.php?option=com_bts&arama=kelime&guid=TDK.GTS.5cd17cb9c78f03.89447102 Erişim Tarihi 07/05/2019.

URL2.<https://www.frmtr.com/tarih/7209098-iskandinav-nors-mitolojisi-ve-lord-rings.html>Erişim Tarihi 07/05/2019.

URL3.<http://sozelti.com/fantastik.html>Erişim Tarihi 07/05/2019.

ÖZGEÇMİŞ

Tuğba HATİPOĞLU, 1988 yılında Eskişehir ili Mihalıççık ilçesinde doğdu. İlköğretimi Mihalıççık Atatürk İlköğretim Okulunda, liseyi Mihalıççık Çok Programlı Lisesinde tamamladı. Gazi Üniversite Gazi Eğitim Fakültesi Türkçe Öğretmenliği bölümünden 2009 yılında mezun oldu. Aynı yıl Sakarya ili Arifiye ilçesi Bekir Sıtkı Durgun İlköğretim Okulunda Türkçe Öğretmeni olarak göreve başladı. Şuan Arifiye Üzeyir Garih Ortaokulunda Türkçe öğretmenliği yapmaktadır.

E posta adresi: tugbaesk@hotmail.com

